

Wstęp

Kolejny rok realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie zwanego dalej „Programem” ukierunkowany był przede wszystkim na działania mające na celu zmniejszenie zjawiska przemocy w rodzinie wobec dzieci.

Od kilkunastu lat zaczyna przebijać się do świadomości społecznej problem przemocy w rodzinie, w tym w szczególności zjawisko krzywdzenia dzieci.

Na problem krzywdzenia dzieci należy spojrzeć z szerokiej perspektywy zarówno pod kątem zdiagnozowania zjawiska przemocy wobec dzieci jak i prowadzonych działań w tym zakresie.

Dlatego też w lipcu ubiegłego roku został opracowany Raport na temat krzywdzenia dzieci w Polsce, treść którego dała podstawy do stworzenia odpowiednich mechanizmów systemowych oraz zmian legislacyjnych mających na celu stworzenie spójnego systemu przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci.

W dokumencie przedstawiona została:

1. Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie wobec dzieci na podstawie badań przeprowadzonych przez TNS OBOP.
2. Działania Rządu na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie w tym:
  - a) prawodawstwo;
  - b) podejmowane działania w ramach krajowych programów.
3. Podejmowane działania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie wobec dzieci na szczeblu wojewódzkim.
4. Opis wybranych działań samorządów lokalnych oraz organizacji pozarządowych jako przykłady dobrych praktyk.

Ponadto w roku 2008 prowadzone były bieżące działania wynikające z zapisów Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

Niniejsze opracowanie – przygotowane zostało w oparciu o sprawozdania wojewodów, marszałków oraz sprawozdania: Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwa Zdrowia, Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Komendy Głównej Policji oraz Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji.

Rozdział I. Realizowane cele w ramach Programu

Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie zakłada osiągnięcie następujących celów:

- 1) zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie;
- 2) zwiększenie skuteczności ochrony ofiar przemocy w rodzinie i zwiększenie dostępności pomocy;
- 3) zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych i korekcyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

Cele ogólne są realizowane poprzez:

- 1) systematyczne diagnozowanie zjawiska przemocy w rodzinie;
- 2) podnoszenie wrażliwości społecznej wobec przemocy w rodzinie;
- 3) podnoszenie kompetencji służb zajmujących się problematyką przemocy w rodzinie;
- 4) udzielanie profesjonalnej pomocy ofiarom przemocy w rodzinie;
- 5) oddziaływania na sprawców przemocy w rodzinie.

Poprzez realizację celów Krajowego Programu zakłada się:

- 1) zmianę pojmowania przez społeczeństwo zjawiska przemocy w rodzinie;
- 2) promowanie wartości rodzinnych;
- 3) edukację dzieci, młodzieży i dorosłych w zakresie skutków stosowania przemocy w rodzinie;
- 4) promowanie metod wychowawczych bez użycia przemocy.

Rozdział II. Realizacja Działań uprzedzających

Wśród działań uprzedzających wyróżnia się następujące Strategie:

- Strategie diagnozujące;
- Strategie informacyjne;
- Strategie edukacyjne

1. Realizacja Strategii diagnozujących

Realizacja Strategii diagnozujących odbywa się w ramach poszerzania wiedzy na temat rozmiarów zjawiska przemocy w rodzinie.

Działanie: *Zebranie informacji na temat rozmiarów zjawiska przemocy w rodzinie na obszarze Polski, dotyczących:*

- skali zjawiska w podziale na kategorie ofiar,
- identyfikacji ofiar,
- identyfikacji sprawców.

W okresie sprawozdawczym Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, wypełniając zobowiązania zawarte w Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, zleciło firmie TNS OBOP przeprowadzenie badań diagnozujących zjawisko przemocy w rodzinie wobec dzieci.

Celem przeprowadzonych badań było oszacowanie rozmiarów zjawiska przemocy wobec dzieci w podstawowej komórce społecznej, jaką jest rodzina, rozpoznanie postrzeganej społecznie skali zjawiska krzywdzenia dzieci, zidentyfikowanie postaw społecznych i reakcji na tego typu przemoc, rozpoznanie funkcjonujących stereotypów, a także poznanie pośrednich lub bezpośrednich kontaktów z sytuacjami przemocy wobec dzieci w rodzinie, okoliczności temu towarzyszących oraz zidentyfikowanie ofiar i sprawców w rozróżnieniu na doświadczenie i stosowanie czterech form przemocy: psychicznej, ekonomicznej, fizycznej oraz seksualnej.

Badanie – 3 000 wywiadów - zostało przeprowadzone na ogólnopolskiej, losowej, reprezentatywnej próbie Polaków w wieku 18 i więcej lat, a także na podstawie 502 wywiadów przeprowadzonych z przedstawicielami grup zawodowych „pierwszego kontaktu”:

- pedagogów,
- policjantów,
- kuratorów,
- pracowników służby zdrowia,
- pracowników socjalnych ośrodków pomocy społecznej.

W przedkładanym materiale przedstawiono najważniejsze wyniki i wnioski z przeprowadzonych badań, bez prezentowania szczegółowych wyników, bowiem informacje te zamieszczone są w raporcie na temat krzywdzenia dzieci w Polsce, który w ubiegłym roku przekazany został do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej. Wyniki badań również są ogólnodostępne na stronie internetowej Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej: www.mpips.gov.pl. w lewym menu: „Przemoc w rodzinie”.

Najważniejsze wyniki i wnioski

Opinie na temat zjawiska przemocy w rodzinie wobec dzieci – postawy wobec stereotypów

- Większość Polaków nie zgadza się z negatywnymi stereotypami na temat przemocy wobec dzieci. Jednak znaczący jest odsetek osób, którym bliskie są szkodliwe stwierdzenia na temat krzywdzenia dzieci: jedna czwarta (24%) społeczeństwa aprobuje karanie swojego dziecka biciem, a 22% jest przekonana, że kłótnie, rękoczynny zdarzają się w każdym domu. Jedna piąta (19%) badanych zgadza się z opinią, że pogrożki i zastraszanie dziecka w rodzinie to jeszcze nie przemoc, a co dziesiąty (10%) Polak sądzi, że rodzice nie muszą pytać dziecka o zgodę, jeśli chcą wydać jego pieniądze. Co jedenasty respondent (9%) zgadza się ze stwierdzeniem, iż w ogóle nie istnieje coś takiego jak wykorzystywanie seksualne dzieci w rodzinie.
- Stereotypy działają głównie wśród osób słabo wykształconych. Respondenci, którzy zgadzają się z negatywnymi stereotypami na temat dzieci to głównie badani, których edukacja zakończyła się na szkole podstawowej, gimnazjum bądź szkole zasadniczej zawodowej oraz respondenci źle oceniający swoją sytuację materialną. Częściej niż inni zgadzają się z krzywdzącymi dzieci stereotypami mężczyźni oraz badani nie posiadający dzieci w wieku do 18 roku życia, ale także osoby najstarsze w wieku 60 i więcej lat, jak również badani, którzy doświadczyli przemocy w dzieciństwie.
- Zdecydowanie przeważają w społeczeństwie opinie, iż stosowanie przemocy fizycznej, ekonomicznej, czy psychicznej wobec dzieci przynosi więcej złych niż dobrych skutków. Skuteczność kary czy to emocjonalnej, fizycznej czy ekonomicznej nie jest zdaniem większości Polaków jej usprawiedliwieniem.
- Prawie powszechna jest w Polsce opinia, że pomaganie dzieciom – ofiarom przemocy w rodzinie jest obowiązkiem moralnym każdego człowieka.
- Większość Polaków uważa, że prawo w Polsce słabo chroni dzieci, które są ofiarami przemocy w rodzinie i nie zgadza się z twierdzeniem, że istnieją okoliczności, które usprawiedliwiają przemoc w rodzinie wobec dzieci.

Opinie o rozpowszechnieniu zjawiska przemocy w rodzinie wobec dzieci w Polsce

- Natężenie przemocy większe jest zdaniem respondentów w skali całego kraju niż w ich okolicy. Badani częściej dostrzegają to zjawisko globalnie - w Polsce niż lokalnie - w swoim sąsiedztwie.
- W Polsce przemoc w rodzinie wobec dzieci jako zjawisko powszechne dostrzega 5% badanych, podczas gdy, w najbliższej okolicy jest to zjawisko rozpoznawalne powszechnie tylko przez 1% ankietowanych. Jako częstą przemoc w rodzinie wobec dzieci dostrzega w Polsce 28% respondentów, a w swojej okolicy tylko 6% badanych, natomiast jako dotyczącą mniej więcej połowy rodzin w Polsce dostrzega przemoc 21% respondentów, a w swoim sąsiedztwie 7% badanych.
- Osoby, które doświadczyły którejkolwiek formy przemocy w dzieciństwie częściej niż inne postrzegają zjawisko przemocy w rodzinie, jako częste oraz dotyczące mniej więcej połowy rodzin.

Znajomość rodzin z problemem przemocy w rodzinie wobec dzieci

- Ponad dwie piąte (44%) Polaków zna przynajmniej jedną rodzinę, o której słyszało lub wie, że dochodzi w niej do przemocy wobec dzieci
- Blisko jedna trzecia (31%) ankietowanych ma w swoim otoczeniu przynajmniej jedną rodzinę, o której wie, że wobec dzieci stosowana jest tam przemoc psychiczna, tyle samo (31%) respondentów twierdzi, że zna przynajmniej jedną rodzinę, w której stosuje się wobec dzieci przemoc fizyczną, 17% Polaków słyszało o rodzinie, w której stosowana jest przemoc ekonomiczna, a 5% potrafi wskazać w swojej okolicy rodzinę, o której słyszało lub wie, że dzieci są tam wykorzystywane seksualnie.

Występowanie zjawiska przemocy w rodzinie wobec dzieci według ofiar, sprawców i świadków

- Jedna piąta (19%) badanych przyznaje, że stosowała przemoc (przynajmniej jedną jej formę) wobec członków swojej rodziny.
- 12% Polaków przyznaje się do stosowania wobec członków swojej rodziny przemocy psychicznej. Stosuje ją 27% osób, które doświadczyły tego rodzaju przemocy w dzieciństwie i jedna piąta (21%) osób, które doświadczyły w dzieciństwie którejkolwiek formy przemocy.
- 11% Polaków przyznaje się do stosowania w rodzinie przemocy fizycznej. Częściej niż inni stosują ją osoby, będące ofiarami tego typu przemocy w dzieciństwie (30%) i jedna czwarta (24%) osób, które doświadczyły w okresie niepełnoletności którejkolwiek formy przemocy.
- Trzech na stu (3%) przyznaje się do stosowania wobec rodziny przemocy ekonomicznej.
- Mniej niż 1% respondentów przyznało się do bycia sprawcami przemocy seksualnej wobec członków swojej rodziny.
- Przemoc wobec członków rodziny istotnie częściej stosują osoby, które w przeszłości same były ofiarami przemocy.
- 15% Polaków posiadających dzieci do 18 roku życia stosowało wobec swojego dziecka którąkolwiek formę przemocy przynajmniej raz, 12% Polaków przyznaje się do zastosowania wobec swojego dziecka przynajmniej jednej z czterech form przemocy więcej niż raz, natomiast do stosowania którejkolwiek formy przemocy wiele razy przyznaje się 1% badanych.
- 9% rodziców stosowało przynajmniej raz wobec swojego dziecka przemoc fizyczną, 8% badanych stosowało przemoc psychiczną, a 2% rodziców stosowało przemoc ekonomiczną. Do stosowania wobec swojego dziecka przemocy seksualnej przyznało się mniej niż 1% badanych.
- Bycie ofiarą przemocy w dzieciństwie wiąże się ze stosowaniem przemocy wobec swojego dziecka. Ponad jedna trzecia (35%) rodziców, którzy w dzieciństwie doświadczyli którejkolwiek formy przemocy przynajmniej raz zastosowali przemoc wobec swoich dzieci.
- 12% badanych deklaruje, że mieszka w gospodarstwie domowym, w którym dochodziło do jakiegokolwiek formy krzywdzenia dzieci. W gospodarstwie domowym co jedenastego (9%) Polaka dochodziło do przemocy psychicznej wobec dzieci. 7% ankietowanych przyznaje, że w domu, w którym mieszka stosowana była wobec dzieci przemoc fizyczna, a 3% badanych mówi,

że w jego domu dzieci były ofiarami przemocy ekonomicznej. Mniej niż jeden procent badanych wspomina, że w jego gospodarstwie domowym dochodzi bądź dochodziło do przemocy seksualnej wobec dzieci.

Ofiary przemocy – dzieci

- Ofiarami przemocy (czy to psychicznej, ekonomicznej, czy fizycznej), której sprawcą są rodzice dzieci do 18 roku życia, częściej są chłopcy niż dziewczynki.
- Z deklaracji sprawców o wieku ofiar w momencie stosowania wobec nich przemocy psychicznej po raz ostatni wynika, że najczęściej (34% wskazań) są to dzieci w wieku od 7 do 10 lat. Jedna piąta (21%) sprawców po raz ostatni zastosowała przemoc emocjonalną wobec swojego dziecka, gdy miało ono od 11 do 15 lat.
- Jedna czwarta (25%) badanych twierdzi, iż ostatni raz stosowało przemoc ekonomiczną wobec swojego dziecka, gdy miało ono od 11 do 15 lat, nieco mniej – 22% sprawców, stosowało po raz ostatni ten rodzaj przemocy wobec dzieci poniżej 7 roku życia.
- Jedna trzecia rodziców (34%) stosowała po raz ostatni przemoc fizyczną wobec swojego dziecka, gdy miało od 7 do 10 lat, a 30% respondentów deklaruje, że ostatni raz stosowało tę formę przemocy, gdy dziecko miało mniej niż 7 lat.

Ofiary przemocy w dzieciństwie

- Blisko dwie piąte (37%) społeczeństwa deklaruje, że w dzieciństwie stosowano wobec nich którąkolwiek formę przemocy przynajmniej raz, natomiast do bycia ofiarą przynajmniej jednej formy przemocy, częściej niż raz przyznało się 29% Polaków. Wiele razy doświadczyło przemocy w dzieciństwie 9% respondentów.
- Respondenci najczęściej doświadczyli w dzieciństwie przemocy fizycznej (27%) oraz psychicznej (21%). Zdecydowanie mniej respondentów przyznało, że gdy byli dziećmi stosowano wobec nich przemoc ekonomiczną (9%) i seksualną (2%).
- W przypadku przemocy psychicznej, ekonomicznej i fizycznej częściej mężczyźni (chłopcy) niż kobiety (dziewczynki) byli – w dzieciństwie - ofiarami poszczególnych form przemocy. Najczęściej ofiarami przemocy psychicznej były osoby w wieku 10-13 lat (28%), ten przedział wiekowy charakteryzuje również respondentów, którzy najczęściej padali ofiarami przemocy fizycznej (36%). Ofiarami przemocy ekonomicznej były najczęściej osoby w wieku 14-16 lat.
- W przypadku przemocy seksualnej częściej kobiety niż mężczyźni były jej ofiarami. Kiedy zdarzenie miało miejsce po raz ostatni, najczęściej ofiary miały poniżej 10 lat.
- Najczęściej dzieci były krzywdzone przez swoich najbliższych, czyli ojca i matkę.

Charakterystyka sprawców przemocy wobec dzieci

- 7% rodziców dzieci w wieku do 18 roku życia przyznaje, że dopuściło się wobec nich przemocy w ciągu ostatnich 12 miesięcy.
- Częściej do stosowania przemocy psychicznej wobec dzieci przyznały się osoby lepiej wykształcone. Może to wynikać z faktu, że częściej identyfikują ten rodzaj przemocy niż badani o niższym poziomie edukacji. W rozpowszechnieniu przemocy psychicznej wobec dzieci nie ma istotnych różnic w przypadku płci rodzica - sprawcy. Istotnie częściej niż inni stosują ten rodzaj przemocy wobec swoich dzieci osoby w wieku 40-49 lat (11%), natomiast istotnie rzadziej młodzi rodzice w wieku 18-29 lat (1%).

- Warto zauważyć, iż tę formę przemocy stosuje wobec swoich dzieci jedna czwarta (24%) badanych, którzy doświadczyli tego typu przemocy w dzieciństwie i blisko jedna piąta (18%) respondentów, którzy doświadczyli którejkolwiek formy przemocy, gdy byli niepełnoletni. Bycie ofiarą przemocy psychicznej w dzieciństwie sprzyja stosowaniu tego typu przemocy wobec własnych dzieci.
- Częściej mężczyźni (4%) niż kobiety (1%) przyznają się do stosowania przemocy ekonomicznej wobec swoich dzieci, jak również zdecydowanie częściej o jej stosowaniu mówią respondenci, którzy doświadczyli tego typu przemocy w dzieciństwie (16%).
- Częściej niż pozostali do stosowania przemocy fizycznej wobec swoich dzieci przyznają się osoby z wykształceniem wyższym (15%) i średnim (12%) – prawdopodobnie dlatego, gdyż osoby słabiej wykształcone nie identyfikują swoich zachowań jako przemocy. Częściej niż inni, o tym rodzaju przemocy mówią także osoby w wieku 40-49 lat (15%). Najczęściej przemoc tę stosowały osoby, które w dzieciństwie były jej ofiarami (28%) oraz respondenci, którzy doświadczyli w dzieciństwie którejkolwiek formy przemocy (22%).
- Mniej niż jeden na stu badanych rodziców przyznało się, do stosowania przemocy seksualnej wobec swoich dzieci.

Przemoc wobec dziecka popełniana pod wpływem alkoholu

- Czterech na stu (4%) sprawców przemocy wobec swoich dzieci przyznaje, że dopuściło się krzywdzącego dziecku czynu (przemocy psychicznej, fizycznej, ekonomicznej bądź seksualnej) pod wpływem alkoholu.

Współistnienie przemocy wobec dzieci i kłopotów w pracy i życiu osobistym

- Problemy w życiu osobistym, jak i kłopoty w pracy sprzyjają stosowaniu przemocy wobec dzieci. Blisko jedna piąta (19%) badanych przyznaje, że dopuściła się przemocy wobec swojego dziecka w momencie, gdy miała kłopoty w pracy. Blisko jedna trzecia (30%) sprawców dopuściła się przemocy wobec swojego dziecka, gdy miała problemy w rodzinie lub życiu osobistym.

Korzystanie z pomocy różnych instytucji i organizacji oraz ocena ich skuteczności

- Zdecydowana większość (82%) rodzin, w których doszło do stosowania którejkolwiek przemocy (fizycznej, psychicznej, ekonomicznej, seksualnej) wobec dzieci twierdzi, że nie korzystała z pomocy instytucji i organizacji, natomiast blisko jedna piąta (18%) badanych korzystała z tego typu pomocy. Ze wsparcia różnych instytucji i organizacji skorzystały najczęściej rodziny, w których wystąpił problem psychicznej przemocy wobec dzieci – jedna piąta (21%) takich rodzin, 13% rodzin, w których doszło do przemocy fizycznej wobec dzieci oraz 12% rodzin, w których doszło do przemocy ekonomicznej.
- Respondenci, którzy w sytuacji przemocy wobec dziecka w rodzinie zwracali się o pomoc do instytucji/organizacji zazwyczaj oceniali otrzymaną pomoc jako w pełni skuteczną (52% w przypadku przemocy ekonomicznej, 47% w przypadku przemocy psychicznej, 44% w przypadku przemocy fizycznej). Jako częściowo skuteczną oceniło pomoc instytucji/organizacji 38% rodzin, które korzystały z pomocy instytucji w przypadku przemocy psychicznej, 23% rodzin zwracających się do organizacji w przypadku przemocy ekonomicznej oraz 36% w przypadku

przemocy fizycznej. Wśród rodzin, które korzystały z pomocy udzielonej przez organizacje/institucje w związku z przemocą wobec dzieci w rodzinie - jedna czwarta (25%) w przypadku przemocy ekonomicznej, 16% w przypadku przemocy fizycznej, oraz 14% korzystających z pomocy w przypadku przemocy psychicznej uważa, że w ogóle nie była ona skuteczna.

Krzywdzenie dzieci według opinii profesjonalistów

Najważniejsze wyniki i wnioski

- Pracownicy „pierwszego kontaktu” nie pozostają obojętni na sytuację przemocy w rodzinie wobec dzieci, jeśli zetkną się z takimi przypadkami, to podejmują działania, aby jej przeciwdziałać.
- Najczęściej z przypadkami przemocy fizycznej w rodzinie wobec dzieci styczność mają kuratorzy, prawie dziewięciu na dziesięciu deklaruje, że przynajmniej raz zetknęło się z taką formą przemocy. Nieco rzadziej podczas swojej pracy zawodowej z przemocą fizyczną spotykają się przedstawiciele innych badanych grup zawodowych – w około połowie przypadków.
- Z przemocą psychiczną stosowaną w rodzinie wobec dzieci również najczęściej spotykają się kuratorzy, ponad dziewięciu na dziesięciu spotkało się z tym rodzajem przemocy. Przedstawiciele innych grup zawodowych, także często mieli styczność z przypadkami przemocy psychicznej (od 54% do 67%).
- Z przemocą ekonomiczną w rodzinie wobec dzieci zdecydowanie najczęściej spotykali się kuratorzy (prawie sześciu z dziesięciu badanych). Wśród innych grup zawodowych odsetki te wahają się od 18% do 30%.
- Z przemocą seksualną w rodzinie stosowaną wobec dzieci, podobnie jak w przypadku trzech innych rodzajów przemocy, najczęściej spotykają się w swojej pracy zawodowej kuratorzy. Siedmiu na dziesięciu twierdzi, że spotkała się z tego rodzaju przejawami przemocy. W pozostałych badanych grupach udział osób, które zetknęły się z taką formą przemocy kształtuje się na poziomie od 23% do 33%.
- Bardzo często badani deklarują, że o przemocy w rodzinie wobec dzieci dowiadują się od samych ofiar lub zauważają takie przejawy sami. Źródła informacji o stosowaniu przemocy w rodzinie wobec dzieci zależą, także od badanej grupy profesjonalistów oraz od rodzaju przemocy. Z relatywnie największej liczby źródeł o sytuacjach przemocy w rodzinie wobec dzieci korzystają kuratorzy.
- Respondenci, którzy twierdzą, że przynajmniej raz spotkali się z przemocą fizyczną w rodzinie wobec dzieci, prawie zawsze podejmowali jakieś działania, aby jej przeciwdziałać. Najrzadziej reagowali przedstawiciele służby zdrowia (88%), w pozostałych grupach zawodowych odsetki te mieściły się w przedziale od 95% do 99%. Respondenci twierdzą, że ich działania były podjęte szybko (ok. dwie trzecie przypadków - po pierwszym podejrzeniu, ok. jedna trzecia przypadków - po upewnieniu się).
- W przypadku przemocy psychicznej w rodzinie wobec dzieci działania podejmowali wszyscy badani kuratorzy. Policjanci, pedagodzy, pracownicy socjalni jedynie trochę rzadziej podejmowali jakieś działania (odpowiednio 96%, 95%, 94%). Najrzadziej próby niesienia pomocy dzieciom - ofiarom przemocy psychicznej w rodzinie deklarują pracownicy służby zdrowia (79%).
- Wszyscy kuratorzy i pracownicy socjalni twierdzą, że podejmowali działania w przypadkach przemocy ekonomicznej w rodzinie wobec dzieci. Nieco rzadziej

pomoc ofiarom rodzinnej przemocy ekonomicznej nieśli pedagodzy szkolni (94%) i policjanci (89%). Najrzadziej ofiarom tej formy agresji pomagali pracownicy służby zdrowia (76%).

- Wśród przedstawicieli grup zawodowych, którzy spotkali się z przypadkami przemocy seksualnej w rodzinie w stosunku do dzieci, wszyscy policjanci i prawie wszyscy kuratorzy podjęli jakieś działania zapobiegawcze. Trochę rzadziej reagowali pedagodzy szkolni (92%) oraz pracownicy socjalni (88%). Trzy czwarte (75%) pracowników służby zdrowia twierdzi, że zareagowała w przypadkach przemocy seksualnej w rodzinie wobec dzieci.
- W związku z różnego rodzaju przypadkami przemocy w rodzinie wobec dzieci pedagodzy szkolni najczęściej podejmowali działania polegające na różnego rodzaju rozmowach. Były to rozmowy zarówno z samym dzieckiem – ofiarą przemocy, jak i rodzicami lub opiekunami dziecka.
- Kuratorzy, którzy w swojej pracy spotkali się z przypadkami przemocy w rodzinie wobec dzieci, w zdecydowanej większości deklarują, że podjęli szereg działań. Tak więc najczęściej kuratorzy podejmowali współpracę z sądem lub z prokuraturą. Często podejmowali oni współpracę z jednostką Policji. Kuratorzy podejmowali także działania w postaci rozmowy ze sprawcą przemocy. Kuratorzy deklarują, że ich działania opierają się także na bezpośrednim kontakcie z ofiarami przemocy.
- Najczęściej podejmowanym przez pracowników socjalnych działaniem w przypadkach styczności z przemocą w rodzinie wobec dzieci jest przeprowadzenie rodzinnego wywiadu środowiskowego. Pracownicy socjalni w przypadkach zetknięcia się z taką przemocą również często podejmują współpracę z kuratorem lub sądem rodzinnym oraz udzielają ofiarom wsparcia psychologicznego i prawnego.
- Pracownicy służby zdrowia, którzy podejmowali jakieś działania związane z przypadkami przemocy w rodzinie wobec dzieci, z którymi spotkali się w swojej pracy, deklarują, że często podejmują rozmowy z członkiem rodziny w celu motywowania do przeciwdziałania sytuacji przemocy. Często także przekazywali informację o przemocy innej instytucji – ośrodkowi pomocy społecznej lub powiatowemu centrum pomocy rodzinie. Policja i prokuratura zawiadamiane były przez pracowników służby zdrowia przede wszystkim o przypadkach przemocy fizycznej oraz seksualnej.
- Policjanci, którzy zetknęli się z przypadkami przemocy w rodzinie wobec dzieci najczęściej podejmują działania w formie rozmów – zarówno ze sprawcą jak i ofiarą przemocy. Większość policjantów dokonuje czynności dochodzeniowo-śledczych, przekazują dokumentację odpowiednim organom i instytucjom.
- Zdecydowana większość ankietowanych przedstawicieli grup zawodowych „pierwszego kontaktu” ocenia swoje działania podejmowane przeciwko przemocy w rodzinie wobec dzieci jako skuteczne.
- Zdaniem przedstawicieli wszystkich badanych grup zawodowych „pierwszego kontaktu” generalnie przemocy fizycznej w rodzinie ulegają dzieci poniżej 10-go roku życia. Znaczna większość respondentów twierdzi, że przemocy fizycznej w rodzinie ulegają tak samo często chłopcy jak i dziewczynki, jednak jeżeli wskazują jedną z płci częściej są to chłopcy.
- Zdaniem większości respondentów z badanych grup zawodowych przemocy psychicznej w rodzinie najczęściej ulegają dzieci w wieku od 6 do 16 lat. Sprecyzowanego zdania w tej kwestii nie mają policjanci. Znaczna większość ankietowanych twierdzi, że przemocy psychicznej w rodzinie ulegają tak samo często chłopcy jak i dziewczynki.

- Ankietowani najczęściej nie są w stanie jednoznacznie sprecyzować wieku dzieci będących najczęściej ofiarami przemocy ekonomicznej w rodzinie. Na to pytanie najczęściej padała odpowiedź „*trudno powiedzieć*”. Wśród konkretnych odpowiedzi częściej niż inne pojawia się przedział od 10 do 16 lat. Ankietowani twierdzą, że przemocy ekonomicznej w rodzinie tak samo często ulegają chłopcy jak i dziewczynki.
- Zdaniem pedagogów szkolnych, kuratorów i pracowników socjalnych przemocy seksualnej w rodzinie najczęściej ulegają dzieci w wieku od 6 do 16 lat. Pracownicy służby zdrowia i policjanci najczęściej nie są w stanie udzielić odpowiedzi na to pytanie. Zdaniem znacznej większości przedstawicieli badanych grup ofiarami przemocy seksualnej w rodzinie padają dużo częściej dziewczynki niż chłopcy.
- Największym problemem utrudniającym przedstawicielom wszystkich grup zawodowych „pierwszego kontaktu” niesienie skutecznej pomocy dzieciom - ofiarom przemocy w rodzinie jest opór i trudny kontakt z rodziną dziecka.

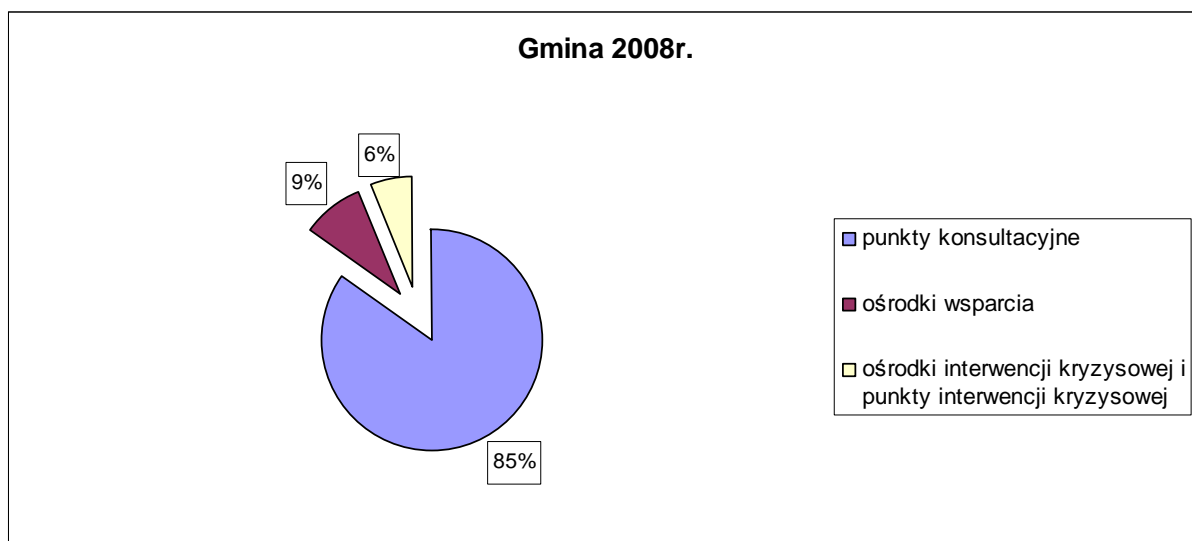
Działanie: *badanie istniejącej infrastruktury instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie;*

Badanie infrastruktury instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie odbywa się raz w roku, za pośrednictwem wojewodów, w oparciu o druk sprawozdania, który jest załącznikiem nr 4 do Krajowego Programu.

W całej Polsce w ramach instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie funkcjonuje **1 229** instytucji prowadzonych przez gminy oraz **296** instytucji prowadzonych przez powiaty.

GMINY

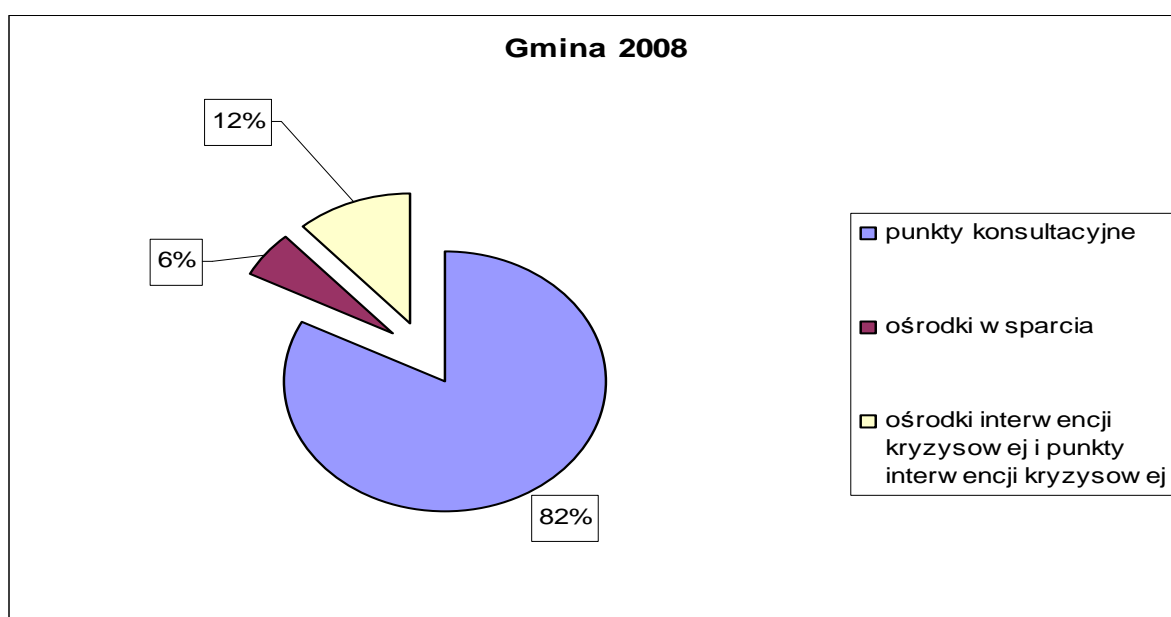
Tabela Nr 1 – struktura instytucji prowadzonych w gminach pomagających ofiarom przemocy w rodzinie.

Wśród instytucji prowadzonych przez gminy zdecydowaną większość stanowią punkty konsultacyjne (85%), a następnie są to ośrodki wsparcia (6%) oraz ośrodki interwencji kryzysowej (6%) – Tabela Nr 1.

Z pomocy wszystkich instytucji prowadzonych przez gminy skorzystało 73 046 osób – najwięcej z pomocy punktów konsultacyjnych – 82 % (ponad 60 000). Z pomocy ośrodków interwencji kryzysowej skorzystało ponad 8 000 osób (12%). Z ośrodków wsparcia 4 157 (6% wszystkich osób). Tabela Nr 2.

Tabela Nr 2 – struktura osób korzystających z poszczególnych instytucji prowadzonych przez gminy w 2008 r.

Średnio z instytucji prowadzonych przez gminę skorzystało w ubiegłym roku 59 osób. Najwięcej osób skorzystało z ośrodków interwencji kryzysowej i punktów interwencji kryzysowej (średnio 116 osób na 1 ośrodek), a najmniej z ośrodków wsparcia (37 osób na 1 ośrodek).

Wszystkie instytucje prowadzone przez gminę udzieliły w 2008r. pomocy w prawie 85 000 sprawach.

Spośród działań jakie podjęto wobec tych osób można wymienić:

- 42 581 (co stanowi 51% ogółu osób którym udzielono pomocy) sprawy w ramach interwencji kryzysowej,
- 2 274 (3%) spraw w ramach pomocy całodobowej,
- 39 455 (46%) spraw miało inną formę pomocy.

Wśród osób, którym udzielono w 2008 r. pomocy 15% stanowiła pomoc skierowana do dzieci.

Wszystkie ośrodki prowadzone przez gminę dokonały w 2008 r. 9 985 działań interwencyjnych, w tym:

- co 10 działanie (13% wszystkich) polegało na izolowaniu sprawców od ofiar z czego tylko ok. 11% dotyczyło eksmisji sprawców z lokali,

- co 50 działanie (2%) stanowiły interwencje polegające na wykonywaniu przez sprawców prac społecznie użytecznych.

Punkty Konsultacyjne

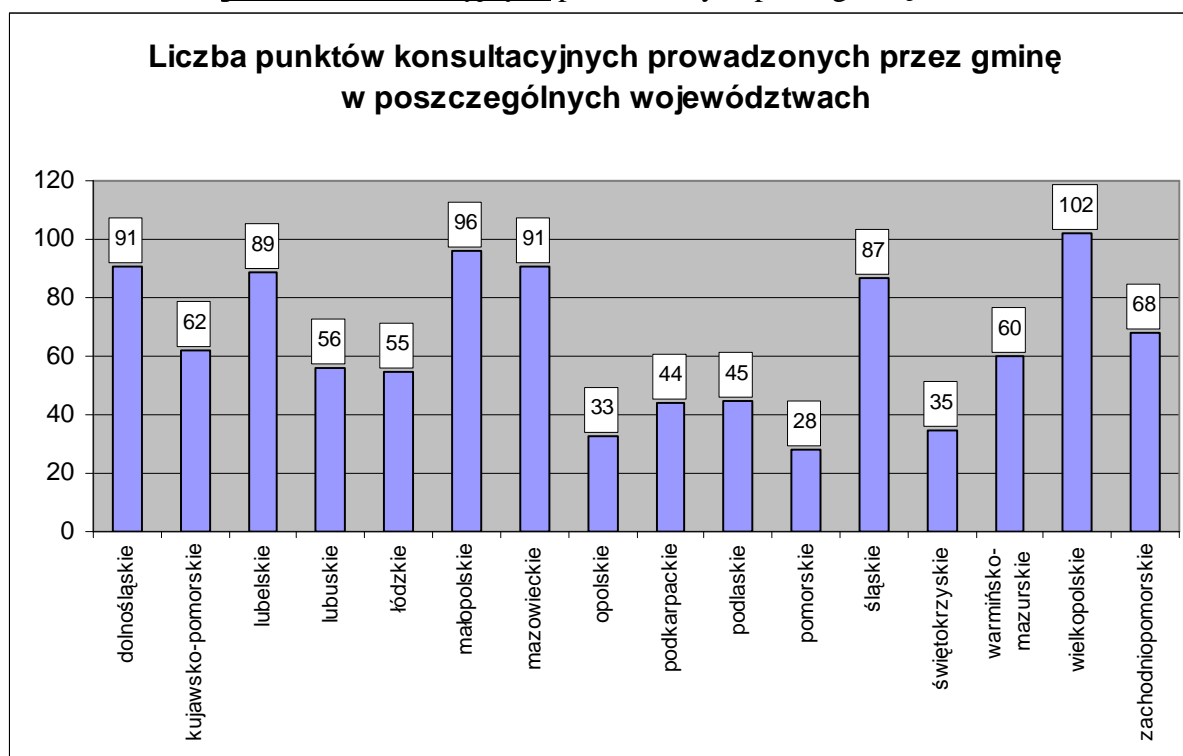
Największa liczba punktów konsultacyjnych prowadzonych przez gminy działa w województwach:

- wielkopolskim – 102 (10% wszystkich),
- małopolskim – 96 (9%),
- mazowieckim – 91 (9%).

Najmniejsza liczba zaś działa w następujących województwach:

- pomorskim – 28 (3%),
- opolskim – 33 (3%),
- świętokrzyskim – 35 (3%).

Tabela Nr 3 – liczba punktów konsultacyjnych prowadzonych przez gminę w 2008 r.

Najwięcej osób, które w 2008 r. skorzystały z pomocy punktów konsultacyjnych prowadzonych przez gminy było w następujących województwach:

- dolnośląskie – 7 332 (12% wszystkich),
- śląskim – 6 837 (11%),
- mazowieckie – 6 150 (10%).

Najmniej osób skorzystało zaś z punktów konsultacyjnych w następujących województwach:

- podkarpackie – 954 (2%),
- pomorskie – 1 367 (2%),
- podlaskie – 1 520 (3%).

Mapa nr 1 – liczba punktów konsultacyjnych

Legenda użytkownika

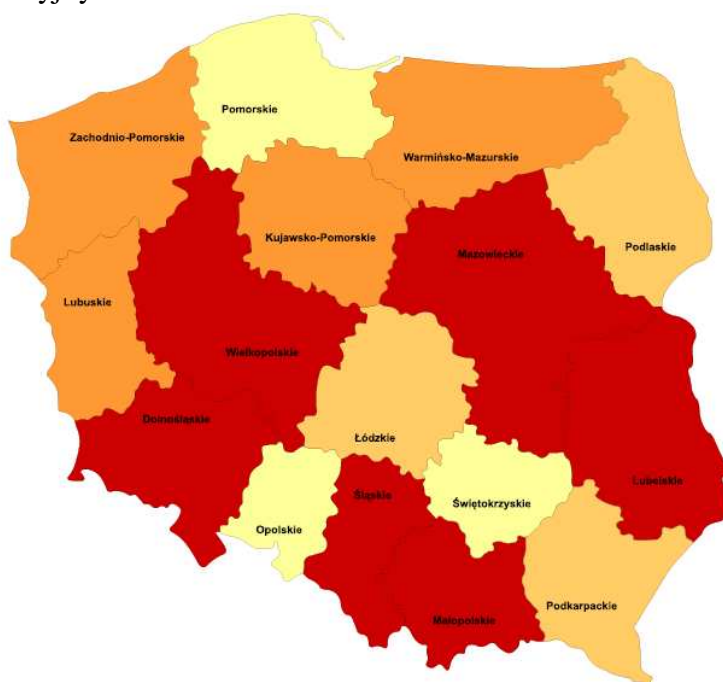
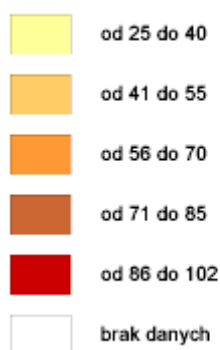
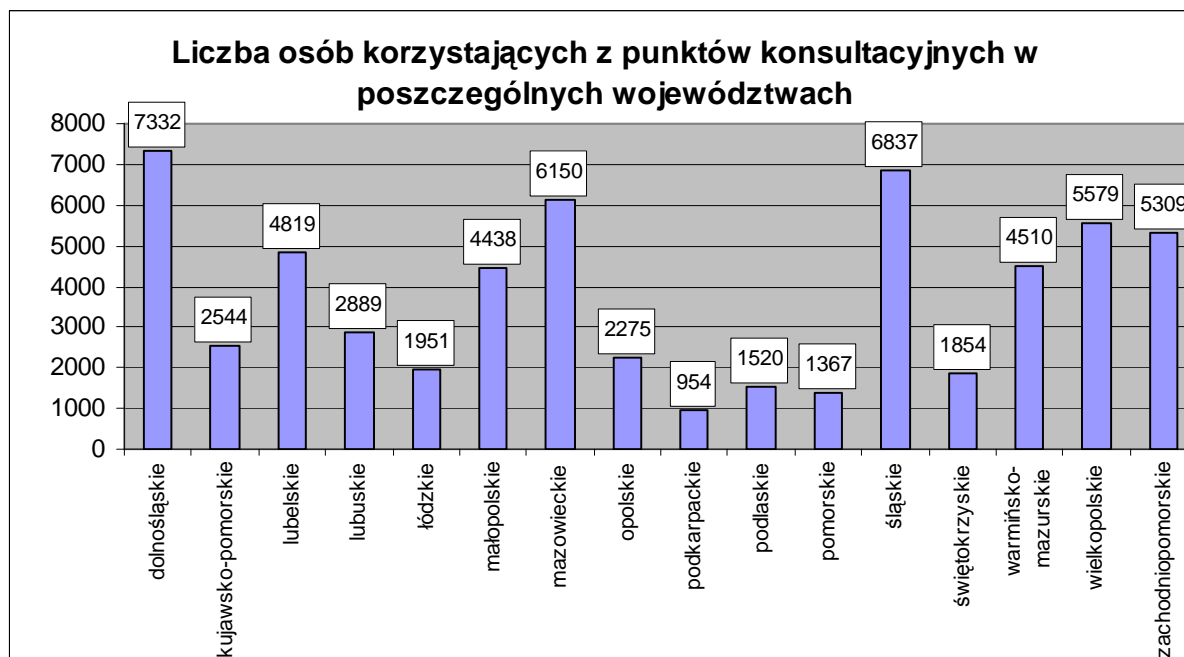

Tabela Nr 4 – liczba osób korzystających w 2008 r. z punktów konsultacyjnych prowadzonych przez gminę – podział na województwa

Z każdego punktu konsultacyjnego prowadzonego przez gminy skorzystało średnio 58 osób – najwyższą średnią odnotowano w województwie wielkopolskim (102 osoby na 1 punkt) a najniższą w województwie pomorskim (28 osób na jeden punkt).

Tabela Nr 5 – średnia liczba osób korzystających z punktów konsultacyjnych prowadzonych przez gminy w 2008r.

Ośrodki wsparcia

Najwięcej ośrodków wsparcia prowadzonych przez gminy działa w województwach:

- mazowieckim – 20 (18% wszystkich),
- śląskim – 16 (14%),
- wielkopolskim – 16 (11%).

Najmniej zaś działa w następujących województwach:

- lubuskim – 0,
- podlaskim – 0,
- świętokrzyskim – 1 (1%).

Najwięcej osób skorzystało w 2008 r. z ośrodków prowadzonych przez gminy w następujących województwach:

- śląskim – 1262 (30% wszystkich),
- wielkopolskim – 504 (12%),
- zachodniopomorskim – 482 (12%).

Statystycznie z jednego ośrodka prowadzonego przez gminy skorzystało w 2008 r. w całej Polsce 37 osoby – najwięcej w województwie pomorskim (83 osoby na 1 ośrodek) a najmniej w świętokrzyskim (3 osoby na 1 ośrodek).

Mapa nr 2 – liczba ośrodków wsparcia

Legenda użytkownika

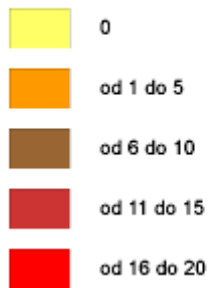
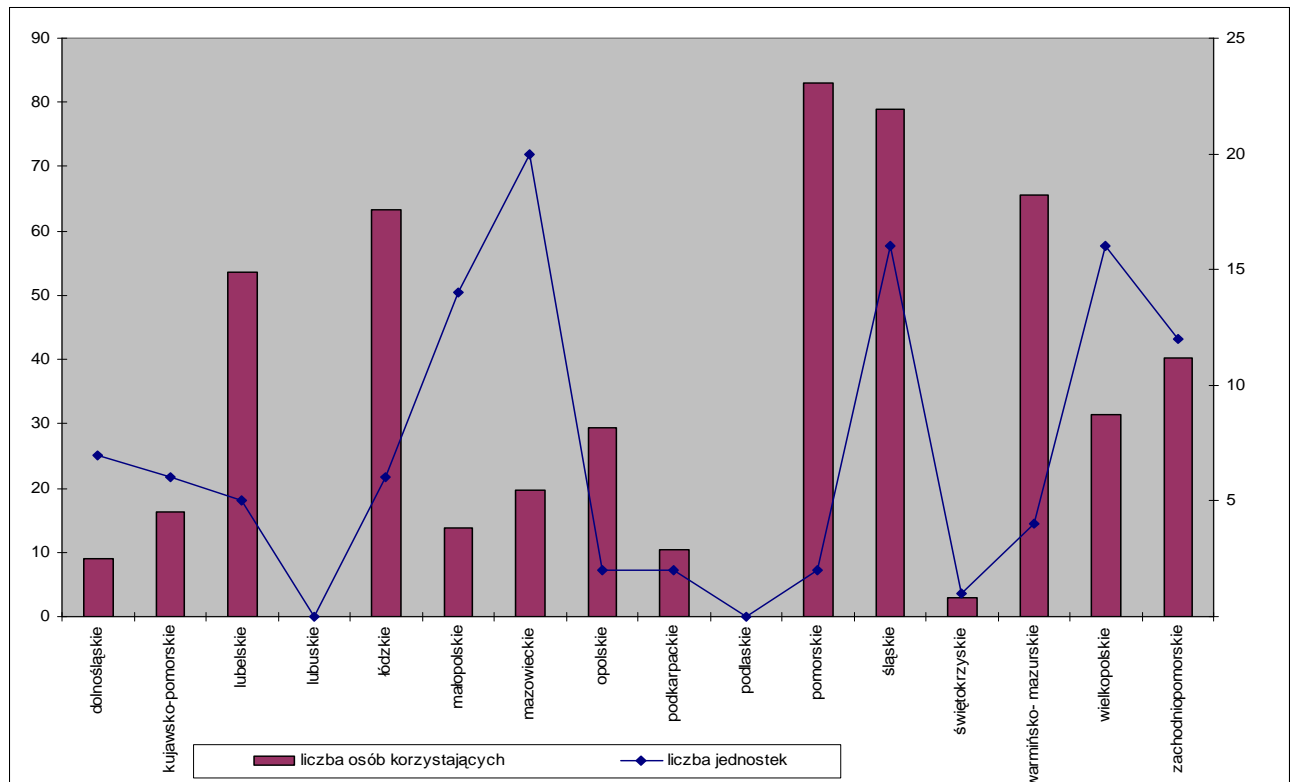

Tabela Nr 6 – liczba ośrodków wsparcia oraz osób z nich korzystających w 2008 r. – prowadzonych przez gminy

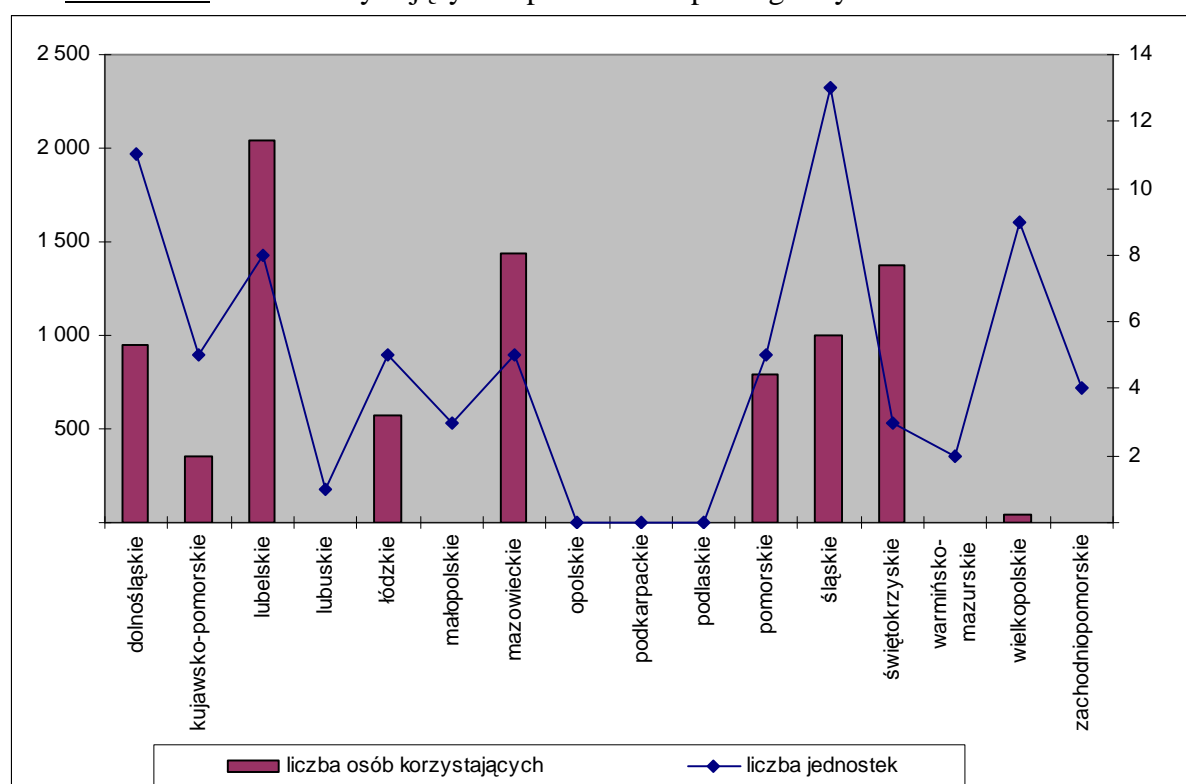
Ośrodki interwencji kryzysowej i punkty interwencji kryzysowej

Ponad 8 561 osób w 2008 r. skorzystało z 74 ośrodków i punktów interwencji kryzysowej jakie były w całej Polsce prowadzone przez gminy.

Oznacza to, że w 2008r. z 1 ośrodka skorzystało średnio 116 osób. Najwięcej osób w ubiegłym roku skorzystało z ośrodków prowadzonych przez gminy w następujących województwach:

- dolnośląskim – 6 433(38% wszystkich korzystających),
- zachodniopomorskim – 4 043 (24%),
- lubelskim – 2 138 (13%).

Tabela Nr 7 – liczba ośrodków interwencji kryzysowej i punktów interwencji kryzysowej oraz liczba osób z nich korzystających – prowadzone przez gminy w 2008 r.

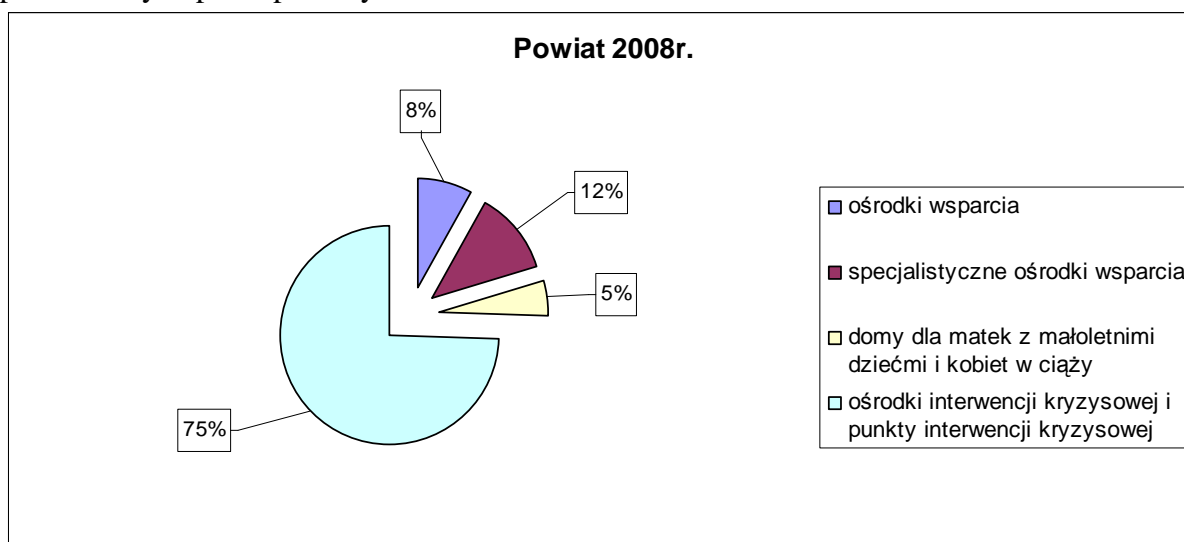

Mapa nr 3 – liczba ośrodków interwencji kryzysowej i punktów interwencji kryzysowej
Legenda użytkownika

POWIATY

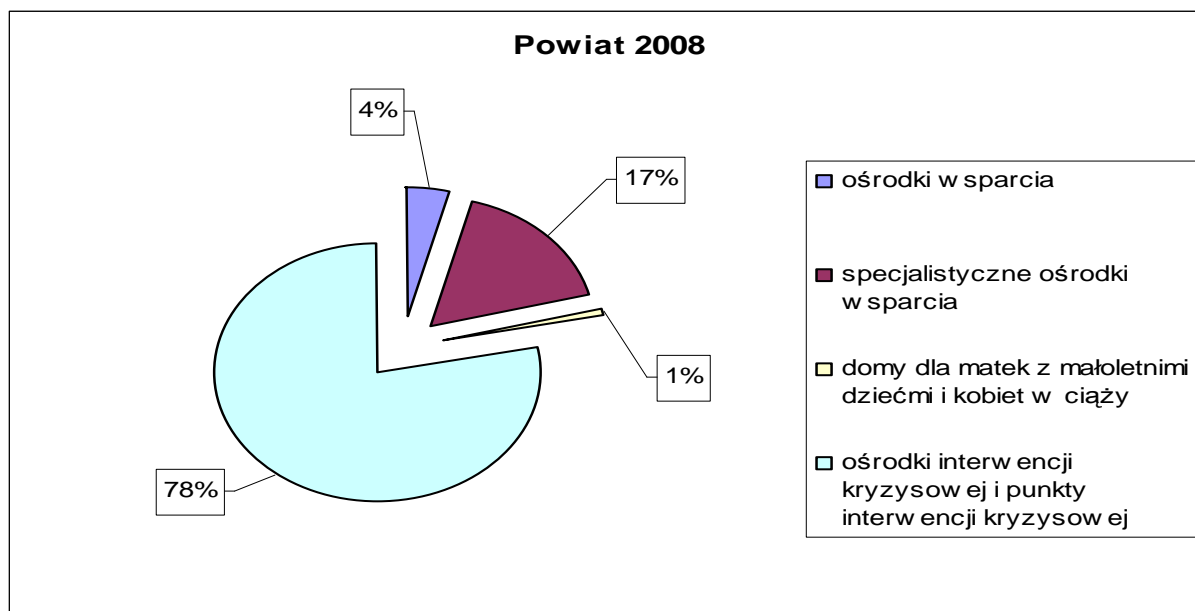
Tabela Nr 8 – struktura instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie – prowadzonych przez powiaty w 2008 r.

Wśród instytucji prowadzonych przez powiaty w 2008 r. zdecydowaną większość stanowią ośrodki interwencji kryzysowej i punkty interwencji kryzysowej (75%), a następnie specjalistyczne ośrodki wsparcia (12%) oraz ośrodki wsparcia (8%).

Ze wszystkich instytucji prowadzonych przez powiaty w 2008r. skorzystało prawie 47 000 osób – najczęściej z ośrodków interwencji kryzysowej – prawie 37 000 tj. 78% wszystkich korzystających z pomocy. Z ośrodków wsparcia skorzystało zaś 1 793 osób (4% wszystkich).

Tabela Nr 9 – struktura osób korzystających z poszczególnych instytucji prowadzonych przez powiaty w 2008 r.

Średnio z instytucji prowadzonych przez powiat skorzystało w ubiegłym roku 150 osób. Najwięcej osób skorzystało z specjalistycznych ośrodków wsparcia (211 osób na 1 ośrodek) a najmniej z domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (18 osoby na 1 ośrodek).

Wszystkie instytucje udzieliły w 2008 r. pomocy w prawie 89 000 spraw.

Spośród działań jakie podjęto wobec osób, które skorzystały z instytucji prowadzonych przez powiaty były to:

- 61 331 sprawy w ramach interwencji kryzysowej (co stanowi 69% ogółu osób którym udzielono pomocy),
- 5 030 sprawy w ramach pomocy całodobowej (6%),
- 21 951 spraw miało inną formę pomocy (25%).

Wśród osób, którym w 2008r. udzielono pomocy 15% stanowiła pomoc skierowana do dzieci.

Wszystkie ośrodki prowadzone przez powiat dokonały w 2008 r. 11 549 działań interwencyjnych w tym:

- 30% działań miało formę programów korekcyjno – edukacyjnych,
- 4% działań polegało na izolowaniu sprawców od ofiar przemocy.

Ośrodki wsparcia

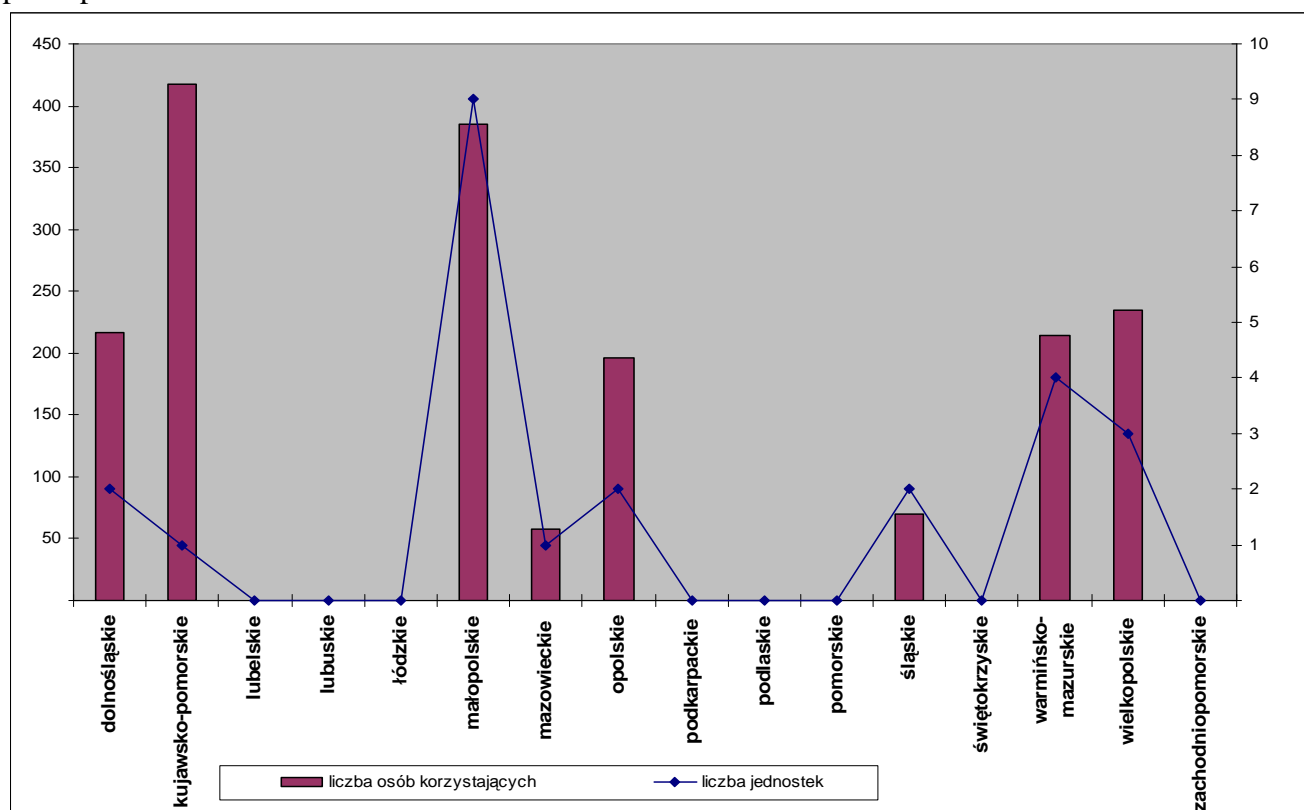
Liczba ośrodków wsparcia prowadzonych przez powiat w 2008 r. wyniosła 24 a liczba osób z nich korzystających to 1 793 co oznacza, że z jednego ośrodka skorzystało średnio 75 osoby.

Mapa nr 4 – liczba ośrodków wsparcia

Legenda użytkownika

Tabela Nr 10 – liczba ośrodków wsparcia oraz osób z nich korzystających – prowadzone przez powiat w 2008 r.

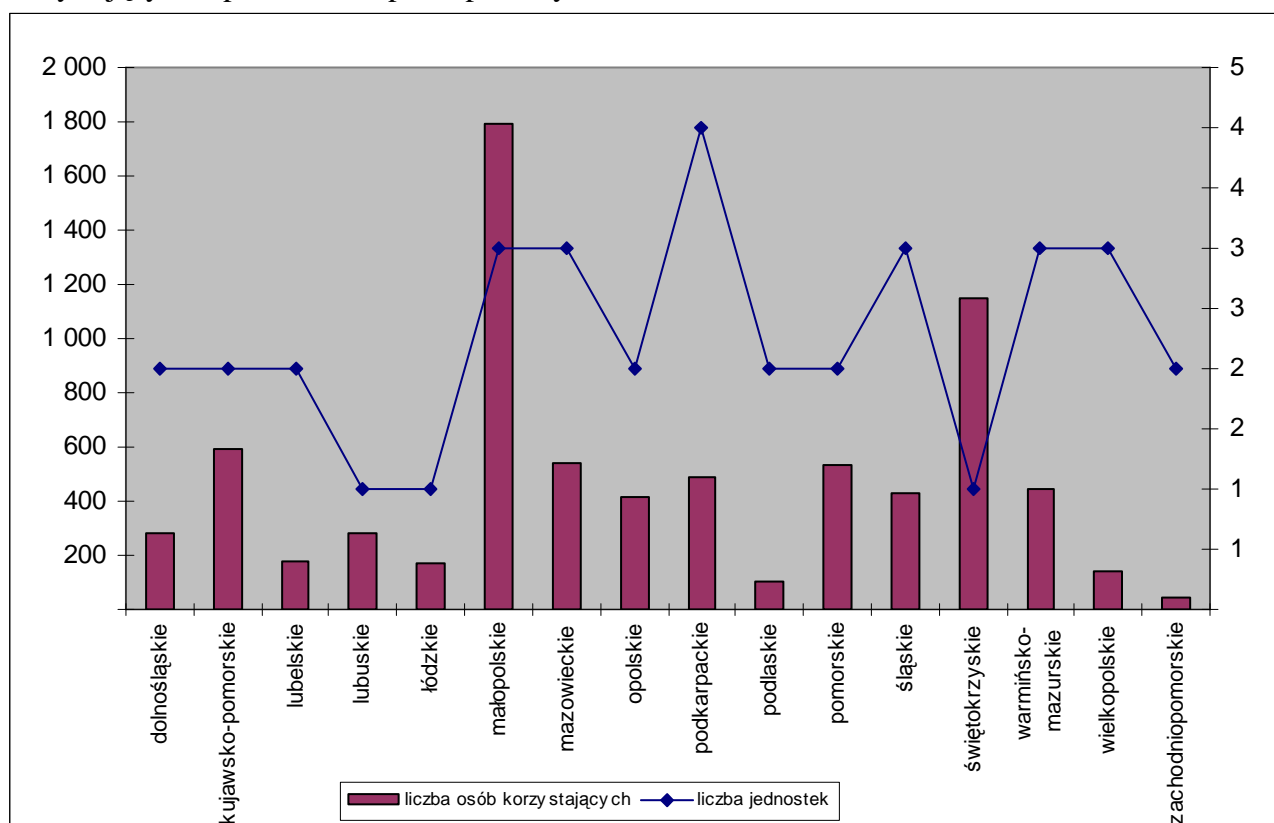
Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie

W całej Polsce w 2008 r. działało 36 specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie prowadzonych przez powiaty, z których skorzystało 7 590 osoby, co daje średnią 211 osób na 1 ośrodek.

Najwięcej osób skorzystało z jednostek prowadzonych przez powiaty w następujących województwach:

- małopolskim – 1 795 (24% łącznej liczby osób),
- świętokrzyskim – 1 146 (15%),
- kujawsko-pomorskim - 596 (8%).

Tabela Nr 11 - liczba specjalistycznych ośrodków wsparcia oraz liczba osób z nich korzystających – prowadzone przez powiaty

Domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży

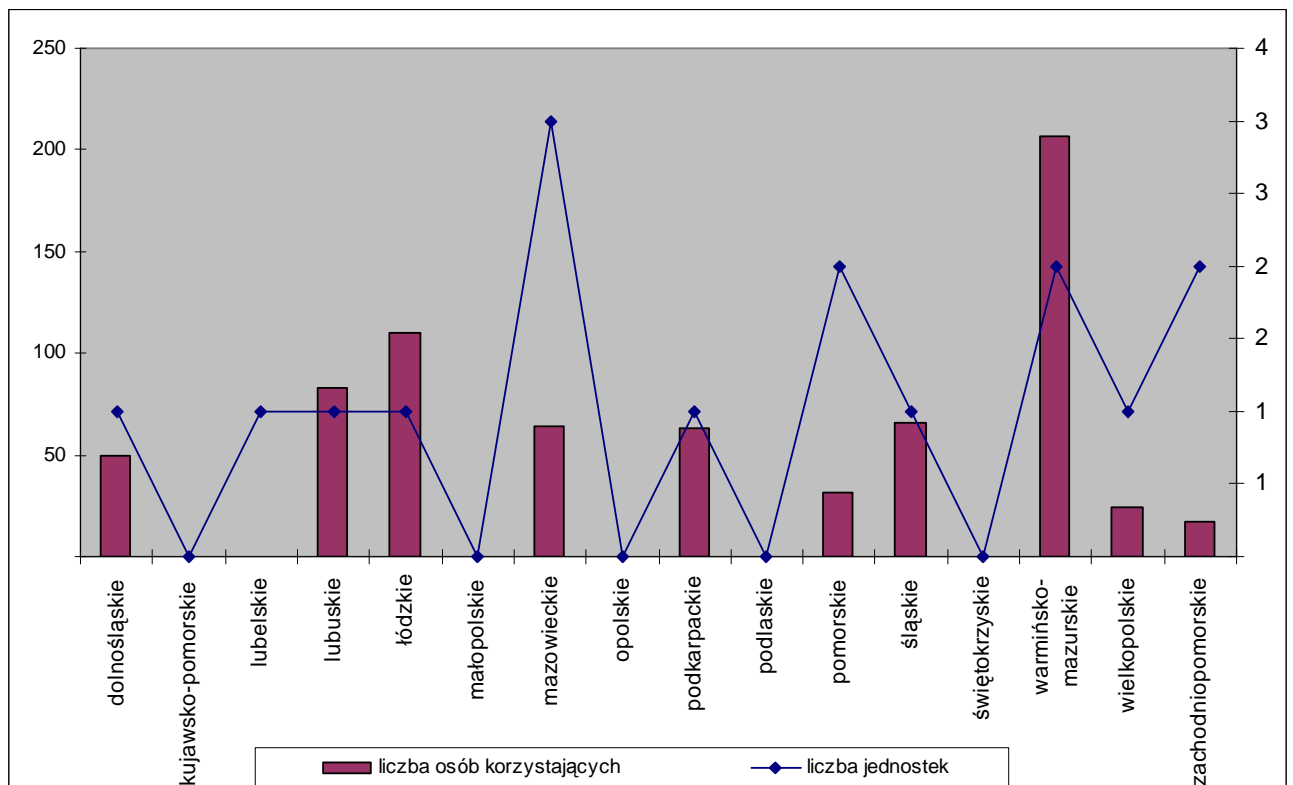
16 domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży prowadzonych przez powiat dysponowało 294 miejscami i skorzystało z nich 716 osób co oznacza, że z każdego domu skorzystało średnio ok. 45 osób. Najwięcej w województwie warmińsko-mazurskim – 207 osób (tj. 29% wszystkich korzystających z domów dla matek) oraz łódzkim – 110 osób (15%).

Mapa nr 5 – liczba domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży

Legenda użytkownika

Tabela Nr 12 - liczba domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz liczba osób z nich korzystających – prowadzonych przez powiaty

Ośrodki interwencji kryzysowej

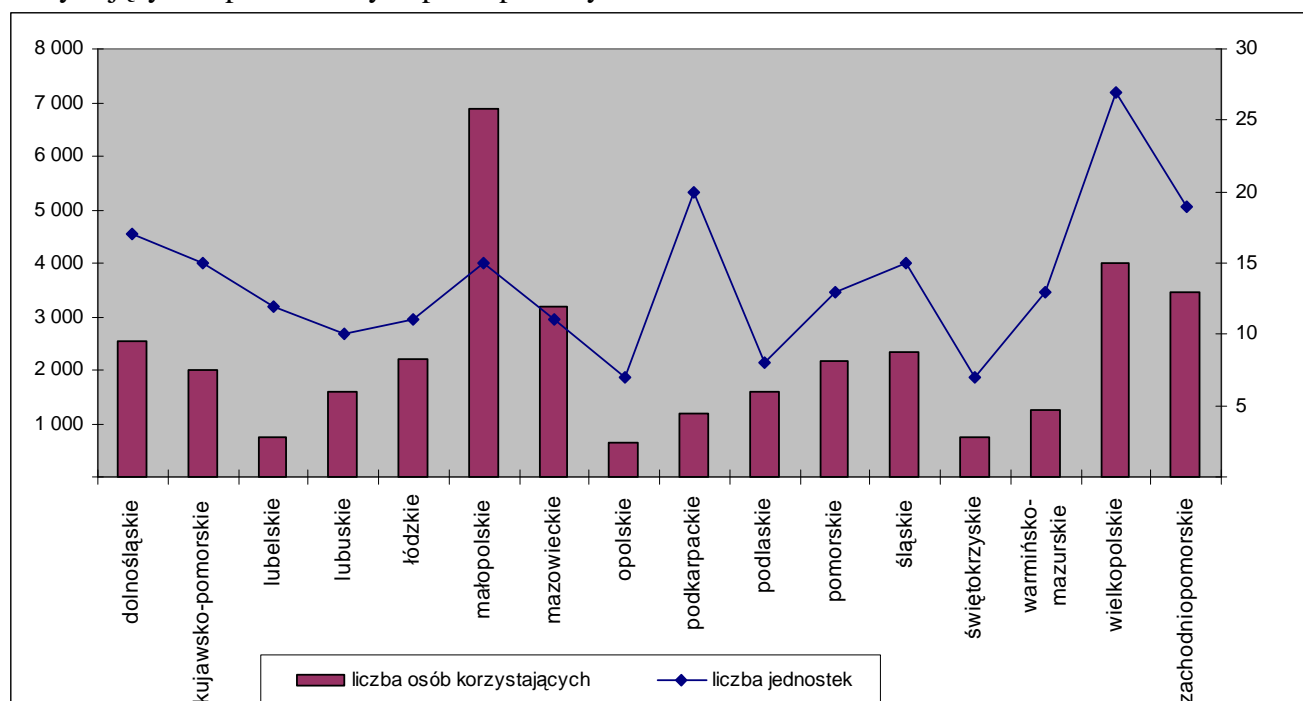
Prawie 37 000 osób skorzystało z 294 ośrodków interwencji kryzysowej i punktów interwencji kryzysowej jakie były w całej Polsce prowadzone przez powiaty. Oznacza to, że z 1 ośrodka skorzystało średnio 126 osób. Najwięcej osób skorzystało z ośrodków prowadzonych w następujących województwach:

- małopolskim – 6 871,
- wielkopolskim – 4 011,
- zachodniopomorskim – 3 474.

Najmniej osób skorzystało zaś z ośrodków prowadzonych w województwie:

- opolskim – 644,
- lubelskim – 752.

Tabela Nr 13 - liczba ośrodków interwencji kryzysowej oraz liczba osób z nich korzystających – prowadzonych przez powiaty

Mapa nr 6 – liczba ośrodków interwencji kryzysowej i punktów interwencji kryzysowej
Legenda użytkownika

Działanie: *Zbadanie skuteczności pomocy rodzinom dotkniętym przemocą w tym zbadanie istniejących przeszkód w zakresie pomagania ofiarom przemocy*

Ocena skuteczności podejmowanych działań zgodnie z przekazaną przez Wojewodów sprawozdawczością

GMINY

W Polsce funkcjonuje 1 229 instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie prowadzonych przez gminy. W 2008 r. z pomocy tych instytucji skorzystało 73 046 osób. W ubiegłym roku z pomocy 1 instytucji skorzystało średnio 60 osób, co stanowi 20% spadek w porównaniu z 2007 r. w którym średnio z instytucji prowadzonych przez gminę skorzystało 75 osób.

W 2008 r. z punktów konsultacyjnych prowadzonych przez gminy skorzystało 60 328 osób, co stanowi 25% spadek w porównaniu z 2007r., w którym osób tych było 79 400.

Tabela 14 przedstawia średnią liczbę osób korzystających z punktów konsultacyjnych prowadzonych przez gminę w poszczególnych województwach w 2007 r. i 2008 r.

W 2008 r. z ośrodków wsparcia prowadzonych przez gminy skorzystało 4 157 osób, co stanowi 38% spadek w porównaniu z 2007 r. Średnio, z jednego ośrodka prowadzonego przez gminy skorzystało 37 osób.

O połowę mniej osób skorzystało z ośrodków interwencji kryzysowej. Średnio w 2008r. z jednego ośrodka skorzystało 115 osób.

POWIATY

W 2008 r. z wszystkich instytucji prowadzonych przez powiaty skorzystało prawie 46 705 osób, co stanowi 9% wzrost w porównaniu do roku 2007. Struktura osób korzystających z tych instytucji uległa zmianie na korzyść specjalistycznych ośrodków wsparcia, z których w 2007 r. skorzystało 12% wszystkich osób korzystających z instytucji prowadzonych przez powiat, zaś w 2008r. 16%.

Średnio z instytucji prowadzonych przez powiat skorzystało w ubiegłym roku aż 158 osób, co stanowi 26% wzrost w porównaniu z 2007 r.

Wszystkie instytucje prowadzone przez powiat udzieliły w 2008r. pomocy w prawie 89 000 sprawach, co stanowi wzrost o 6%.

Ponad dwukrotny wzrost wystąpił w liczbie wypełnionych Niebieskich Kart dotyczących przemocy w rodzinie. W 2007 r. wypełniono 2536 kart, z czego 1190 zostało przekazanych instytucjom, zaś w 2008r. wypełniono 4333 i przekazano 1508 kart.

Liczba działań interwencyjnych prowadzonych przez powiat utrzymała się na poziomie z ubiegłego roku. 21% wzrost można zaobserwować w liczbie prowadzonych programów korekcyjno-edukacyjnych.

Ocena skuteczności podejmowanych działań według badań przeprowadzonych przez TNS OBOP

Zdecydowana większość ankietowanych przedstawicieli grup zawodowych „pierwszego kontaktu” ocenia swoje działania podejmowane przeciwko **przemocy fizycznej** w rodzinie wobec dzieci jako skuteczne.

Twierdzi tak ponad cztery piąte (83%) pedagogów szkolnych, ośmiu z dziesięciu policjantów (80%) czy pracowników socjalnych (79%), ponad trzy czwarte kuratorów (77%) oraz dwie trzecie (66%) pracowników służby zdrowia.

Jako nieskuteczne swoje działania w przypadkach przemocy fizycznej stosunkowo najczęściej oceniają pracownicy socjalni (15% badanych).

Dość duży jest też odsetek braku oceny, szczególnie wśród pracowników służby zdrowia, z których jedna czwarta (26%) nie jest w stanie określić skuteczności swoich działań.

OCENA SKUTECZNOŚCI PODEJMOWANYCH DZIAŁAŃ W PRZYPADKACH PRZEMOCY FIZYCZNEJ W RODZINIE WOBEC DZIECI			
	były skuteczne	nie skuteczne	były <i>nie wiem</i>
Pedagodzy szkolni:	83%	2%	15%
Kuratorzy:	77%	4%	19%
Pracownicy socjalni:	79%	15%	6%
Pracownicy służby zdrowia:	66%	8%	26%
Policjanci:	80%	3%	17%

W przypadkach **przemocy psychicznej** w rodzinie wobec dzieci również większość badanych oszacowuje swoje działania jako skuteczne. Twierdzi tak trzy czwarte badanych kuratorów i pracowników socjalnych (po 75%), siedmiu na dziesięciu (70%) policjantów, dwie trzecie (67%) badanych pedagogów szkolnych oraz ponad połowa (55%) pracowników służby zdrowia.

Jako nieskuteczne określa podejmowane działania 16% pracowników służby zdrowia, 14% pracowników socjalnych oraz co dziesiąty (10%) pedagog szkolny.

Nie mają zdania w tej kwestii stosunkowo najczęściej pracownicy służby zdrowia (29%).

OCENA SKUTECZNOŚCI PODEJMOWANYCH DZIAŁAŃ W PRZYPADKACH PRZEMOCY PSYCHICZNEJ W RODZINIE WOBEC DZIECI			
	były skuteczne	nie skuteczne	były <i>nie wiem</i>
Pedagodzy szkolni:	67%	10%	23%
Kuratorzy:	75%	9%	16%
Pracownicy socjalni:	75%	14%	11%
Pracownicy służby zdrowia:	55%	16%	29%
Policjanci:	70%	8%	22%

Jeżeli chodzi o **przemoc ekonomiczną** w rodzinie wobec dzieci podejmowane działania były skuteczne zdaniem ponad trzech czwartych (77%) badanych kuratorów, prawie trzech czwartych (po 74%) ankietowanych pedagogów szkolnych oraz pracowników socjalnych, ponad trzech piątych (63%) badanych policjantów oraz prawie sześciu na dziesięciu (58%) pracowników służby zdrowia.

Podjęte środki najczęściej nie były skuteczne w opinii pracowników socjalnych, odpowiedzi tej udzieliła prawie jedna czwarta (23%) badanych.

Skuteczności swoich działań podejmowanych w sytuacji przemocy ekonomicznej w rodzinie wobec dzieci stosunkowo najczęściej nie potrafią ustalić pracownicy służby zdrowia (32%) oraz policjanci (27%).

OCENA SKUTECZNOŚCI PODEJMOWANYCH DZIAŁAŃ W PRZYPADKACH PRZEMOCY EKONOMICZNEJ W RODZINIE WOBEC DZIECI			
	były skuteczne	nie były skuteczne	<i>nie wiem</i>
Pedagodzy szkolni:	74%	8%	18%
Kuratorzy:	77%	11%	12%
Pracownicy socjalni:	74%	23%	3%
Pracownicy służby zdrowia:	58%	10%	32%
Policjanci:	63%	10%	27%

Znacząca większość badanych pracowników grup zawodowych pierwszego kontaktu jest zdania, że podejmowane przez nich działania w przypadkach **przemocy seksualnej** w rodzinie wobec dzieci były skuteczne.

Twierdzi tak aż dziewięciu na dziesięciu (90%) policjantów, ponad cztery piąte (86%) badanych kuratorów, ośmiu z dziesięciu (80%) pracowników socjalnych, 70% pedagogów szkolnych oraz trzy piąte (60%) badanych pracowników służby zdrowia.

Relatywnie najczęściej nie potrafili zdecydowanie odpowiedzieć na to pytanie pracownicy służby zdrowia (37%) oraz pedagodzy szkolni (28%).

OCENA SKUTECZNOŚCI PODEJMOWANYCH DZIAŁAŃ W PRZYPADKACH PRZEMOCY SEKSUALNEJ W RODZINIE WOBEC DZIECI			
	były skuteczne	nie były skuteczne	<i>nie wiem</i>
Pedagodzy szkolni:	70%	2%	28%
Kuratorzy:	86%	3%	11%
Pracownicy socjalni:	80%	4%	16%
Pracownicy służby zdrowia:	60%	3%	37%
Policjanci:	90%	3%	7%

2. Realizacja Strategii informacyjnych

Realizacja strategii informacyjnych odbywa się poprzez podniesienie poziomu wrażliwości społecznej na zjawisko przemocy w rodzinie dzięki przeprowadzeniu kampanii społecznych.

Działanie: *Przeprowadzenie kampanii społecznych*

W okresie sprawozdawczym działania prowadzone w ramach Strategii informacyjnych skierowane były na podniesienie wrażliwości społeczeństwa polskiego wobec zjawiska krzywdzenia dzieci.

W tym celu zorganizowane zostały:

- ogólnopolska kampania społeczna,
- regionalne kampanie społeczne.

Ogólnopolska kampania społeczna podzielona została na trzy etapy. Pierwszym z nich była rozpoczęta we wrześniu 2008 r. realizowana przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji kampania pod nazwą **KOCHAM – NIE BIJĘ**, która trwała do końca października.

Adresatami kampanii byli:

- osoby doznające przemocy,
- dzieci i młodzież,
- rodzice,
- przedstawiciele instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie,
- sprawcy przemocy.

W kampanii wykorzystywane zostały przede wszystkim spoty telewizyjne, w których uczestniczyły znane postaci pokazujące jak należy właściwie dbać o swoje dziecko.

Kolejna odsłona Kampanii Społecznej pod nazwą „**KOCHAM – REAGUJĘ**” rozpoczęła się w listopadzie ubiegłego roku i prowadzona była na poziomie centralnym, a także lokalnym za pośrednictwem Marszałków Województw.

Działania w ramach Kampanii Społecznej „Kocham – Reaguję” prowadzone na poziomie centralnym

W ramach ogólnopolskiej kampanii społecznej „Kocham. Reaguję” zostały wyprodukowane trzy filmy reklamowe o długości 20 sek. każdy oraz 3 spoty radiowe o długości 30 sek. każdy. Producentem filmów reklamowych i spotów radiowych była TVN S.A. Autorem scenariusza filmów reklamowych i spotów radiowych był Pan Maciej Starczewski TVN. Na bezpłatny udział w filmach reklamowych i spotach radiowych zgodzili się Magdalena Rózczyńska, Piotr Adamczyk, Rafał Królikowski, Tomasz Karolak.

Filmy reklamowe były obecne na antenie telewizji TVN, TVP oraz POLSAT od 23 grudnia 2008 r. do 16 marca 2009 r.. Spoty radiowe były obecne na antenie Polskiego Radia, Radia Kielce, Radia Merkury, Radia Rzeszów, Radia Wrocław, Radia Gdańsk, Radia Lublin, Radia Pomorza i Kujaw, Radia Szczecin, Radia Zachód, Radia Białostok od stycznia 2009 r. do końca lutego 2009 r. Ponadto spoty radiowe pobierane były bezpośrednio ze strony www.kochamreaguje.pl.

W ramach kampanii wyprodukowano i rozdystrybuowano następujące materiały poligraficzne:

Ulotka – „Zareaguj” skierowana do ogółu społeczeństwa, w liczbie 700 tys. egzemplarzy.

Broszura – „Zareaguj” - skierowana do profesjonalistów, w liczbie 500 tys. egzemplarzy.

Plakat– „Zareaguj” skierowany do ogółu społeczeństwa, w liczbie 500 tys. egzemplarzy.

Za opracowanie merytoryczne, graficzne oraz produkcję plakatu była odpowiedzialna Fundacja Dzieci Niczyje, na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

Ponadto przez cały czas trwania kampanii funkcjonowała całodobowa infolinia **0 801 109 801** obsługiwana przez pracowników Fundacji Krajowe Centrum Kompetencji. Wszystkie zgłoszenia dotyczące kampanii społecznej "Kocham - Reaguję" były rejestrowane w postaci dokumentacji elektronicznej i papierowej podpisanej przez pracownika przyjmującego zgłoszenie.

Działania w ramach Kampanii Społecznej Kocham – Reaguję prowadzone za pośrednictwem Marszałków Województw

Do realizacji Kampanii na szczeblu lokalnym przystąpiło 13 województw, które na podstawie podpisanych z Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej umów, otrzymały środki finansowe na ten cel.

Z realizacji tego zadania zrezygnowały województwa:

- zachodniopomorskie,
- pomorskie,
- śląskie.

Szczegółowy opis realizacji zadania zamieszczony został w załączniku Nr 1 do niniejszego Sprawozdania.

Podsumowanie Kampanii Społecznej „Kocham – Reaguję” realizowanej na szczeblu lokalnym:

Realizowane przez Marszałków Województw Kampanie miały charakter różnorodny:

a) 12 marszałków zorganizowało wojewódzkie konferencje.

Z konferencji wojewódzkiej zgodnie z podpisaną umową zrezygnowało Województwo Wielkopolskie.

Ogółem w konferencjach wzięło udział **ok. 2 338 osób**

Uczestnikami konferencji na rzecz przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci byli głównie pracownicy socjalni, pedagodzy i psychologowie szkolni, nauczyciele szkół i przedszkoli, kuratorzy, logopedzi, instruktorzy terapii pedagogicznej, doradcy i konsultanci metodyczni, strażnicy miejscy, policjanci, kuratorzy sądowi i społeczni, pracownicy zatrudnieni

w placówkach opiekuńczo – wychowawczych, stowarzyszeniach, ośrodkach wsparcia i ośrodkach interwencji kryzysowej oraz przedstawiciele służby zdrowia, Kościoła, organizacji pozarządowych itp.

Konferencje miały głównie charakter wykładowy lub wykładowo -warsztatowy.

Podczas konferencji omówiona została szeroko rozumiana tematyka przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci w tym między innymi kwestie:

- Związane z rozpoznawaniem, pomocą i profilaktyką związaną z przemocą wobec dziecka,
- Procedur postępowania w przypadku podejrzenia wykorzystywania seksualnego dziecka,
- Zapoznano uczestników konferencji z regulacjami prawnymi dotyczącymi ochrony małoletnich w toku procedur karnych,
- Stosowanych procedur interwencyjnych oraz przesłuchiwanie dzieci – ofiar, świadków przemocy w rodzinie,
- Przeciwdziałania przemocy wobec dzieci w środowisku szkolnym,
- Ról administracji rządowej w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,
- Zespołów interdyscyplinarnych do spraw przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

b) w 12 województwach **opracowano ulotki, plakaty, broszury, poradniki**, który były wykorzystane podczas konferencji i szkoleń lub też rozesłane do gmin. Województwo Małopolskie nie opracowało materiałów informacyjnych, jako przyczynę podając zbyt długi czas przeprowadzania procedur przetargowych,

c) wszystkie województwa również województwo zachodniopomorskie, śląskie oraz pomorskie dystrybuowały materiały kampanijne w postaci plakatów, ulotek, broszur **przekazanych i wyprodukowanych ze środków finansowych MPIPS**. Kilka województw dystrybucję niewykorzystanych w 2008 r. materiałów kampanijnych prowadzi również w 2009 r. Materiały przekazane zostały między innymi do powiatów i gmin, a za ich pośrednictwem do OPS, PCPR, placówek opiekuńczo – wychowawczych, jednostek organizacyjnych pomocy społecznej realizujących zadania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, szkół, jednostek policji, Kościołów, służby zdrowia, organizacji pozarządowych itp.,

d) w województwach np. lubelskim, lubuskim, opolskim **zorganizowano imprezy okolicznościowe** – koncerty, konkursy plastyczne, „dni otwarte”, w trakcie których osoby potrzebujące pomocy mogły skorzystać z bezpłatnych porad psychologów, pracowników socjalnych, prawników,

e) w większości województw w **lokalnych stacjach radiowych i telewizyjnych zamieszczane były spoty**, natomiast w lokalnej prasie informacje o Kampanii. Jako przykład województw, które aktywnie zaangażowały lokalne media należy uwzględnić: kujawsko – pomorskie, lubelskie, lubuskie, łódzkie, mazowieckie, opolskie, podlaskie, świętokrzyskie, warmińsko – mazurskie,

f) województwa dolnośląskie, lubelskie, mazowieckie w ramach kampanii **uruchomiły strony internetowe**, które poświęcone zostały zagadnieniom kampanii społecznej w tym zawierały informacje dotyczące bazy teleadresowej dla osób doznających przemocy w rodzinie,.

g) inne działania realizowane w ramach kampanii:

- upowszechnienie akcji na billboardach i citylightach np. województwa: łódzkie, świętokrzyskie, wielkopolskie,

- wizyty informacyjne pracowników w organizacjach społecznych, wizyty studyjne, seminaria np. województwa: mazowieckie, podkarpackie, podlaskie,
- produkcja i dystrybucja gadżetów (np. kalendarzy, misiów, toreb, długopisów itp.) np. województwa: mazowieckie, polskie, świętokrzyskie, łódzkie.

Realizacja Kampanii społecznej przyczyniła się do osiągnięcia następujących celów:

- zwiększenia społecznego zaangażowania w sprawy związane, z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie w szczególności wobec dzieci,
- poszerzenia poziomu wiedzy obywateli na temat przemocy wobec dzieci,
- zmiany negatywnych metod wychowawczych rodziców wobec dziecka,
- podniesienie profesjonalizacji służb działających w obszarze pomocy dzieciom krzywdzonym.

Ponadto w 2008 r. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji zlecił do realizacji podmiotom pozarządowym zadanie publiczne pn.: „Przeciwdziałanie radykalizacji zachowań dzieci i młodzieży”.

Zadanie dotyczyło m.in. prowadzenia akcji i kampanii promujących właściwe postawy zgodne z prawem i normami społecznymi, realizacji przedsięwzięć służących do stworzenia w środowisku młodzieżowym skutecznych mechanizmów obrony i sprzeciwu wobec takich negatywnych zjawisk jak przemoc, alkoholizm, narkomania. Zadanie obejmowało działania mające na celu kształtowanie właściwych postaw społecznych, zmniejszania skali negatywnych zachowań. Realizacja zadania miała przyczynić się do zacieśniania współpracy różnych podmiotów działających na rzecz dzieci i młodzieży zwłaszcza na poziomie lokalnym oraz wypracowania skutecznych mechanizmów służących ograniczaniu negatywnych zjawisk występujących wśród młodych ludzi.

Konkurs wygrały cztery projekty:

1. Polskiego Towarzystwa Zapobiegania Narkomanii, Oddział Terenowy w Warszawie „Młodzieżowy system wsparcia rówieśniczego” - przyznana dotacja w wysokości 45.730 zł.
2. Caritas Archidiecezji Katowickiej, Ośrodek Św. Dominika „Dzieci ulicy mówią nie” - przyznana dotacja w wysokości 10.300 zł.
3. Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, Oddział Powiatowy w Gorlicach „Nie jestem sam” - przyznana dotacja w wysokości 10.230 zł.
4. Fundacji Dom Nadziei „Uwierzyć w siebie” - przyznana dotacja w wysokości 32.230 zł.

Działanie: *Ograniczenie przemocy pokazywanej w mediach - zachęcanie mediów do rezygnacji z programów dla dzieci, w których zawarta jest przemoc*

Za realizację powyższego działania odpowiedzialna jest Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji (KRRiT), której kompetencje ograniczają się do kontroli programów już wyemitowanych. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji realizowała w 2008 r. założenia Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, podobnie jak w latach poprzednich, w oparciu o przepisy art. 18 ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz. U. z 2004 r. Nr 253, poz. 2531 z późn. zm.) oraz rozporządzenia Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 23 czerwca 2005 r. w sprawie kwalifikowania audycji lub innych przekazów mogących mieć negatywny wpływ na prawidłowy fizyczny, psychiczny lub moralny rozwój małoletnich oraz audycji lub innych przekazów przeznaczonych dla danej

kategorií wiekowej maóletnich, stosowania wzorów symboli graficznych i formuó zapowiedzi (Dz. U. nr 130, poz. 1089).

Dziaóania KRRiT, w zakresie realizacji Programu, ograniczają się wyócznie do reagowania w sytuacjach kiedy program (lub audycja) zostaó juó wyemitowany. KRRiT nie ma moóliwoóci podejmowania dziaóañ prewencyjnych. Zgodnie z ustaw o radiofonii i telewizji, nie moóe podejmowaó zadnych decyzji przed nadaniem programu bdó audycji. Sprawozdanie z realizacji w 2008 r. ww. Programu to przede wszystkim informacja o przestrzeganiu przez nadawców art. 18 ust. 4-6 ustawy o radiofonii i telewizji oraz ww. rozporządzenia KRRiT z 23 czerwca 2005 r.

Na mocy powyószych aktów prawnych nadawcy mają obowiązek dokonywania oceny wszystkich audycji lub innych przekazów kwalifikowanych do emisji, z punktu widzenia ich potencjalnego wpóywu na maóletnich widzów. Nadawanie audycji lub innych przekazów zawierających treóci pornograficzne lub w sposób nieuzasadniony eksponujących przemoc, jest caókowicie zabronione. Audycje lub inne przekazy zawierające sceny lub treóci mogące mieó negatywny wpóywu na rozwój maóletniego, w tym rwnieó sceny przemocy, mogą byó nadawane wyócznie w godzinach od 23.00 do 6.00.

KRRiT, realizując zadania okreócone w Krajowym Programie Przeciwdziaóania Przemocy w Rodzinie (w szczególnoóci *„ograniczenia przemocy pokazywanej w mediach – zachęcania mediów do rezygnacji z programów dla dzieci, w których zawarta jest przemoc”*), kontrolowaóla systematycznie programy i audycje telewizyjne pod kątem wypeóniania przez nadawców ustawowego obowiązku ochrony maóletnich widzów przed treóciami mogącymi wywieraó szkodliwy wpóywu na ich zdrowie fizyczne, psychiczne i moralne.

W 2008 r. przeprowadzono monitoringi trzech programów telewizyjnych: TV4, Kino Polska, SUPERSTACJA (kaódy na próbie jednego tygodnia) oraz 53 wydania wybranych rodzajów audycji (magazyny i reportaóe interwencyjne, audycje typu talk show). KRRiT dokonaóla rwnieó oceny jakoóciowej i iloóciowej audycji (103 wydania), które nadawcy telewizyjnych programów naziemnych (publiczni i koncesjonowani) zakwalifikowali jako przeznaczone dla dzieci i mlodzieóy.

W wyniku wszystkich przeprowadzonych kontroli KRRiT stwierdzióla następujące nieprawidówoóci:

- dokonywanie przez nadawców bdnej kwalifikacji audycji do kategorii wiekowych, tj. zanióanie tych kategorii,
- naruszenie przez nadawców zasady czasu chronionego, tj. emisja przed godzin 23.00 audycji, które zgodnie z prawem, powinny byó nadane dopiero po godzinie 23.00,
- nie wszystkie audycje i inne przekazy (autopromocja), które nadawcy zobowiązani są oznakowywaó zostaóy opatrzone symbolami graficznymi,
- brak kwalifikowania poszczglnych wydan danej audycji, zgodnie z ich treóci, do odpowiednich kategorii wiekowych. Częstą praktyk nadawców jest kwalifikowanie caóego cyklu audycji do danej kategorii wiekowej, bez względu na zawartoóó poszczglnych odcinków.

Interwencja KRRiT związana z powyószymi nieprawidówoócimi dotyczyóla następujących programów: SUPERSTACJA, Kino Polska, TV4, POLSAT oraz PULS. Nadawcy tych programów zostali wezwani do dostosowania programów (bdó audycji) do przepisów słuóących ochronie maóletnich. KRRiT nadal będzie kontrolowaóla te programy, a w przypadku ponownego stwierdzenia naruszen będzie podejmowaóla kolejne kroki przewidziane w ustawie o radiofonii i telewizji.

Działanie: *Wprowadzenie do szkolnych programów kształcenia ogólnego treści uświadamiających zagrożenia płynące z przemocy w rodzinie oraz propagujących zachowania sprzyjające pozytywnym postawom w rodzinie.*

W Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Ministerstwo Edukacji Narodowej jest odpowiedzialne za zadania informacyjne, edukacyjne oraz interwencyjne.

W ramach zadań informacyjnych Ministerstwo Edukacji Narodowej odpowiada za wprowadzenie do szkolnych programów kształcenia ogólnego treści uświadamiających zagrożenia płynące z przemocy w rodzinie oraz propagujących zachowania sprzyjające pozytywnym postawom w rodzinie.

Działalność edukacyjna szkoły i jej zadania programowe zawarte są w podstawie programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół - Dz. U. Nr 51, poz. 458 z późn. zm.).

Na etapie wychowania przedszkolnego treści nauczania nawiązujące do problematyki przeciwdziałania przemocy w rodzinie występują w zakresach tematycznych *Odnajdywanie swojego miejsca w grupie rówieśniczej, wspólnocie* oraz *Budowanie systemu wartości*.

Na I etapie edukacyjnym kształtowanie postaw społecznych i etycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie zostało zaznaczone w celach edukacyjnych (np. *umiejętności nawiązywania i utrzymywania poprawnych kontaktów z innymi dziećmi, dorosłymi*), zadaniach szkoły (np. *uczenie zwyczajów, obyczajów i właściwych zachowań w środowisku rodzinnym, uczenie zachowań w sytuacjach zagrażających bezpieczeństwu uczniów*), treściach nauczania (np. *bezpieczeństwo w różnych miejscach i sytuacjach*).

Na II etapie edukacyjnym ww. problematyka występuje w ramach realizacji dwóch ścieżek edukacyjnych: Wychowanie do życia w rodzinie, Wychowanie do życia w społeczeństwie.

Ponadto problematyka ta mieści się w zakresach poszczególnych przedmiotów:

- Historia i społeczeństwo np. *Rozwijanie poczucia przynależności do grupy rodzinnej, Ja i inni. Wolność osobista, Prawa moje i prawa innych, Mój dom, moja rodzina i sąsiedztwo;*
- Etyka np. *Kształtowanie refleksyjnej postawy wobec człowieka, jego natury, powinności moralnych oraz wobec różnych sytuacji życiowych, Przygotowanie do rozpoznawania podstawowych wartości.*

Na III etapie edukacyjnym treści dotyczące przeciwdziałania przemocy w rodzinie występują w ramach przedmiotów:

- Wiedza o społeczeństwie w zakresie modułów *wychowanie do życia w rodzinie, wychowanie obywatelskie;*
- Etyka obejmująca zakres: *Podjęcie odpowiedzialności za siebie i innych, Ułatwianie nawiązywania więzi z własną rodziną.*

Natomiast na IV etapie edukacyjnym są to:

- ścieżki edukacyjne: *edukacja filozoficzna, wychowanie do życia w rodzinie;*
- Wiedza o społeczeństwie obejmująca *Pomoc uczniom w rozpoznaniu i realizowaniu ich praw i powinności. Standardy postępowania wobec naruszania praw, Prawa człowieka.*

W 2008 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej przygotowało nową podstawę programową wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, która przyjęta została rozporządzeniem w dniu 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17).

W nowej podstawie programowej, która wejdzie w życie w I klasach szkoły

podstawowej i gimnazjum od września 2009 r., zostały uwzględnione treści nauczania wspierające realizację Programu.

W nowej podstawie programowej, w której cele ogólne oraz treści nauczania zostały opisane językiem wymagań, realizacja treści nauczania dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie została mocniej podkreślona. Począwszy od wychowania przedszkolnego poprzez kolejne etapy edukacyjne, aż do zakończenia procesu kształcenia, budowana i umacniana będzie postawa szacunku i bezpieczeństwa własnego i innych, odpowiedzialności oraz postawa prorodzinna.

Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej zostanie przygotowane do właściwych zachowań w sytuacji zagrożenia i będzie wiedziało, gdzie można otrzymać pomoc, będzie umiało o nią poprosić. Ponadto zostanie przygotowane w zakresie wychowania rodzinnego.

Problematyka przeciwdziałania przemocy w rodzinie zawarta jest w edukacji społecznej na I i II etapie edukacyjnym. Zakłada, że uczeń ma wiedzieć, *co wynika z przynależności do rodziny, jakie są relacje między najbliższymi, wywiązuje się z powinności wobec nich; zna zagrożenia ze strony ludzi; wie, do kogo i w jaki sposób należy się zwrócić o pomoc* oraz w treściach nauczania Etyki np. *identyfikuje się ze swoją rodziną i jej tradycjami*.

Na III i IV etapie edukacyjnym treści uświadamiające zagrożenia płynące z przemocy w rodzinie oraz propagujących zachowania sprzyjające pozytywnym postawom w rodzinie ujmują następujące przedmioty:

- Wiedza o społeczeństwie np. *Uczeń rozpoznaje problemy najbliższego otoczenia i szuka ich rozwiązań, Uczeń wyjaśnia na przykładach, jak można zachować dystans wobec nie aprobowanych przez siebie zachowań grupy lub jak im się przeciwstawić, Wyjaśnia na przykładach znaczenie podstawowych norm współżycia między ludźmi, w tym wzajemności, odpowiedzialności i zaufania, Uczeń rozpoznaje prawne aspekty codziennych problemów życiowych i szuka ich rozwiązania;*

- Wychowanie do życia w rodzinie np. *Okazywanie szacunku innym ludziom, docenianie ich wysiłku i pracy, przyjęcie postawy szacunku wobec siebie; wnoszenie pozytywnego wkładu w życie swojej rodziny; relacje międzyosobowe i ich znaczeni, przyjaźń, zakochanie, miłość platoniczna, miłość młodzieńcza, miłość dojrzała, zachowania asertywne, planowanie rodziny, pogłębianie wiedzy związanej z funkcjami rodziny, uzyskanie przez uczniów lepszego rozumienia siebie i najbliższego otoczenia;*

- Etyka np. *Podjęcie odpowiedzialności za siebie i innych oraz za dokonywane wybory moralne, Stosowanie zasad harmonijnego współistnienia i współdziałania ze środowiskiem społecznym, Człowiek jako osoba; natura i godność człowieka, Podjęcie samokontroli i pracy nad sobą; przyjmowanie odpowiedzialności za słowa i czyny;*

- Przedmiot uzupełniający: Historia i Społeczeństwo np. *Uczeń analizuje na wybranych przykładach obrazy miłości, rolę kobiety i mężczyzny oraz model rodziny, Analizuje zmiany modelu rodziny w XX wieku.*

Szczególny nacisk w nowej podstawie programowej został położony na kształtowanie postaw odpowiedzialności, społecznej i prozdrowotnej.

W październiku 2008 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej wraz z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji włączyło się aktywnie w organizację ogólnopolskich kampanii społecznych organizowanych przez Krajowe Centrum Kompetencji pod nazwami: „Kocham nie biję”, „Kocham reaguję”. Kampania „Kocham – Nie biję” uzyskała honorowy patronat Ministra Edukacji Narodowej, a organizatorzy uzyskali pomoc poprzez kuratoria oświaty w dystrybucji plakatów i materiałów kampanii do szkół i placówek. Celem kampanii było uświadomienie jak ważne jest wychowanie dziecka w relacjach wzajemnego

zrozumienia, partnerstwa, miłości i ciepła rodzinnego oraz chęć uwrażliwienia społeczeństwa do reagowania w przypadkach występowania przemocy w rodzinie.

Od września do listopada 2008 r. przedstawiciel Ministra Edukacji Narodowej uczestniczył w pracach grupy roboczej Zespołu Monitorującego Realizację Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. W wyniku prac wprowadzono zmiany w zapisie projektu ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie dotyczące włączenia przedstawicieli oświaty do zespołów interdyscyplinarnych oraz przygotowania, a następnie wdrożenia w szkołach i placówkach procedury „Niebieska Karta-Oświata”. Ministerstwo Edukacji Narodowej przygotowało formularz „Niebieska Karta-Oświata”, który zostanie włączony do rozporządzenia w sprawie procedury Niebieskiej Karty. Jednocześnie w harmonogramie realizacji Rządowego programu na lata 2008-2013 „Bezpieczna i przyjazna szkoła” zaplanowano przeprowadzenie pilotażowych badań związanych z procedurą „Niebieska Karta-Oświata” oraz zarezerwowano środki finansowe na ten cel.

W dniu 2 grudnia 2008 r. z inicjatywy Ministerstwa Edukacji Narodowej została zorganizowana konferencja dotycząca zasad współpracy międzyresortowej na poziomie środowisk lokalnych. Konferencja przygotowana została we współpracy z Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwem Sprawiedliwości, Rzecznikiem Praw Dziecka, Państwową Agencją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Komendą Główną Policji. W konferencji uczestniczyło 178 osób. Byli to praktycy pracujący na co dzień z dzieckiem i rodziną. Oświatę reprezentowali pedagodzy szkolni, dyrektorzy szkół, pracownicy poradni psychologiczno-pedagogicznych, natomiast pomoc społeczną pracownicy ośrodków pomocy społecznej oraz świetlic socjoterapeutycznych. Wymiar sprawiedliwości - kuratorzy sądowi. Obecni też byli policjanci - przedstawiciele wydziałów ds. nieletnich. W wyniku konferencji uczestnicy stwierdzili, że istnieje zróżnicowany poziom współpracy międzyresortowej w poszczególnych gminach z uwzględnieniem lokalnej specyfiki, natomiast jest brak wiedzy o roli i zadaniach poszczególnych resortów wynikających z regulacji prawnych, zakresie i możliwościach udzielanej pomocy przez pracowników tych instytucji, jak i samych instytucji. Kolejną ważną sprawą poruszaną przez uczestników była kwestia braku kontynuacji pracy z rodziną i dzieckiem, gdyż instytucje świadczące pomoc dziecku i rodzinie mają własne pomysły na pracę, co powoduje, że przedstawiciele jednej lub kilku resortów kilka razy wchodzą i dokonują tej samej diagnozy. W wyniku spotkania zostały sformułowane rekomendacje:

- diagnoza sytuacji dziecka i rodziny powinna być dokonywana w zespole wielodyscyplinarnym,
- plan pomocy powinien uwzględniać kolejność interwencji poszczególnych instytucji i służb,
- koordynacja pomocy powinna być monitorowana przez wszystkie instytucje lecz prowadzona przez jeden resort, który na danym poziomie problemów w rodzinie jest kierującym (najbardziej kompetentnym do udzielania pomocy), a następnie przedkładany w zespole do sprawdzenia czy zastosowana pomoc prowadzona jest prawidłowo i czy jest właściwie dobrana,
- należy wziąć pod uwagę małe dzieci nie objęte wychowaniem przedszkolnym, w tych sytuacjach szczególną rolę będzie miał lekarz lub pielęgniarka,
- żadna instytucja i plan pomocy nie może „zgubić” rodziny i realiów w jakich żyje. Należy uwzględniać potrzeby rodziny i nie ograniczać pomocy do sytuacji kryzysowych lecz towarzyszyć rodzinie i wspierać do chwili osiągnięcia umiejętności samodzielnego radzenia sobie z problemami,

- samodzielne radzenie sobie z problemem będzie co innego znaczyć dla każdej rodziny,
- zespół powinien mieć dużą rolę w monitorowaniu procesu wychodzenia z problemów (usamodzielniania).

Ministerstwo Edukacji Narodowej w Harmonogramie na 2009 r. Rządowego Programu na lata 2008-2013 „Bezpieczna i przyjazna szkoła” uwzględniło zadanie związane z wydaniem poradnika zawierającego aktualną wiedzę na temat możliwości prawnych funkcjonowania poszczególnych działów administracji rządowej, służb społecznych i instytucji zaangażowanych w pomoc dziecku i rodzinie. Opis regulacji obejmować będzie: nauczyciela, pedagoga szkolnego, psychologa w tym w poradniach psychologiczno-pedagogicznych, kuratora sądowego, policjanta ds. nieletnich, pracownika socjalnego, pielęgniarkę, lekarza, pracownika placówki wsparcia dziennego, w tym ze świetlic socjoterapeutycznych. Informator ma też obejmować zagadnienia współpracy w zespole interdyscyplinarnym w sytuacjach pomocy uczniowi i rodzinie oraz przykłady dobrych praktyk.

Warunki powodzenia pracy zespołów wielodyscyplinarnych będzie możliwe w sytuacjach:

- rozumienia przez osoby kierujące instytucją i ich podwładnych koncepcji, zasad, i znaczenia roli, jaką odgrywają zespoły wielodyscyplinarne w rozwiązywaniu problemów,
- zgody osób, które kierują instytucją lub instytucjami na tę formę pracy, która może nieść za sobą konieczność zmiany w dotychczasowych sposobach organizacji pracy np. członkowie zespołu spotykają się poza instytucjami, w których na co dzień realizują swoje zadania.

Do realizacji Programu w zakresie działań informacyjno-edukacyjnych włączyło się 560 poradni psychologiczno-pedagogicznych, w których specjaliści udzielali różnych form pomocy. Najczęściej były to porady udzielane rodzicom w sytuacji problemów w nauce lub wychowawczych występujących u dzieci. Z tej formy pomocy w 2008 roku skorzystało 175 009 rodziców. Podejmowane były także działania terapeutyczne w formie terapii indywidualnej i rodzinnej. Terapią rodzinną objęto 8714 rodzin. Osobną formą pomocy były zajęcia psychoedukacyjne z rodzicami. Poradnie psychologiczno-pedagogiczne zorganizowały 16 304 spotkań dla rodziców. Przeprowadzono również liczne pogadanki, warsztaty kształtujące umiejętności wychowawcze – ogółem dla 29 001 osób. Poradnie prowadziły także terapię dzieci i młodzieży z urazami powstałymi na skutek przemocy seksualnej i przemocy w rodzinie oraz poza nią, po próbach samobójczych, a także terapię nieletnich uczennic w ciąży. Prowadzono również mediacje oraz interwencje w sytuacjach kryzysowych.

Specjaliści poradni prowadzili również: zajęcia edukacyjne z uczniami np. w zakresie rozpoznawania „złego dotyku”. Na zaproszenie rad pedagogicznych szkół pracownicy poradni prowadzili także zajęcia warsztatowe (odbyło się 5 411 spotkań) obejmujące tematy wychowawcze, w tym współpracę szkoły z rodzicami. Ponadto pracownicy poradni brali udział w przesłuchaniach małoletnich ofiar przemocy w rodzinie i poza nimi. Inną formą pomocy bezpośredniej udzielanej dzieciom, młodzieży, rodzicom oraz wychowawcom i nauczycielom były porady w Młodzieżowych Telefonach Zaufania funkcjonujących przy wielu poradniach. W 2008 r. udzielono w nich 9219 porad.

Do przykładowych tematów szkoleń i warsztatów prowadzonych przez pracowników poradni dla nauczycieli oraz wychowawców mających na celu przede wszystkim poszerzenie wiedzy w problematyce przemocy w rodzinie należały: „Przemoc w rodzinie, skutki w rozwoju emocjonalnym i społecznym dziecka”, „Diagnoza i interwencja w przypadku nadużyć seksualnych u dzieci”, „Diagnoza i interwencja w przypadku dziecka

krzywdzonego”, „Buntownik z wyboru – jak pracować z uczniem z nadpobudliwością psychoruchową”.

Tematyka warsztatów i innych form szkoleniowych skierowanych do rodziców była bardzo różnorodna. Najczęściej dotyczyła problematyki nieprawidłowych zachowań u dzieci i sposobów radzenia sobie z nimi, a także udzielania pomocy dzieciom z trudnościami dydaktycznymi. Tematy zajęć psychoedukacyjnych i warsztatów dla rodziców obejmowały następujące zagadnienia: „Postawy rodzicielskie i ich wpływ na zachowanie i kształtowanie osobowości dziecka”, „Wychowanie bezstresowe a wychowanie rygorystyczne”, „Wprowadzenie systemu norm i zasad w wychowaniu”, „Skuteczne metody wychowania” „Wychowanie i nauczanie dziecka niepełnosprawnego”, „Komunikowanie się – podstawowe zasady”, „Budowanie konstruktywnej komunikacji z dzieckiem”, „Błędy wychowawcze rodziców” „Jak postępować z dziećmi przejawiającymi zachowania agresywne”, „Krzywdzenie emocjonalne dziecka”, „Przemoc wobec dzieci – sprawa rodziny”, „Dobre spotkanie: nauczyciel - rodzic”.

W ramach spotkań indywidualnych z rodzicami poruszano m. in. następujące zagadnienia: sytuacja szkolna i rodzinna dzieci i młodzieży, kierowanie po dalszą pomoc terapeutyczną, prawną, kierowanie na konsultacje medyczne, w tym dotyczące badań neurologicznych i psychiatrycznych, ustalenie form oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych, zmiana typu kształcenia na edukację specjalną lub indywidualne nauczanie, wybór kierunku dalszego kształcenia, kryzys wieku adolescencji, wspomaganie rozwoju emocjonalnego dziecka w sytuacji problemowej, kryzysowej.

Ponadto, w poradniach tworzono grupy wsparcia dla rodziców, dzieci i młodzieży z trudnościami wychowawczymi, zaburzeniami zachowania oraz specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, dla pedagogów i psychologów szkolnych, dla wychowawców świetlic itp. Ponadto, niektóre poradnie udzielały także porad drogą internetową. Wielu specjalistów dyżurowało w „Niebieskiej Linii” i „Pomarańczowej Linii”.

W 2008 r. poradnie psychologiczno-pedagogiczne otrzymały dofinansowanie ze środków pochodzących z rezerwy celowej nr 54.

W ramach rezerwy celowej budżetu państwa nr 54 - będącej w dyspozycji Ministra Edukacji Narodowej, przewidziano środki finansowe, w kwocie łącznej 8 644 833 zł na m.in. organizację przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne punktów konsultacyjnych w przedszkolach i szkołach podstawowych. Zorganizowane punkty zapewniały zwiększenie dostępności do pomocy psychologicznej: dzieciom, młodzieży, rodzicom, wychowawcom w sytuacjach kryzysowych. Przy tworzeniu punktów konsultacyjnych kierowano się zasadą, że muszą być usytuowane możliwie jak najbliżej miejsc zamieszkania rodziców i uczniów. Również w ramach tej samej rezerwy celowej zaplanowano środki finansowe w kwocie łącznej 5 000 tys. zł na realizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej w formie dodatkowych zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych realizowanych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne. Prowadzone zajęcia nastawione były na realizację programów psychoedukacyjnych, profilaktycznych, promujących zdrowy styl życia, wskazujących kierunki rozwoju dla uczniów, rodziców i nauczycieli (zajęcia w małych grupach, np. trening zastępowania agresji, szkoły dla rodziców, warsztaty asertywności i komunikacji społecznej). Zajęcia prowadzone były przez 2 123 pracowników merytorycznych poradni. Największym zainteresowaniem zajęcia cieszyły się na terenach wiejskich,

W 2008 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej podjęło szerokie działania w zakresie przeciwdziałania negatywnym skutkom wobec dzieci i młodzieży wynikającym z mobilności

zawodowej rodziców i opiekunów. Problem ten odnosi się do sytuacji, w której emigracja zarobkowa rodziców/rodzica powoduje zaburzenie funkcji rodziny w zakresie zapewnienia ciągłości procesu socjalizacji, wsparcia emocjonalnego dziecka i transmisji kulturowej. Zjawisko to stanowi bezpośrednią przyczynę występowania wielu problemów związanych z edukacją i wychowaniem dzieci i młodzieży pozostawionych bez należytej opieki. Używane niejednokrotnie na opisanie tego zjawiska określenie „Eurosieroctwo” w ocenie Ministerstwa Edukacji Narodowej jest pojęciem niefortunnym i stygmatyzującym, piętnującym dziecko, które znajduje się w trudnej sytuacji ze względu na brak lub niedostateczną opiekę rodzicielską w związku z ich pracą za granicą. W ocenie resortu oświaty nie każde dziecko, którego rodzice lub rodzic wyjechał do pracy za granicą, jest narażone na tego rodzaju skutki. W 2008 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej w zakresie działań informacyjno-edukacyjnych wpisujących się w Program podjęło następujące działania:

1. Przygotowany został materiał pt. Informacja na temat „Emigracja zarobkowa rodziców-pozostawianie dzieci w kraju”, który obejmował diagnozę sytuacji oraz przeciwdziałanie skutkom. Materiał był przedmiotem dyskusji na posiedzeniu Podkomisji stałej ds. młodzieży Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży Sejmu RP.

2. W ramach priorytetów Ministerstwa Edukacji Narodowej przeprowadzono diagnozę działań podjętych przez dyrektorów szkół i placówek na rzecz spełniania obowiązku szkolnego i obowiązku nauki przez dzieci i młodzież. Przeprowadzenie takiej diagnozy należało do kompetencji wszystkich kuratorów oświaty. Sprawa była monitorowana również w kontekście problemów uczniów, których rodzice wyjechali do pracy za granicę.

3. W celu zdiagnozowania problemów wychowawczych wynikających z emigracji rodziców za pracą i przeciwdziałania skutkom tego zjawiska realizowane były następujące działania:

- a) współpraca wizytatorów w kuratoriach oświaty z dyrektorami szkół w celu rozwiązywania indywidualnych problemów uczniów,
- b) rozpoczęcie systematycznego gromadzenia i analizowania danych liczbowych o uczniach pozostających pod opieką pedagoga (psychologa) szkolnego z powodu wyjazdu rodziców za granicę,
- c) rozpoczęcie w roku szkolnym 2007/2008 systematycznego monitorowania obecności uczniów na lekcjach, oraz diagnozowania specyficznych potrzeb i zaistniałych trudności na podstawie postępów w nauce i zachowaniu tych uczniów,
- d) przeanalizowanie form pomocy dla uczniów przejawiających trudności w nauce i zachowaniu, których rodzice wyjechali za granicę,
- e) ustalenie procedur dotyczących informowania odpowiednich organów i instytucji, w tym sądów rodzinnych, o stwierdzonych przypadkach nieustanowienia lub braku faktycznej opieki nad uczniem oraz o sytuacjach np. godzących w dobro dziecka, którego rodzice wyjechali do pracy za granicę,
- f) podjęcie ustaleń dotyczących współpracy szkoły z jednostkami samorządu terytorialnego, właściwymi ze względu na miejsce zameldowania dziecka, w przypadku stwierdzenia nierealizowania przez rodziców lub ustanowionych opiekunów obowiązku zgłoszenia dziecka do przedszkola lub oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej (art. 14b ustawy o systemie oświaty) oraz w przypadku niezrealizowania przez dzieci obowiązku szkolnego (art. 18 ustawy o systemie oświaty).

4. Szkoły i placówki oświatowe zostały zobowiązane do:

- a) udzielania specjalistycznej pomocy dzieciom i młodzieży (z powodu zaburzeń emocjonalnych, społecznych, itp.), w związku z brakiem lub niedostatkami bezpośredniej opieki rodzicielskiej,

- b) ustalenia wewnętrznych procedur i strategii postępowania wobec uczniów, których jeden lub obydwój rodziców pozostają za granicą (zobowiązanie dyrektorów szkół, rad pedagogicznych, pedagogów szkolnych i wychowawców),
- c) omawiania podczas spotkań z rodzicami i opiekunami tematów z zakresu:
  - zaburzeń rozwoju emocjonalnego, społecznego, poznawczego, które mogą być następstwem pozbawienia dziecka bezpośredniej opieki rodziców,
  - zasad formalnego ustanawiania opieki nad dzieckiem w przypadku wyjazdu rodziców,
  - zasad postępowania rodziców, ustalonych w danej szkole, w przypadku zamiaru pozostawienia dziecka pod opieką innej osoby,
  - możliwości uzyskania informacji o osobie formalnie upoważnionej przez rodzica do sprawowania opieki nad dzieckiem (do kontaktowania się ze szkołą w sprawach kształcenia, wychowania i opieki).

5. Ministerstwo Edukacji Narodowej zwróciło się do Kuratorów Oświaty z prośbą o:

- a) monitorowanie sytuacji dzieci i młodzieży pozostających w kraju pod opieką jednego rodzica, rodziny lub innej osoby,
- b) organizowanie seminariów, konferencji i szkoleń z udziałem pedagogów, wychowawców szkolnych, przedszkolnych oraz przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego w celu przedstawienia skali zjawiska, sytuacji prawnej dzieci pozostawionych przez oboje rodziców wyjeżdżających za granicę, psychologicznych aspektów sytuacji dziecka dłużej pozostawionego bez opieki rodziców po zakończeniu, których mogą zostać opracowane propozycje sposobów rozwiązania problemu opieki nad dziećmi pozostawionymi przez rodziców, którzy wyjechali za granicę do pracy,
- c) podejmowanie współpracy z instytucjami, które mogą udzielać pomocy rodzinom i dzieciom w rozwiązywaniu problemów wynikających z readaptacji rodzin powracających do kraju,
- d) podejmowanie współpracy z rodzicami - upowszechnianie w szkołach i placówkach akcji informacyjnych o konsekwencjach pozostawiania dzieci całkowicie bez opieki rodziców oraz o pozytywnych skutkach i zaletach pozostawienia dzieci pod opieką przynajmniej jednego rodzica.

Problematyka dotycząca przeciwdziałania negatywnym skutkom migracji zarobkowej rodziców była w 2008 r. wielokrotnie omawiana na naradach z kuratorami oświaty.

6. Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej w Warszawie (placówka podległa Ministerstwu Edukacji Narodowej) wydała w 2008 r., w ramach *Zeszytów metodycznych*, publikację *Szkoła wobec mobilności zawodowej rodziców i opiekunów. Niezbędnik nauczyciela* pod red. Ewy Kozdrowicz i Bartłomieja Walczaka.

7. Efektem współpracy Ministerstwa Edukacji Narodowej z Fundacją „Dzieci Niczyje”, było uruchomienie telefonu zaufania dla dzieci i młodzieży (nr 111 116) – wśród wielu problemów, które rozwiązują specjaliści udzielający porad telefonicznych, są także związane z negatywnymi skutkami migracji zarobkowej rodziców.

8. W inicjatywy Ministerstwa Edukacji Narodowej podjęto prace nad rozwiązywaniem problemów związanych z negatywnymi skutkami migracji zarobkowej rodziców na szczeblu Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Koordynatorem działań zespołu międzyresortowego jest Pani Elżbieta Radziszewska - Sekretarz Stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania.

Ponadto, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej jako jednostka podległa Ministerstwu Edukacji Narodowej zadania z zakresu przeciwdziałania

przemocy w rodzinie wynikające z Programu realizowała w oparciu o strategię informacyjną i edukacyjną.

Działania informacyjne obejmowały organizację na terenie kraju licznych konferencji i seminariów. Zorganizowano 9 konferencji regionalnych, w których uczestniczyło 1 060 osób oraz 14 seminariów dla 285 realizatorów programu „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców”. Tematyka konferencji dotyczyła działań profilaktycznych ukierunkowanych na promowanie pozytywnych zachowań w rodzinie i wspieranie rodziców w zakresie tworzenia właściwych relacji z dzieckiem.

Tabela 1. Wykaz konferencji organizowanych przez Centrum Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

L.p.	Województwo	Konferencja	Tematyka	Liczba godzin/ wykładów	Liczba osób
1.	dolnośląskie	Wałbrzych Zamek Książ 25.09.2008	I Dolnośląska Konferencja: Rola edukacji w zmianach społecznych na Dolnym Śląsku „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców – efektywna inwestycja w kapitał społeczny”	6	120
2.	kujawsko-pomorskie	Toruń 5.11.2008	Rządowy program na lata 2008-2013 „Bezpieczna i przyjazna szkoła” wdrażany przez MEN we współpracy z CMPPP – Szkoła dla Rodziców i Wychowawców „ <i>Wychowywać to kochać i wymagać</i> ”	5	125
3.	łódzkie	Łódź 4.12.2008	„Szkoła dla Rodziców i Wychowawców”	8	102
4.	małopolskie	Tarnów 8.10.2008	„Szkoła dla Rodziców i Wychowawców – drogą do budowania relacji w duchu dialogu”	6	80
5.	podkarpackie	Rzeszów 21.11.2008	„Edukacja Rodziców w Systemie Wsparcia Dziecka, Rodziny i Szkoły- Szkoła dla Rodziców i Wychowawców”	9	130
6.	śląskie	Częstochowa 24.10.2008	II Konferencja z cyklu: <i>Wychowywać to znaczy kochać i wymagać</i> prezentująca program profilaktyczny „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców”	6	86
7.	świętokrzyskie	Starachowice 3.12.2008	„Razem w wychowaniu”	4	100
8.	warmińsko-mazurskie	Olsztyn 29.10.2008	Kochać i wymagać „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców nauką dialogu z dzieckiem i nie tylko”.	4	160
9.	zachodnio-pomorskie	Szczecin 5.11.2008	„Doświadczenie dialogu w rodzinie”	7	157
	Razem:	9			1 060

Tabela 2. Wykaz seminariów organizowanych przez Centrum Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

L.p.	Województwo	Seminarium	Tematyka	Liczba godzin/ wykładów	Liczba osób
1.	dolnośląskie	Wałbrzych Zamek Książ 26.09.2008	Seminarium dla realizatorów „Szkoły dla Rodziców i Wychowawców”	5	24
2.	kujawsko-pomorskie	Toruń 3-4.12.2008	Seminarium dla realizatorów programu „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców” pod tytułem „Rodzice się kłócą - Jak pomóc sobie i dzieciom”	16	10
3.	lubelskie	Lublin 16-19.10.2008	Przygotowanie do poprowadzenia zajęć „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców”cz.2 – „Rodzeństwo bez rywalizacji”	40	16
4.	lubuskie	Wałbrzych 26.09.2008	Alternatywna metoda rozwiązywania konfliktów w formie Debaty Rodzinnej.	5	15
5.	małopolskie	Nowy Sącz 28-29.09.2008	seminarium dla realizatorów Szkoły dla Rodziców i Wychowawców	20	21
6.	mazowieckie	Konstancin Jeziorna 18-21.09.2008	Przygotowanie do poprowadzenia zajęć „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców”cz.3 – „Nastolatek”	40	14
7.	opolskie	Opole 5-6.12.2008	„ Budowanie porozumienia w oparciu o koncepcję analizy transakcyjnej (AT)”	16	15
8.	podkarpackie	Rzeszów 14.11.2008	„Elementy pracy z grupą w oparciu o podejście skoncentrowane na rozwiązaniach”.	8	20
9.	podlaskie	Białystok 10-11.10.2008	„Szkoła dla Rodziców i Wychowawców” w woj. podlaskim.	24	22
10.	pomorskie	Gdańsk 14.11.2008	Szkoła dla Rodziców i Wychowawców a rodzicielski dylemat. Debata rodzinna	6	23
11.	śląskie	Częstochowa 12-13.09.2008	„Komunikacja w praktyce”	21	13
12.	świętokrzyskie	Starachowice 28-29.09.2008	Seminarium Regionalne w województwie świętokrzyskim „Szkoły dla Rodziców i Wychowawców”	26	19
13.	warmińsko-mazurskie	Olsztyn 28-29.11.2008	Kiedy rodzice się kłócą jak pomóc sobie i dziecku”	20?	16
14.	zachodniopomorskie	Koszalin 2.12.2008	Seminarium regionalne	6	60
	Razem:	14			288

Upowszechnianie programu edukacyjnego dla rodziców, opiekunów, wychowawców i nauczycieli „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców” w zakresie doskonalenia umiejętności wychowawczych związane było z przeprowadzeniem treningu umiejętności wychowawczych 2000 rodziców i nauczycieli. Szkolenia finansowane były ze środków gmin. Równolegle w ramach Rządowego programu na lata 2008-2013 „Bezpieczna i Przyjazna Szkoła”. Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej przeprowadziło szkolenia kaskadowe dla rodziców i nauczycieli w oparciu o ogólnopolską sieć koordynatorów i realizatorów. Szkolenia odbyły się we wszystkich województwach i docelowo objęto nimi 2797 osób. Jego koszt wyniósł 1 661 200 zł. W ramach szkoleń programu wydano materiały dla uczestników warsztatów oraz materiały dla uczestników konferencji ogólnopolskiej, konferencji i seminariów regionalnych.

3. Realizacja strategii edukacyjnych

Działanie: *Wprowadzenie do programów kształcenia zawodowego osób zajmujących się przemocą w rodzinie treści dotyczących przyczyn i skutków przemocy, rozpoznawania i diagnozowania przypadków przemocy w rodzinie oraz współpracy w ramach gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.*

W ramach realizacji strategii edukacyjnych podejmowanych jest wiele działań mających na celu profesjonalizację służb działających na rzecz zmniejszenia zjawiska przemocy w rodzinie.

Osoby, które zawodowo zajmują się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie są edukowane w tym zakresie w trakcie toku kształcenia zawodowego.

Jedną z grup zawodowych, które pracują z osobami będącymi ofiarami lub sprawcami przemocy w rodzinie są pracownicy socjalni. Praca ta wymaga posiadania odpowiedniej wiedzy merytorycznej na temat zjawiska przemocy w rodzinie, która będzie pomocna w rozpoznawaniu i diagnozowaniu przypadków przemocy w rodzinie, udzielaniu kompetentnej pomocy osobom potrzebującym oraz ułatwiającej pracownikowi socjalnemu współpracę z innymi instytucjami gminnymi w ramach systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 czerwca 2006 r. w sprawie nazw kierunków studiów został powołany nowy kierunek studiów **praca socjalna**. Standard kształcenia dla tego kierunku, tak jak dla pozostałych 117 kierunków, został zamieszczony w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki (Dz. U. Nr 164, poz. 1166).

Zgodnie ze standardem kształcenia absolwent tego kierunku powinien być przygotowany do rozwiązywania problemów w obszarach rzeczywistości społecznej, w których potrzebna jest profesjonalna pomoc w funkcjonowaniu osobniczym i społecznym również z powodu przemocy w rodzinie.

Problematyka przemocy w rodzinie uwzględnia również standard kształcenia dla kierunku **pedagogika**, w treściach kształcenia którego przewidziano zagadnienia dotyczące zagrożeń dla rodziny.

Ponadto pracownicy socjalni, w celu podwyższenia swoich kwalifikacji mogą, między innymi, uczestniczyć w szkoleniach specjalizacyjnych i zdobywać stopnie specjalizacji w zawodzie.

Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2008 r. Nr 115 poz. 728) przewiduje dwa stopnie specjalizacji w zawodzie pracownik socjalny.

I stopień specjalizacji w zawodzie ma na celu uzupełnienie wiedzy i doskonalenie umiejętności zawodowych pracowników socjalnych.

Pracownicy socjalni chcący uzyskać I stopień specjalizacji w zawodzie muszą odbyć szkolenie w tym zakresie i zdać egzamin przed jedną z Regionalnych Komisji Egzaminacyjnych, działających przy urzędach marszałków.

Natomiast II stopień specjalizacji w zawodzie pracownik socjalny ma na celu pogłębienie wiedzy i doskonalenie umiejętności z wybranymi grupami osób korzystających z pomocy społecznej (z dziećmi, z osobami starszymi, z osobami bezrobotnymi, z osobami z zaburzeniami psychicznymi, z osobami upośledzonymi umysłowo, z osobami będącymi ofiarami przemocy, z osobami niepełnosprawnymi fizycznie, z osobami uzależnionymi, w szczególności od alkoholu i narkotyków, z osobami bezdomnymi, wychodzącymi z bezdomności oraz rodzinami tych osób, z cudzoziemcami, ze szczególnym uwzględnieniem uchodźców).

Osoby ubiegające się o uzyskanie II stopnia specjalizacji zawodowej zobligowane są między innymi, do odbycia szkolenia w tym zakresie i zdania egzaminu przed Centralną Komisją Egzaminacyjną działającą przy ministrze właściwym do spraw zabezpieczenia społecznego.

Programy szkolenia z zakresu II stopnia specjalizacji w zawodzie pracownik socjalny na kierunku praca socjalna z osobami będącymi ofiarami przemocy zawierają między innymi następujące bloki tematyczne:

- Przemoc – definicje i terminologia,
- Społeczne i kulturowe uwarunkowania przemocy,
- Prawo wobec ofiary przemocy,
- Prawnokarne środki ochrony przed przemocą,
- Problemy postępowania karnego,
- Cywilnoprawne środki chroniące przed przemocą,
- Prawo rodzinne wobec przemocy,
- Rodzina a czynniki patogenne wywołujące przemoc,
- Przemoc wobec dzieci,
- Zespół dziecka maltretowanego,
- Strategie samoobrony przed przemocą stosowane przez kobiety – ofiary przemocy,
- Przemoc wobec ludzi starszych,
- Pomoc ofiarom przemocy,
- Pomoc terapeutyczna nieletnim agresorom i ofiarom agresji,
- Problematyka leczenia sprawców przemocy w rodzinie,
- Metody pracy socjalnej z ofiarami przemocy w rodzinie,
- Pracownik socjalny wobec ofiar przemocy w rodzinie,
- Psychoterapia ofiar przemocy w rodzinie,
- Programy profilaktyczne dla dzieci i młodzieży zagrożonej przemocą,
- Międzyinstytucjonalny system współpracy i wsparcia społecznego dla ofiar przemocy,
- Instytucje i służby społeczne współdziałające w dziedzinie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Realizacja zajęć modułowych ma umożliwić uczestnikom specjalizacji:

- poznanie genezy, mechanizmów, objawów i skutków przemocy w rodzinie,
- rozumienie sygnałów wysyłanych przez osoby dotknięte przemocą,

- poznanie mechanizmów psychologicznych towarzyszących zjawisku przemocy,
- nabycie umiejętności diagnozowania przemocy w rodzinie,
- doskonalenie umiejętności interpersonalnych potrzebnych do podjęcia profesjonalnej pracy z osobą lub rodziną z problemem przemocy,
- nabycie umiejętności motywowania osoby lub rodziny do podjęcia koniecznych zmian,
- poznanie zadań pracownika socjalnego w pracy z ofiarami przemocy,
- nabycie umiejętności kompleksowego i interdyscyplinarnego podejścia do rozwiązywania problemu przemocy w rodzinie.

Na podstawie sprawozdań nadesłanych do Ministerstwa Edukacji Narodowej z województw wynika, że zadania Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie realizowane przez kuratoria oświaty w 2008 r. obejmowały działania: informacyjne, edukacyjne oraz interwencyjne. Podejmowanie różnego typu działań miało na celu:

- poszerzenie wiedzy na temat przemocy w rodzinie, w tym stosowanej wobec dzieci, wśród kadry pedagogicznej i innych pracowników szkół i placówek oświatowych,
- podniesienie poziomu wrażliwości społecznej na zjawisko przemocy w rodzinie poprzez udział w szerokich działaniach informacyjnych i wspierających ogólnopolskie kampanie społeczne,
- nadzorowanie prawidłowości realizowanych działań szkół i placówek w zakresie podstawy programowej wychowania ogólnego w tematyce promowania odpowiednich wzorców życia rodzinnego,
- upowszechnienie materiałów i informacji opisujące zjawisko przemocy w rodzinie i możliwości udzielania pomocy przez różne instytucje i służby społeczne,
- udzielanie pomocy i wsparcia w sytuacji zgłaszania przypadków stosowania przemocy w rodzinie wobec dzieci.

W realizacji zadań Programu w 2008 r. kuratoria oświaty szczególną wagę przywiązywały do działań informacyjno-edukacyjnych skierowanych do kadry pedagogicznej i do rodziców. Działania te miały na celu poszerzenie wiedzy i umiejętności w zakresie diagnozowania przypadków przemocy w rodzinie wobec dzieci, z rozpoznawaniem rodzajów występującej przemocy oraz zwiększanie kompetencji kadry pedagogicznej w udzielaniu adekwatnej pomocy dziecku i rodzinie.

W ramach sprawowanego nadzoru pedagogicznego nad publicznymi i niepublicznymi szkołami i placówkami podczas przeprowadzonych kontroli i wizytacji stwierdzono, że szkoły podejmują i realizują zadania w zakresie przemocy w rodzinie poprzez:

- udział w programach profilaktyczno-edukacyjnych np. „Trzeci Elementarz czyli Program Siedmiu Kroków”, w którym obok innych zagadnień poruszane były tematy związane z przemocą w rodzinie,
- realizację ścieżki edukacyjnej „Wychowanie do życia w rodzinie”, w ramach której poruszane były zagadnienia dotyczące prawidłowych relacji w rodzinie opartych na wzajemnym zrozumieniu i umiejętnościach właściwego zachowania się w relacjach społecznych, rozwiązywanie konfliktów, zagrożeń życia rodzinnego, instytucji działających na rzecz rodziny,
- zaplanowanie działań wynikających z przeprowadzonej diagnozy środowiska wychowawczego, zawartych w szkolnych programach wychowawczych i szkolnych programach profilaktyki,

- opracowanie i wdrożenie na terenie szkół strategii interwencyjnych w sytuacjach zagrożeń,
- wnikliwą obserwację zachowania uczniów w szkole, ze zwróceniem uwagi na oznaki, które mogłyby świadczyć o występującej przemocy w rodzinie,
- nadawanie większej rangi działaniom podejmowanym przez pedagogów i psychologów w szkole, rozwiązywania problemów wychowawczych oraz obejmowanie uczniów indywidualnymi oddziaływaniami profilaktyczno-wychowawczymi,
- wskazywanie miejsc, w których prowadzona jest terapia dla ofiar przemocy w rodzinie i terapia rodzinna,
- uczestniczenie w akcjach informacyjnych jak: „Niebieski Tydzień” lub kampaniach „Kocham nie bije” realizowanej w ramach rządowego programu „Razem bezpieczniej”,
- udział nauczycieli, wychowawców, pedagogów szkolnych w konferencjach dotyczących przeciwdziałania przemocy,
- udział uczniów w spotkaniach z przedstawicielami Policji, sądów związanych tematycznie z przemocą, w tym przemocą w rodzinie,
- wnioskowanie do sądu rodzinnego z prośbą o wgląd w sytuację opiekuńczo-wychowawczą ucznia, w sytuacji podejrzenia występowania przemocy w rodzinie,
- współpracę szkół z Policją, ośrodkami pomocy społecznej, powiatowymi i gminnymi centrami pomocy rodzinie, ośrodkami interwencji kryzysowej, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, poradniami leczenia uzależnień, sądami, Prokuraturą, punktami konsultacyjno-informacyjnymi dla ofiar przemocy w rodzinie, pracownikami pomocy społecznej, w tym pracownikami socjalnymi, ośrodkami wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, przedstawicielami samorządów terytorialnych, specjalistycznymi placówkami wsparcia dziennego, w tym ze świetlicami socjoterapeutycznymi.
- budowanie koalicji na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie najbliższego środowiska lokalnego.

Kuratoria oświaty w ramach Programu poza funkcją nadzoru, prowadziły również działania wspomagające szkoły, placówki oraz samorządy lokalne w zadaniach wynikających z programu. Należały do nich:

- upowszechnianie informacji na stronach internetowych kuratoriów oświaty o programach, szkoleniach, konferencjach o tematyce dotyczącej przeciwdziałania przemocy w rodzinie, organizowanych przez różne podmioty i instytucje,
- obejmowanie patronatem honorowym konferencji poruszającej tą problematykę,
- delegowanie wizytatorów do udziału w różnego typu konferencjach i szkoleniach związanych tematycznie z przemocą w rodzinie,
- dokonywanie oceny merytorycznej projektów podmiotów pozarządowych na realizację zadań publicznych w ramach programu „Razem Bezpieczniej”, wśród których znajdowały się projekty dotyczące przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- koordynowanie działań związanych z funkcjonowaniem Telefonu Zaufania.

W 5 kuratoriach oświaty uruchomiony został telefon zaufania, który funkcjonował w godzinach pracy urzędu. Zainteresowani mogli zgłaszać problemy szeroko rozumianej przemocy oraz zachowań agresywnych występujących w relacjach szkolnych i rodzinnych. W każdym przypadku zgłaszana interwencja załatwiana była przez wizytatorów obsługujących telefon lub przez wizytatorów odpowiedzialnych za współpracę z daną szkołą. W przypadkach zagrażających bezpieczeństwu dziecka sprawy niezwłocznie konsultowane były z Policją, Sądem Rodzinnym i Prokuraturą oraz ze specjalistami w poradniach psychologiczno-pedagogicznych.

W szkołach w ramach bieżących zadań edukacyjnych realizowana była podstawa programowa kształcenia ogólnego uwzględniająca treści dotyczące zagrożeń płynących z występowania przemocy w rodzinie oraz propagujące zachowania sprzyjające pozytywnym postawom ich członków.

Tematyka dotycząca przeciwdziałania przemocy realizowana była na godzinach wychowawczych i zajęciach edukacyjnych takich jak: „Wychowanie do życia w rodzinie”, „Wiedza o społeczeństwie”. W ramach przedmiotu „Wychowanie do życia w rodzinie” poruszano zagadnienia: „Zagrożenia życia rodzinnego i formy pomocy rodzinie”, „Przyczyny i skutki przemocy w rodzinie”, „Formy pomocy ofiarom przemocy”, „Prawo dziecka do ochrony przed przemocą fizyczną, psychiczną, wyzyskiem, nadużyciami seksualnymi, i wszelkim okrucieństwem”, „ Uzależnienia w rodzinie jako przyczyna przemocy”, „Kształtowanie więzi rodzinnych” itp.

Z wychowawcami klas na lekcjach wychowawczych realizowano tematy: „Wojna domowa, czyli o konfliktach w rodzinie”, „Dlaczego ludzie używają przemocy”, „Pomagając innym, pomagam sobie”, „Procedury postępowania w sytuacjach trudnych i problemowych”, „Wartość rodziny”, „Agresja- jak na nią właściwie reagować?”, „Umiejętność przepraszania i wybaczenia”, „Rozwijanie umiejętności budowania udanych relacji z rówieśnikami i dorosłymi”, „Prawa dzieci i ucznia”, „Najważniejsze z praw- prawo do miłości w rodzinie”, „Wywiązywania się z obowiązków domowych”, „Bezpieczeństwo w rodzinie”, „Moje prawa i obowiązki w rodzinie” itp.

Szczególną rolę w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie odgrywają psycholodzy i pedagodzy szkolni. Pedagodzy podczas rozmów z uczniami sprawiającymi problemy wychowawcze (nadaktywnymi, wycofanymi) oraz w oparciu o dane uzyskane z wywiadu środowiskowego otrzymują informacje o występujących przypadkach przemocy w rodzinie. Po dokładnej analizie sytuacji podejmowane były przez szkoły we współpracy z Policją zdecydowane działania mające na celu przeciwdziałanie tym zjawiskom.

W wielu szkołach prowadzona jest diagnoza problemu przemocy w rodzinie poprzez wnikliwą i dyskretną obserwację zachowań uczniów pod kątem ewentualnych objawów ujawniających przemoc w rodzinie. Poza psychologami, pedagogami szkolnymi osobami odpowiedzialnymi za to zadanie byli głównie wychowawczy, nauczyciele wychowania fizycznego, nauczyciele prowadzący zajęcia świetlicowe oraz pielęgniarki szkolne.

Szkoły w działaniach zapobiegawczych koncentrowały się przede wszystkim na pracy wychowawczej z uczniami i rodzicami. Organizowane były zajęcia edukacyjne, nawiązywana była współpraca z organizacjami społecznymi, mediami w zakresie kreowania i upowszechniania pozytywnych wzorców w rodzinie.

Na uwagę zasługuje fakt, że większość szkół i placówek oświatowych na terenie kraju czynnie włączyło się w ogólnopolskie kampanie społeczne: „Kocham Nie biję”, „Kocham Reaguję”, „Kochaj nie krzywdź”, „Szkoła bez przemocy”, „Obojętność – zakaźna choroba cywilizacji”.

Uczniowie z wielu szkół i placówek uczestniczyli w spotkaniach z przedstawicielami: sądów rodzinnych, kuratorami sądowymi, Policji. Podczas spotkań poruszano tematy dotyczące postępowania w sytuacjach przemocy w rodzinie, bycia sprawcą, ofiarą i świadkiem przemocy.

Dla rodziców na terenie szkół i poradni organizowano liczne zajęcia edukacyjne, które obejmowały tematykę umiejętności wychowawczych, były to takie programy jak: „Szkoła dla rodziców i wychowawców”, „Domowi detektywi”, „Magiczne kryształy”, „Przyjaciele Zippiego”, „Uwierzyć w siebie”, „Jak żyć z ludźmi”, „Pomost pomiędzy dzieciństwem, a dorosłością”, „Archipelag skarbów”, „Tak czy Nie”, „Stop przemocy”, „Skutki prawne i moralne niedostosowania społecznego” itp. Realizowane zajęcia warsztatowe poszerzały wiedzę i umiejętności wychowawcze poprzez koncentrowanie uwagi odbiorców

na czynnikach ryzyka w sytuacjach przemocy wobec dziecka. Zajęcia pokazywały jak należy umacniać rodzinę w jej prawidłowym funkcjonowaniu przez naprawę i ochronę więzi, budowanie klimatu zaspokajającego potrzeby miłości, bezpieczeństwa i akceptacji, oraz jak należy modyfikować niepożądane i nieodpowiednie zachowania bez stosowania różnorodnych form przemocy.

Należy podkreślić fakt, że szkoły poprzez wdrażanie programów, równoległe wśród nauczycieli i rodziców, dążyły do tworzenia wspólnego i jednorodnego środowiska wychowawczego, co niewątpliwie stanowi jedną z najskuteczniejszych metod w profilaktyce wszelkich zachowań patologicznych.

W wielu szkołach wydzielono kąciki czytelnicze dla rodziców wyposażone w literaturę pozycji dotyczącą rodziny, metod wychowawczych itp. Prezentowano pozycje: „Wychowanie bez porażek”, „Jak mówić, żeby dzieci nas słuchały i jak słuchać, aby dzieci do nas mówiły”.

W związku z występującymi przypadkami podejmowania przez uczniów prób samobójczych, na wniosek szkół poradnie opracowały scenariusze szkoleń rad pedagogicznych w tym zakresie tematycznym, który szczególnie odnosił się do uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych. Opracowano m.in. scenariusze: „Uwarunkowania i zapobieganie tendencjom samobójczym wśród młodzieży”, które włączono do ofert poradni. Ponadto odbyły się szkolenia na następujące tematy: „Rodzina i jej wartości”, „Odpowiedzialne rodzicielstwo”, „Zadania ojca, matki – kryzys w rodzinie oraz źródła agresji tkwiące w domu rodzinnym”, „Wpływ postaw rodziców na funkcjonowanie dziecka w szkole”

Na lekcjach wychowawczych i podczas zebrań rodziców poruszane były tematy: „Jak pomagać dziecku w rozwiązywaniu problemów szkolnych”; „Wpływ rodziny na rozwój osobowości dziecka”; „Jak pomóc dziecku radzić sobie ze stresem”, „Działania przeciw agresji”, „Wychowanie w kontekście praw człowieka”, „Jak żyć z alkoholem i mu pomóc”, „Jak porozumiewać się z innymi”, „Umiejętność rozwiązywania konfliktów bez zwyciężonych i przegranych”, „Formy i rodzaje przemocy, pomoc dla ofiar przemocy”.

Poradnie psychologiczno-pedagogiczne uczestniczyły w licznych konferencjach organizowanych przez kuratoria oświaty w czasie których zwracano uwagę na formalno-prawne uwarunkowania dotyczące współpracy w wychowaniu i edukacji oraz upowszechniano te działania, którymi poradnie mogły wspomagać pracę wychowawczą i profilaktyczną szkół. Wizytatorzy kuratoriów oświaty monitorowali funkcjonowanie punktów konsultacyjnych prowadzonych przez poradnie w ramach Rządowego programu na lata 2008-2013 „Bezpieczna i przyjazna szkoła”.

W 2008 r. wizytatorzy kuratoriów oświaty w ramach sprawowanego nadzoru rozpoznawali poziom współpracy szkół i placówek z rodzinami uczniów i wychowanków. W wyniku nadzoru pedagogicznego sformułowano wnioski, które następnie przedstawiano dyrektorom szkół i placówek podczas narad wizytacyjnych. W sferze działań opiekuńczych kuratorzy oświaty uznali za konieczne:

- poszerzenie zakresu prowadzonych działań opiekuńczych w odniesieniu do uczniów potrzebujących wsparcia,
- poszerzenie działań dotyczących współpracy szkół z rodzicami z uwzględnieniem treści z zakresu psychoprofilaktyki,
- podejmowanie systematycznych działań w zakresie podnoszenia kompetencji wychowawczych nauczycieli i rodziców,

- doskonalenie właściwej komunikacji i budowania dobrych relacji z uczniami z kształceniem wiarygodności i zaufania,
- wspierania uczniów potrzebujących pomocy,
- nawiązywanie ściślejszej współpracy szkół ze służbami społecznymi w celu pozyskania informacji na temat sytuacji rodzinnej uczniów.

W odniesieniu do działalności wychowawczej szkół i placówek kuratorzy oświaty zalecali:

- wdrażanie programów wychowawczych i profilaktyki skorelowanych z potrzebami środowiska szkolnego,
- budowanie przyjaznego środowiska wspierającego dziecko,
- prowadzenie edukacji w zakresie upowszechniania praw człowieka,
- rozszerzanie zakresu współpracy z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi.

W 2008 r. wizytatorzy z kuratoriów oświaty objęli nadzorem pedagogicznym współpracę szkół i placówek z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi w zakresie udziału poradni w wychowaniu i profilaktyce, w tym przeciwdziałaniu zjawisku przemocy w rodzinie.

W wyniku nadzoru sformułowano wnioski:

- poradnie psychologiczno-pedagogiczne rozpoznają potrzeby szkół i placówek oraz dostosowują swoje działania wspomagające umożliwiające pomoc w realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w tych placówkach.

Wszystkie poradnie informują szkoły o proponowanych formach działań podejmowanych z myślą o rodzicach.

Kolejną grupą zawodową, która na co dzień styka się z ofiarami i sprawcami przemocy w rodzinie są policjanci.

Na przestrzeni 2008 r. realizowane były w ramach doskonalenia zawodowego organizowanego centralnie przez szkoły Policji programy nauczania dla policjantów, w których zagadnienia dotyczące przeciwdziałania przemocy w rodzinie, a także pomocy ofiarom przestępstw stanowią istotny element podnoszenia niezbędnych umiejętności zawodowych. Pierwszym z nich jest program kursu specjalistycznego dla dzielnicowych, który w bloku tematycznym poświęconym interwencjom policyjnym przewiduje zajęcia z zakresu charakterystyki zjawiska przemocy w rodzinie, w tym między innymi udzielania pomocy ofiarom przemocy domowej, umiejętności nawiązywania kontaktów interpersonalnych z ofiarą przemocy, a także realizacji procedury postępowania policjantów wobec przemocy w rodzinie pod nazwą „Niebieskie Karty”. Natomiast w programie kursu specjalistycznego dla służby dyżurnej jednostek organizacyjnych Policji zawarte zostały zagadnienia związane z jakością obsługi zgłaszającego, poszanowaniem godności i prywatności interesantów, umiejętnością profesjonalnego udzielania pomocy, w tym poinformowania o możliwości skorzystania z pomocy innych instytucji lub organizacji. W programie poruszana jest również tematyka ofiar przestępstw w ujęciu prawnym i psychologicznym, zapobiegania wtórnej wiktymizacji, a także tematyka dotycząca praw i obowiązków osób pokrzywdzonych.

Ponadto program zawiera zagadnienia związane z komunikacją interpersonalną, specyfiką kontaktu z ofiarą przestępstwa oraz jej sytuacją psychiczną i stanem emocjonalnym. W programie tym zwraca się również szczególną uwagę na kategorie osób pokrzywdzonych w wyniku przestępstwa wymagających szczególnego podejścia i traktowania, takie jak na przykład ofiary przemocy w rodzinie, zgwałcenia, handlu ludźmi, dzieci, osoby starsze, czy też osoby niepełnosprawne fizycznie lub psychicznie. Z kolei kurs specjalistyczny dla policjantów zajmujących się problematyką nietletnich przewiduje realizację tematów, wśród których jeden z modułów szkoleniowych opracowany został na podstawie autorskiego programu Fundacji „Dzieci Niczyje” zajmującej się szeroko rozumianą problematyką

profilaktyki zagrożeń, na które narażone są dzieci i młodzież. Treści programu zawierają między innymi zagadnienia dotyczące krzywdzenia dzieci, takie jak na przykład zjawisko jako problem społeczny, formy krzywdzenia, skala zjawiska, obraz psychologiczny dziecka krzywdzonego, czynniki krzywdzenia dzieci, postawy społeczne wobec problemu krzywdzenia dzieci. Ponadto należy podkreślić, że zagadnienia objęte programem dotyczą również problematyki dziecka wykorzystywanego seksualnie, w tym opis zjawiska, obraz psychologiczny dziecka wykorzystywanego seksualnie w odniesieniu do mitów i stereotypów, charakterystykę i mechanizmy funkcjonowania rodziny kazirodziej, prowadzenie przesłuchania dzieci jako szczególnie wrażliwych ofiar przestępstw, sposoby prowadzenia interwencji w przypadkach krzywdzenia dzieci, zasady pomocy interdyscyplinarnej, czyli współpracy służb jako skutecznej pomocy dziecku krzywdzonemu, a także problematykę komercyjnego wykorzystywania dzieci oraz handlu ludźmi.

Zagadnienia z zakresu problematyki przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym również elementy dotyczące udzielania właściwej pomocy ofiarom pokrzywdzonym w wyniku jej zaistnienia, zawarte są w programach podstawowego szkolenia zawodowego, w których obowiązkowo uczestniczą wszyscy policjanci rozpoczynający służbę w Policji, a także w programie oficerskiego szkolenia dla absolwentów szkół wyższych, które realizowane są w szkołach policyjnych i Wyższej Szkole Policji w Szczytnie. Ponadto, problematyka właściwej realizacji przez Policję zadań z zakresu reakcji na zjawisko przemocy w rodzinie oraz pomocy jej ofiarom szczególnie podkreślona została w programie kursu specjalistycznego dla policjantów koordynujących realizację procedury wobec przemocy w rodzinie pod nazwą „Niebieskie karty”, który powstał na wniosek Biura Prewencji Komendy Głównej Policji, wskutek określenia przez wspomniany wcześniej zespół rzeczywistych potrzeb szkoleniowych w przedmiotowym zakresie.

Z uwagi na znowelizowanie w 2008 r. zarządzenia Komendanta Głównego Policji normującego kwestię realizacji procedury postępowania policjantów wobec przemocy w rodzinie pn. „Niebieskie karty” oraz rozszerzenie obowiązku jej stosowania przez wszystkich policjantów, a nie jak dotąd jedynie funkcjonariuszy ogniwo patrolowo-interwencyjnych oraz dzielnicowych, we wszystkich jednostkach organizacyjnych Policji systematycznie prowadzone są szkolenia w ramach doskonalenia zawodowego organizowanego lokalnie mające na celu wyposażenie funkcjonariuszy w wiedzę z zakresu założeń oraz sposobów realizacji owej procedury;

Na terenie działania Komendy Miejskiej Policji w Gdańsku we współpracy z Wydziałem Spraw Społecznych Urzędu Miejskiego w Gdańsku oraz instytucjami i organizacjami pozarządowymi kontynuowano realizację programu pn. „TU i TERAZ - udział specjalistów w interwencjach domowych w przypadkach stosowania przemocy”. W 2008 r. po przeprowadzonej ewaluacji zmodyfikowano inicjatywę dodając trzeci obszar jej realizacji, który objął szkolenia osób zajmujących się przemocą na terenie miasta Gdańska, ze szczególnym uwzględnieniem pracowników socjalnych, pedagogów szkolnych, kuratorów, księży oraz policjantów. Zrealizowano 15 szkoleń dotyczących skutecznej interwencji w przypadku przemocy domowej, podczas których przeszkolono 253 osoby. Dla zobrazowania, pierwszy obszar programu obejmuje udział specjalisty z podmiotu poza policyjnego w interwencji policyjnej. Dotychczas przeprowadzono 56 wspólnych służb, 206 interwencji domowych, w tym 89 ściśle związanych ze zjawiskiem przemocy domowej, podczas których udzielono pomocy 346 osobom dorosłym oraz 113 dzieciom. Drugi obszar programu to natomiast dyżury wspomnianych specjalistów pełnione w gdańskich komisariatach. W ramach tego obszaru specjalista wraz z dzielnicowym przeprowadza wizyty w rodzinach, w których założono niebieskie karty. Umożliwiają wieloaspektowe spojrzenie na problem rodziny dotkniętej przemocą, a specjalista potrafi ocenić stan emocjonalny ofiary przemocy i utworzyć dla niej indywidualny plan pomocy. Dzielnicowy wsparty fachową

wiedzą psychologiczną nawiązuje dobry kontakt z osobą doświadczającą przemocy, co umożliwia rzetelną ocenę zaistniałej sytuacji pod kątem podjęcia dalszych czynności prawnych, bądź też administracyjnych. Dwuosobowe wizyty mają także wpływ na postępowanie sprawcy zaistniałej sytuacji. Podczas 325 godzin opisywanych dyżurów specjaliści wraz z dzielnicowymi odwiedzili 371 rodzin uwikłanych w przemoc, a z owej formy pomocy skorzystało w sumie 750 osób dorosłych i 318 dzieci;

Policjanci Komendy Wojewódzkiej Policji w Bydgoszczy podjęli współpracę z takimi organizacjami pozarządowymi jak Terenowy Komitet Ochrony Praw Dziecka w Inowrocławiu oraz Stowarzyszenie „MEDAR” w Bydgoszczy, a także z Rzecznikiem Praw Ofiar przy Marszałku Województwa Kujawsko-Pomorskiego, wskutek której zorganizowane zostały dwie edycje dwudniowych szkoleń dla policjantów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie (w wymiarze 20 godzin szkoleniowych). Przedmiotowe szkolenia obejmowały zarówno część teoretyczną w formie wykładów służących podwyższeniu poziomu wiedzy o zjawisku przemocy, jak również część praktyczną w formie warsztatów mającą na celu rozwijanie umiejętności nawiązywania kontaktu zarówno z osobami doświadczającymi przemocy, jak też z osobami ją stosującymi. W przedsięwzięciu wzięło udział 3909 policjantów służb patrolowych, dzielnicowych oraz policjantów z komórek dochodzeniowo-śledczych;

Policjanci z Wydziału Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie przeprowadzili cykl szkoleń na terenie powiatu myślenickiego dla instytucji realizujących na co dzień zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. W trakcie spotkań poruszono między innymi tematykę pierwszego kontaktu z ofiarą i sprawcą przemocy, budowania lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz prawnych aspektów działań zapobiegawczych;

Policjanci zajmujący się problematyką przemocy w rodzinie z garnizonu warmińsko-mazurskiego (obszar podległy Komendzie Wojewódzkiej Policji w Olsztynie) uczestniczyli w trzydniowym szkoleniu z zakresu profilaktyki krzywdzenia oraz zaniedbywania dzieci. Szkolenie zostało zorganizowane przez Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego w ramach umowy zawartej z Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej dotyczącego realizacji kampanii społecznej na rzecz przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci;

W ramach współpracy międzyinstytucjonalnej, w oparciu o porozumienia Komendanta Wojewódzkiego Policji w Rzeszowie z Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Rzeszowie i Powiatowymi Centrami Pomocy Rodzinie przeprowadzono sześć warsztatów szkoleniowych prowadzonych aktywnymi metodami psychoedukacyjnymi pn. „Przeciw Przemocy- razem łatwiej i skuteczniej”, adresowanych do profesjonalistów pracujących z osobami uwikłanymi w przemoc. Szkolenia realizowano dla KPP Dębica, KPP Lubaczów, KPP Brzozów, KPP Ustrzyki Dolne, KPP Przeworsk, KPP Jasło, a realizatorami przedsięwzięcia byli trenerzy rekomendowani przez Polskie Towarzystwo Psychologiczne, specjalista pracy socjalnej oraz funkcjonariusz Wydziału Prewencji KWP w Rzeszowie. Natomiast adresatami szkoleń byli dzielnicowi (ok. 50 procent stanu dzielnicowych danej jednostki) oraz pracownicy socjalni gminnych i miejskich ośrodków pomocy społecznej, przedstawiciele Sądu, poradni psychologiczno-pedagogicznych;

Policjanci podlegli Komendzie Stołecznej Policji uczestniczyli w zajęciach w ramach Studium Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie zorganizowanego i prowadzonego przez „Niebieską Akademię Warszawską” Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie współfinansowanego z Norweskiego Mechanizmu Finansowego.

Działanie: *opracowanie programów edukacyjnych i wspierających dotyczących zapobiegania przemocy wobec dzieci i osób dorosłych np. partnera, osoby starszej, osoby niepełnosprawnej*

W ramach tego działania, odpowiedzialne ze realizację Programu ministerstwa oraz Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (PARPA), podejmują wiele inicjatyw mających na celu bardziej skuteczne zapobieganie zjawisku przemocy w rodzinie, organizując konferencje, spotkania, narady dla przedstawicieli różnych instytucji, którzy bezpośrednio pomagają ofiarom przemocy w rodzinie.

Wśród najważniejszych działań podejmowanych przez PARPA w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej należy wymienić:

1. **Interdyscyplinarne szkolenie dla osób pracujących w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej.** 2008 r. odbyły się dwie 120-godzinne edycje szkolenia, w których uczestniczyły 93 osoby. Szkolenie miało na celu przekazanie uczestnikom podstawowej wiedzy dotyczącej zjawiska przemocy w rodzinie i przygotowanie ich do pracy w ramach pierwszego kontaktu z osobami krzywdzonymi (dorosłymi i dziećmi) i ze sprawcami przemocy w rodzinie. Uczestnicy szkolenia otrzymali także informacje na temat obowiązujących procedur (prawnych, interwencyjnych) służących pomocy rodzinom, w których jest przemoc.
2. **Szkolenia dla przedstawicieli służby zdrowia nt. diagnostyki dziecka krzywdzonego i interwencji** podejmowanych przez służbę zdrowia w sytuacjach podejrzenia przemocy wobec dziecka. W oparciu o porozumienie o współpracy zawarte z Mazowieckim Centrum Zdrowia Publicznego dwa takie szkolenia odbyły się w Warszawie (6 czerwca i 10 października 2008 r.). Trzecie szkolenie odbyło się 24 listopada 2008 r w Katowicach i było przeprowadzone we współpracy z ze Śląskim Centrum Zdrowia Publicznego. W trzech edycjach szkolenia uczestniczyło ogółem 198 osób, w większości były to pielęgniarki. Każde szkolenie trwało 6 godz. i składało się z trzech bloków tematycznych: medycznego, psychologicznego i prawnego. Uczestnicy szkoleń otrzymali pakiety materiałów edukacyjnych (książki, broszurki, ulotki) dotyczące omawianych zagadnień.
3. **Szkolenie dla kuratorów** pracujących w wydziałach karnych sądów rejonowych, którzy sprawują dozory nad osobami skazanymi za przestępstwo znęcania się nad rodziną. Celem szkolenia, które odbyło się w dn. 19-20 maja 2008 r. było zwiększenie wiedzy uczestników na temat zjawiska przemocy w rodzinie, mechanizmów przemocy i uzależnienia od alkoholu, motywowania do podjęcia terapii odwykowej i zmiany zachowań. W szkoleniu wzięło udział 50 kuratorów pracujących w wydziałach karnych 25 sądów rejonowych, którzy zapoznali się z metodami pracy, prowadzenia rozmów i motywowania do zmiany zachowań sprawców przemocy domowej. Uczestnicy otrzymali pakiety materiałów edukacyjnych dotyczące tematu szkolenia.
4. **Seminarium** szkoleniowe dla przedstawicieli samorządów lokalnych **nt. budowania lokalnych systemów przeciwdziałania przemocy w rodzinie**, w szczególności z problemem alkoholowym. Pierwsza edycja odbyła się w dniach 23-24 czerwca 2008 r., druga – w dniach 27-28 października 2008 r. W szkoleniach wzięło udział ogółem 131 osób z 48 gmin wiejskich i miejsko-wiejskich w składzie: policjant, pracownik socjalny, członek gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych.

Uczestnicy szkolenia wysłuchali wykładów nt. zjawiska przemocy w rodzinie, sytuacji dzieci w rodzinach z problemem alkoholowym i przemocą, współpracy służb w oparciu o procedurę „Niebieskie Karty”, prawnych aspektów współpracy w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz budowania lokalnych systemów przeciwdziałania przemocy domowej. Podczas zajęć seminaryjno-warsztatowych uczestnicy nabywali praktycznych umiejętności niezbędnych do pracy w ramach lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Osoby biorące udział w seminarium otrzymały materiały edukacyjne dot. zagadnień omawianych podczas szkolenia

5. **Szkolenia dla pedagogów szkolnych dot. przeciwdziałania przemocy wobec dzieci.** Celem przedsięwzięcia było podniesienie kompetencji przedstawicieli ww. grupy zawodowej w zakresie rozpoznawania przypadków przemocy wobec dzieci i podejmowania interwencji. Omawiane zadanie było realizowane we współpracy z pełnomocnikami zarządów województw ds. profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych. Zawarto trzy porozumienia o współpracy: z Urzędem Marszałkowskim Województwa Opolskiego, Urzędem Marszałkowskim Województwa Lubuskiego oraz Urzędem Marszałkowskim Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Szkolenia odbyły się odpowiednio w dniach 13-14 listopada 2008 r. w Lidzbarku Warmińskim (warmińsko-mazurskie), 18-19 listopada 2008 r. w Płotach k. Zielonej Góry (lubuskie) i 25-26 listopada 2008 r w Niwkach k. Opola (opolskie). W 16-godz. szkoleniach uczestniczyły ogółem 183 osoby, które wzięły udział w zajęciach wykładowych i warsztatach przygotowujących do rozpoznawania przemocy domowej wobec dzieci, prowadzenia rozmów z dziećmi i ich rodzicami oraz podejmowania działań o charakterze interwencyjnym i pomocowym.
6. **Szkolenie dla sędziów** wydziałów rodzinnych sądów rejonowych (17-18 listopada 2008 r). W 15-godzinnym szkoleniu wzięło udział 27 sędziów, którzy zapoznali się z problematyką nadużywania alkoholu i uzależnienia od alkoholu, terapii uzależnienia od alkoholu, zjawiska przemocy w rodzinie i sytuacji osób doznających przemocy w rodzinie, sytuacji dzieci w rodzinach z problemem alkoholowym i przemocy, specyfiki zachowań sprawców przemocy w rodzinie. Uczestnicy wzięli także udział w zajęciach seminaryjno-warsztatowych przygotowujących sędziów do kontaktu z dzieckiem krzywdzonym. Uczestnicy otrzymali materiały edukacyjne dotyczące omawianych podczas szkolenia zagadnień.
7. **Szkolenie dla osób pracujących ze sprawcami przemocy w rodzinie** – w ramach którego przeszkolono 47 osób. Szkolenie obejmowało 50 godz. dydaktycznych dotyczących zjawiska przemocy w rodzinie, prawnych aspektów przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz strategii edukacyjno-korekcyjnych wobec sprawców w oparciu o metody programu z Duluth.
8. **XIII konferencja przeciw przemocy w rodzinie.** Wykłady i zajęcia seminaryjno-warsztatowe koncentrowały się wokół zagadnień związanych z profilaktyką przemocy domowej wobec dzieci. Podczas konferencji uczestnicy wysłuchali wykładów i wzięli udział w dwóch blokach zajęć warsztatowych, dotyczących obszarów pracy z rodzicami, którzy nie radzą sobie z trudnościami wychowawczymi, wzmocnienia rodzin w procesie wychowywania dzieci, rozpoznawania czynników ryzyka krzywdzenia dzieci, roli wsparcia dla kobiet w okresie wczesnego macierzyństwa, ojcostwa i roli ojca w procesie wychowania dzieci, działań profilaktycznych służących wspieraniu rodziców w wychowaniu dzieci bez przemocy. W konferencji uczestniczyło ponad 190 osób – członków Ogólnopolskiego Porozumienia Osób i Organizacji Pomagających Ofiarom Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, ruchu

społecznego skupiającego osoby i organizacje działające w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej. Uczestnicy konferencji otrzymali pakiety materiałów edukacyjnych dotyczących przeciwdziałania przemocy wobec dzieci i profilaktyki przemocy.

9. **Staże dla studentów i absolwentów wyższych uczelni.** Do pracy w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie przygotowano na zlecenie PARPA 38 stażystów. 18 osób zostało przeszkolonych w oparciu o porozumienie o współpracy w Ośrodku Interwencji Kryzysowej MOPS w Katowicach, a w oparciu o umowę dotacyjną zawartą ze Stowarzyszeniem na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” – 20 osób.
10. **Egzamin na specjalistę/konsultanta w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.** Zadanie wiązało się z realizowanym przez PARPA i Radę ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie działającą przy Dyrektorze PARPA Programem potwierdzania kwalifikacji osób pracujących w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Sesje egzaminacyjne zostały przeprowadzone w dniach 1 lipca i 10 grudnia 2008 r. - do egzaminu przystąpiło 11 osób. Obecnie certyfikat specjalisty i konsultanta w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie posiada 141 osób.
11. **Seminaria** i fora wymiany doświadczeń dla członków Ogólnopolskiego Porozumienia Osób i Organizacji Pomagających Ofiarom Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” – ruchu społecznego skupiającego 720 podmiotów. W 2008 r. na zlecenie PARPA przeprowadzono 10 spotkań o charakterze edukacyjnym, w których wzięło udział ponad 150 osób.

W harmonogramie działań, stanowiącym załącznik do Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji wymienione jest jako jeden z podmiotów odpowiedzialnych za realizację strategii edukacyjnych w ramach działań sprzedających.

Działania podejmowane przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie mają charakter wieloaspektowy i są realizowane w sposób ciągły od wielu lat.

Na uwagę zasługuje realizacja rządowego Programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem bezpiecznie”, którego głównym celem jest wspieranie realizacji ustawowych działań organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego na rzecz bezpieczeństwa i porządku publicznego. Głównym koordynatorem działań realizowanych w ramach Programu jest Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Na poziomie województwa zadania wynikające z Programu „Razem bezpiecznie” koordynuje wojewoda przy pomocy Zespołu, w skład którego wchodzi przedstawiciele administracji samorządowej, Policji, Państwowej Straży Pożarnej czy Straży Granicznej. Zespół ten inicjuje i koordynuje działania programu na swoim terenie, zbiera informacje o jego realizacji, a następnie przedkłada Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji sprawozdania z tego zakresu.

Głównym założeniem Programu „Razem Bezpiecznie” jest ograniczenie skali zjawisk i zachowań, które budzą powszechny sprzeciw i poczucie zagrożenia. Jego priorytetowymi celami są: wzrost poczucia bezpieczeństwa wśród mieszkańców, zapobieganie przestępczości i aspołecznym zachowaniom, poprawa wizerunku Policji i wzrost zaufania społecznego do tej służby oraz aktywizacja lokalnych partnerstw różnych podmiotów działających na rzecz poprawy bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Na podstawie aktualnej wiedzy o stanie i poczuciu bezpieczeństwa określone zostały obszary działania Programu i kierunki aktywności zaangażowanych podmiotów. Jednym z priorytetowych obszarów działania jest przemoc w rodzinie.

W budżecie państwa na 2008 r. zabezpieczono rezerwę celową na realizację programu „Razem bezpieczniej” w wysokości **3 mln zł**. Zgodnie z programem środki z rezerwy celowej są przekazywane do budżetów wojewodów z przeznaczeniem na dotacje na dofinansowanie zadań mieszczących się w ramach programu dla organizacji pożytku publicznego. Natomiast w celu przekazania lub wspólnego wykonywania zadań określonych w Programie wojewodowie mogą zawierać z jednostkami samorządu terytorialnego stosowne porozumienia administracyjne. Wojewodowie w ramach składanych sprawozdań z realizacji zadań przedstawiają Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji informacje nt. wykorzystanie środków finansowych z rezerwy celowej.

W 2008 r. na realizację 14 zadań z obszaru przeciwdziałania przemocy w rodzinie przyznano kwotę 878.626 zł.

kujawsko-pomorskie	<p>„Stop przemocy w rodzinie” Działania edukacyjne, podnoszące poziom świadomości w zakresie problemu przemocy wśród mieszkańców, szkolenia podnoszące kwalifikacje terapeutów i pracowników ośrodków pomocy społecznej.</p> <p>„Zmiana postaw – nadzieją na lepsze jutro” Projekt skierowany do dzieci i członków rodzin zagrożonych przemocą, w szczególności klientów ośrodków pomocy społecznej (profilaktyka uzależnień).</p>
lubuskie	<p>„Przemocy w rodzinie mówimy NIE” Szkolenie policjantów i pedagogów szkolnych w zakresie rozpoznawania i przeciwdziałania zjawisku przemocy w rodzinie oraz rozwinięcie współpracy międzyinstytucjonalnej na rzecz poprawy sytuacji ofiar przemocy w rodzinie.</p> <p>„Rodzina dotknięta przemocą nie może być sama – wspólny cel, wspólne korzyści” Aktywizowanie samorządów lokalnych oraz organizacji pozarządowych do zintensyfikowania działań na rzecz pomocy ofiarom przemocy domowej.</p>
małopolskie	<p>„Usłyszeć głos ciszy – program przeciwdziałania przemocy wobec osób starszych” Projekt nowatorski, biorąc pod uwagę grupę adresatów, do których jest skierowany, czyli osoby w podeszłym wieku, doznające przemocy w swoim środowisku rodzinnym.</p>
mazowieckie	<p>„Przasnysz bez przemocy” Promowanie odpowiednich wzorców życia rodzinnego, edukacja osób dotkniętych przemocą w zakresie procedur prawnych, organizacja szkoleń tematycznych dla osób pracujących nad ograniczeniem zjawiska.</p>
opolskie	<p>„System przeciwdziałania przemocy w rodzinie w opolskim środowisku lokalnym”. Edukacja społeczna i promocja postaw wolnych od stosowania przemocy, promocja form spędzania czasu wolnego sprzyjających budowaniu prawidłowych więzi rodzinnych.</p>
podkarpackie	<p>„Przyjazna resocjalizacja – uczenie zachowań prospołecznych” Projekt obejmuje zorganizowanie zajęć dla dzieci i młodzieży pochodzących z rodzin dotkniętych przemocą. Spotkania superwizyjne będą dotyczyć sposobów i form pracy z osobami pochodzącymi z rodzin patologicznych. W zajęciach uczestniczyć będą również dzieci zagrożone wykluczeniem społecznym.</p>

śląskie	<p>„Labirynt 2008” Projekt obejmuje następujące działania: kampania informacyjna, tworzenie strony internetowej, kampania edukacyjna: kurs samoobrony, porady prawne dla ofiar, konkursy wiedzy, turnieje sportowe. Projekt zakłada również kupno sprzętu sportowego.</p> <p>„Wiem gdzie” – poradnik dla osób doświadczających przemocy Projekt przewiduje opracowanie i publikację poradnika skierowanego do osób dotkniętych przemocą, szukających możliwości skorzystania z pomocy instytucjonalnej.</p>
świętokrzyskie	<p>„Szczęśliwa rodzina – wolna od przemocy” Projekt ten to kilkietapowe działania. Prowadzone będą działania edukacyjne dla całych rodzin w obszarze zapobiegania przemocy domowej. Realizowana będzie również kampania informacyjno – edukacyjna.</p> <p>„Apel o nieagresję” Projekt obejmuje przeprowadzenie szkoleń tematycznych dla instytucji zajmujących się problematyką przemocy w rodzinie. Następnie zorganizowany będzie konkurs dla dzieci i młodzieży, którzy uczęszczają do świetlic socjoterapeutycznych pod tytułem „Apel o nieagresję” jak również spektakle teatralne oraz kampanie informacyjno – edukacyjne.</p> <p>„Razem przeciw przemocy” Projekt polega na zorganizowaniu i przeprowadzeniu cyklu zajęć terapeutycznych dla ofiar przemocy domowej. Będą to warsztaty psychologiczne, terapie indywidualne. Przeprowadzona zostanie akcja promocyjno – informacyjna, dyżury pracowników ośrodków pomocy, warsztaty dla osób pracujących w instytucjach pomagających ofiarom przemocy domowej.</p>
zachodniopomorskie	<p>„Bezpieczna rodzina” Budowa lokalnego, dostępnego dla mieszkańców systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie poprzez powołanie Powiatowego Zespołu Interdyscyplinarnego.</p>

Ponadto Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji koordynuje od 2007r. wdrażanie w Polsce Programu szczegółowego Unii Europejskiej na lata 2007-2013 „Zapobieganie i zwalczanie przemocy wobec dzieci, młodzieży i kobiet oraz ochrona ofiar i grup ryzyka - Daphne III”.

Powstał on w odpowiedzi na powszechny i rosnący niepokój w kwestii przemocy, rozumie definicję przemocy bardzo szeroko, po to by pozwolić projektom Daphne szczegółowo badać oblicza przemocy oraz jej specyficzne formy. Ma na celu zintensyfikowanie oraz skoordynowanie działań w całej Unii przeciwko przemocy wobec dzieci i kobiet, ale także handlowi ludźmi i wykorzystywaniu seksualnemu.

Ogólna kwota na realizację Programu DAHNE III na lata 2007-2013 to: 116,85 mln euro.

W 2008 r. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji podjęło następujące działania związane z promowaniem Programu Daphne III:

- w dniach 20-21 listopada 2008 r. zorganizowano międzynarodowe seminarium „Przeciwdziałanie przemocy – praktyka w Polsce i Europie”, w ramach którego przeprowadzono warsztaty z udziałem przedstawiciela Komisji Europejskiej w zakresie sposobu przygotowywania projektów oraz budżetu, a także na temat ewaluacji projektów. W seminarium wzięli udział przedstawiciele organizacji pozarządowych, Policji, ośrodków badawczych i naukowych, a także zagraniczni goście, z Litwy, Łotwy, Estonii, Malty, Danii, Finlandii oraz Norwegii;
- Program Daphne III był prezentowany podczas zorganizowanego cyklu szkoleń dla członków komisji bezpieczeństwa i porządku ze wszystkich województw, które będą kontynuowane w 2009 r.;
- podjęto działania w celu utworzenia na stronie www.mswia.gov.pl/daphne bazy kontaktów dla podmiotów zainteresowanych Programem Daphne III;
- przetłumaczono dokumenty dotyczące „wezwania do składania propozycji” w 2008 roku w ramach programu Daphne III i zamieszczono je na stronie internetowej poświęconej Programowi: www.mswia.gov.pl/daphne;
- Program Daphne III prezentowano także podczas:
  - spotkania z pracownikami urzędów dzielnic m.st. Warszawy, ośrodków pomocy społecznej oraz biur urzędu m.st. Warszawy;
  - konferencji zorganizowanej przez MPiPS pn. „Przemoc w rodzinie – Zareaguj, nie bądź obojętny”;
  - międzynarodowej konferencji pn. „Europejska Sieć Prewencji Kryminalnej – EUCPN, a działania podejmowane w Polsce w obszarze zapobiegania przestępczości”;
  - seminarium pn. „Koncepcja funkcjonowania pełnomocników ds. ochrony praw człowieka w Straży Granicznej”.

Działanie: *opracowanie procedur ochrony prawnej i wsparcia psychologicznego dla świadków i ofiar przemocy w rodzinie.*

W zakresie opracowania oraz realizacji procedur ochrony prawnej i wsparcia psychologicznego dla świadków przemocy w rodzinie i ofiar przemocy w rodzinie, Ministerstwo Sprawiedliwości w 2008 r. kontynuowało realizację pilotażowego programu Sieci Pomocy Ofiarom Przestępstw rozpoczętego w 2007 r.

Należy przypomnieć, że zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości nr 164/07 z dnia 28 sierpnia 2007 roku powołano 11 Lokalnych Ośrodków Wsparcia, działających na terenie Warszawy, województwa śląskiego i opolskiego, W ośrodkach tych udzielana była bezpłatna, kompleksowa i interdyscyplinarna pomoc ofiarom przestępstw, w tym kobietom, w ramach programu pilotażowego Sieci Pomocy Ofiarom Przestępstw. Zgodnie z § 12 ust. 2 pkt 2 ww. zarządzenia program ten zakładał wprowadzenie nowej instytucji opiekuna ofiary, tj. wolontariusza, który pomaga ofierze w przezwyciężeniu wszystkich skutków przestępstwa nie tylko na czas postępowania w sądzie, ale także po wyroku. Ma to szczególne zastosowanie w przypadku kobiet, które padają ofiarą przemocy zarówno psychicznej, jak i fizycznej najczęściej ze strony swoich partnerów, nie tylko w związkach małżeńskich.

Program pilotażowy oparty został na ścisłej, interdyscyplinarnej współpracy pomiędzy instytucjami i organizacjami zajmującymi się pomocą dla ofiar przestępstw m.in. policji, prokuratury, sądu, kurateli, samorządów terytorialnych, organizacji pozarządowych i kościelnych, dlatego też jego wyniki są przydatne do tworzenia nie tylko krajowych, ale i gminnych systemów pomocy. W systemie tym ogromną rolę odgrywała współpraca między działami administracji rządowej, jednostkami samorządów lokalnych na szczeblu

powiatowym i gminnym, organizacjami pozarządowymi i kościelnymi oraz wszystkimi instytucjami zajmującymi się szeroko rozumianą interdyscyplinarną pomocą dla ofiar przestępstw. Przed rozpoczęciem wdrażania programu jego uczestnicy zostali przeszkoleni przez przedstawicieli nauki, sądu, prokuratury i organizacji pozarządowych.

Na terenie województwa śląskiego jeszcze w 2007 r. powołane zostały Lokalne Ośrodki w ośmiu miastach takich jak w Bielsku-Białej, Bytomiu, Częstochowie, Raciborzu, Siemianowicach Śląskich, Sosnowcu, Zabrze i Zawierciu. Na terenie województwa opolskiego powołane zostały Lokalne Ośrodki Wsparcia w Opolu i Kędzierzynie Koźlu oraz jeden ośrodek na terenie m. st. Warszawy.

W 2008 r. Lokalne Ośrodki Wsparcia (LOW) czynne były od poniedziałku do soboty. Podczas dyżurów pomoc ofiarom oferowali: psycholodzy i prawnik. Ośrodki prowadziły działalność w zakresie udzielania bezpłatnej, kompleksowej i interdyscyplinarnej pomocy ofiarom przestępstw, ze szczególnym uwzględnieniem ofiar przestępstw z zagrożeniem zdrowia i życia, przestępstw seksualnych oraz grup ofiar nieporadnych ze względu na wiek czy niepełnosprawność.

Do zadań Lokalnego Ośrodka Wsparcia należało:

- uwzględnianie bezpośrednich potrzeb ofiary przestępstwa w zakresie zapewnienia jej pomocy prawnej, socjalnej, medycznej, psychologicznej i innego rodzaju według indywidualnych potrzeb w ramach funkcjonowania Sieci,
- udzielanie pomocy w postaci przydzielenia opiekuna ofierze na czas niezbędny do pełnego naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem, ze szczególnym uwzględnieniem ofiar przestępstw seksualnych, przemocy domowej stosowanej ze szczególnym okrucieństwem, małoletnich, niepełnosprawnych, w podeszłym wieku,
- udostępnienie wszechstronnej informacji dotyczącej praw ofiary, zapobieganiu jej wtórnej wiktymizacji, oraz innych form pomocy udzielanej poza ośrodkiem w ramach Sieci Pomocy Ofiarom Przestępstw,
- rozpoznanie i współpraca z innymi służbami i organizacjami działającymi na rzecz ofiar przestępstw na terenie działania ośrodka,
- organizowanie szkoleń, staży i praktyk dla wolontariuszy, specjalistów ośrodka oraz osób współpracujących na rzecz ofiar przestępstw,
- koordynowanie lokalnych działań na rzecz ofiar przestępstw świadczonych przez wszystkie instytucje i organizacje działające w obszarze właściwości miejscowej ośrodka,
- zapewnienie pomocy psychologów interwencyjnych w systemie całodobowym dla ofiar przestępstw i ich rodzin, jeżeli Prokuratura lub Policja uzna, że zachodzą przesłanki udzielenie takiej pomocy na miejscu zdarzenia lub osoby te same poproszą o kontakt z psychologiem,
- podejmowanie wszelkich innych działań na rzecz ofiar przestępstw według ich indywidualnych potrzeb i możliwości ośrodka.

W tworzoną wokół LOW sieć wchodziły instytucje administracji rządowej (policji, sądów i prokuratur rejonowych i okręgowych, kuratoriów oświaty, administracji wojewódzkiej) i samorządowej (służby zdrowia, ośrodków pomocy społecznej, jednostek samorządu terytorialnego), kościołów i innych związków wyznaniowych, organizacji pozarządowych i innych podmiotów.

Od 60 do 70 % osób zwracających się o pomoc do LOW stanowiły pokrzywdzeni przemocą domową, od 10 do 20 % osoby nieporadne życiowo, 10 % osoby ubiegające się o pomoc w zakresie prawa cywilnego, rodzinnego, ubezpieczeń społecznych. Sprawy z zakresu prawa cywilnego i rodzinnego dotyczyły między innymi: rozwodu, alimentów, eksmisji, pozbawienia władzy rodzicielskiej, z zakresu ubezpieczeń społecznych: wnioski o renty z

tytułu niezdolności do pracy, odwołania od decyzji ZUS, renty socjalne oraz rodzinne. W Lokalnych Ośrodkach Wsparcia udzielano także pomocy osobom z problemami psychologicznymi (między innymi osobom z niskim poczuciem własnej wartości, mającym „problemy” ze swoim partnerami życiowymi (zgłoszenie osoby, która twierdziła, że ma problem ze swoim narzeczonym), agresja syna, odmowa sporządzenia skargi kasacyjnej przez adwokata przyznanego z urzędu, hazard męża, problemy z żoną, problem schizofrenii w rodzinie, nieumiejętność radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych). Ogółem w całym okresie funkcjonowania programu pilotażowego z pomocy skorzystało 2424 osób.

W dniu 30 czerwca 2008 r. zakończono realizację programu pilotażowego Sieci Pomocy Ofiarom Przestępstw. Wyniki programu pilotażowego poddane zostały ewaluacji i posłużyły do opracowywania Krajowego Programu na Rzecz Ofiar Przestępstw.

Zarządzeniem Prezesa Rady Ministrów Nr 78 z dnia 30 lipca 2007 r. utworzono na nowo Międzyresortowy Zespół do Spraw Opracowania Krajowego Programu na Rzecz Ofiar Przestępstw, który zakończył prace w dniu 31 października 2008 r.

Zespół opracował dokument w postaci Krajowego Programu na Rzecz Ofiar Przestępstw, który w formie uchwały Zespołu został przekazany Prezesowi Rady Ministrów do akceptacji. Obecnie założenia Programu znajdują się na etapie prac analityczno – konsultacyjnych w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów.

Po zakończeniu programu pilotażowego Sieć Pomocy Ofiarom Przestępstw, działania pomocowe na rzecz osób pokrzywdzonych przestępstwem realizowane są w ramach dwóch projektów dofinansowanych ze środków Unii Europejskiej:

1. Projekt „Sieć Pomocy Ofiarom Przestępstw” wdrażany w ramach Programu Komisji Europejskiej „Zapobieganie i Zwalczanie Przestępczości 2007”. Aktualnie realizowane są działania projektu polegające między innymi na utworzeniu 16 ośrodków pomocy dla osób pokrzywdzonych przestępstwem. Działanie to przeprowadzono w oparciu o procedurę konkursową dla organizacji pozarządowych, których cele statutowe są zgodnie z założeniami projektu. Obecnie funkcjonuje 12 Ośrodków Pomocy dla Osób Pokrzywdzonych Przestępstwem na terenie 12 województw. W ośrodkach tych udzielana jest bezpłatna pomoc prawna, psychologiczna i socjalna osobom pokrzywdzonym. Na terenie województwa podlaskiego, mazowieckiego, wielkopolskiego oraz dolnośląskiego konkurs na wyłonienie organizacji pozarządowej jest kontynuowany ze względu na nie wyłonienie właściwej organizacji pozarządowej, która prowadzić będzie ośrodek pomocy. Dalsza realizacja projektu zakłada powstanie przy 16 ośrodkach zlokalizowanych w 16 województwach ogólnokrajowej sieć pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem. Ponadto w ramach projektu opracowywane są dobre praktyki pracy z osobami pokrzywdzonymi przestępstwem, które służą koordynacji działań pomiędzy organizacjami pozarządowymi, jednostkami policji, wymiaru sprawiedliwości, służbami opieki społecznej, szkołami i szpitalami, w celu wzmocnienia mechanizmów ochrony osób pokrzywdzonych. Utworzone w ramach projektu ośrodki pomocy dla osób pokrzywdzonych przestępstwem funkcjonują na terenie istniejącej już bazy lokalowej organizacji pozarządowych.

Istotnym działaniem projektu jest organizacja 10 cykli interdyscyplinarnych szkoleń dla 1000 osób, w tym sędziów, prokuratorów, osób zajmujących się pomocą pokrzywdzonym. W szkoleniach udział wezmą także przedstawiciele państw partnerskich projektu. Tematyka szkoleń będzie koncentrowała się wokół problematyki wiktymologicznej, a w szczególności dostosowania dotychczasowej praktyki poszczególnych grup zawodowych do potrzeb osób pokrzywdzonych przestępstwem. Celem prowadzonych w roku 2009 szkoleń ma być podniesienie kwalifikacji zawodowych osób pracujących na rzecz pokrzywdzonych i ich rodzin oraz wprowadzanie do działań polskiego wymiaru sprawiedliwości dobrych praktyk w pracy z osobami pokrzywdzonymi przestępstwem funkcjonujących obecnie

w krajach Unii Europejskiej. Obecnie trwają prace nad wyłonieniem podmiotu, który przeprowadzi szkolenia.

W ramach realizacji projektu „Sieć Pomocy Ofiarom Przepięstw” zgodnie z umową o dofinansowanie projektu zawartą pomiędzy Komisj Europejską a Ministerstwem Sprawiedliwosci opracowano „Jednolite standardy pracy z osobami pokrzywdzonymi przestęstwem”. W oparciu o przedmiotowe standardy, specjaliści zaangażowani w działanie Ośrodków Pomocy dla Osób Pokrzywdzonych Przepięstwem udzielać będą pomocy osobom pokrzywdzonym.

2. Kolejnym projektem realizowanym w ramach V priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki pod hasłem „Ułatwianie dostępu do wymiaru sprawiedliwosci” jest przeprowadzenie kampanii społecznej na temat alternatywnych sposobów rozwiązywania sporów. Jednym z działań projektu jest upowszechnienie informacji na temat praw przysługujących osobom pokrzywdzonym oraz instytucji, które udzielają pomocy. W szczególności działanie to polega na przeprowadzeniu kampanii informacyjnej z wykorzystaniem broszur, billboardów, materiałów audiowizualnych. W materiale przygotowanym na potrzeby kampanii, zawarte zostały aktualne informacje na temat praw przysługujących osobom pokrzywdzonym oraz wykaz instytucji świadczących pomoc, z podziałem na poszczególne województwa.

Aktualnie zakończona została procedura konkursowa związana z wyłonieniem podmiotu, który opracuje informator. Trwają także prace nad udzieleniem zamówienia publicznego w przedmiocie druku i dystrybucji informatora.

Działanie: *przygotowanie pakietów szkoleniowych w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie i przeszkolenie pracowników „pierwszego kontaktu”*

Podmioty odpowiedzialne za realizację szkoleń dla pracowników „pierwszego kontaktu” realizują je w oparciu o opracowane przez Grupę Roboczą Międzyresortowego Zespołu Monitorującego Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie pakiety szkoleniowe w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie.

Środki finansowe na dofinansowanie szkoleń organizowanych przez Marszałków Województw, w okresie sprawozdawczym, przekazywane były dwutorowo.

Na przełomie miesięcy lutego i marca 2008 r. zostały przekazane Marszałkom Województw środki na dofinansowanie szkoleń w wysokości po **15 000 zł.** – łączna kwota **240 000 zł** - środki te pochodziły z rezerwy celowej budżetu państwa.

Szczegółowe informacje dotyczące sposobu przeprowadzenia szkoleń w 2008 r., w ramach wykorzystania tej puli środków finansowych, dla pracowników pierwszego kontaktu zostały opracowane w raporcie stanowiącym Załącznik Nr 3 do Sprawozdania.

W raporcie zawarte są informacje dotyczące:

- liczby przeszkolonych pracowników pierwszego kontaktu w poszczególnych województwach,
- grup zawodowych biorących udział w szkoleniu,
- nazwy szkolenia,
- celów szkolenia,
- form prowadzonych szkoleń,
- sposób realizacji szkoleń;
- pomocy naukowych wykorzystywanych podczas szkoleń,
- czasu trwania szkolenia,
- sposobu zaliczenia szkolenia,

- całkowitego kosztu przeprowadzonych szkoleń ze wskazaniem środków pochodzących z rezerwy celowej oraz środków własnych poszczególnych województw.

Na podstawie opracowanego raportu z przeprowadzonych szkoleń można dokonać następującej oceny realizowanego zadania:

- szkolenia w 16 województwach prowadzone były przez Marszałków Województw w Regionalnych Ośrodkach Polityki Społecznej oraz w województwie kujawsko – pomorskim za przeprowadzenie szkoleń odpowiedzialny był Rzecznik Praw Ofiar przy Marszałku Województwa. Natomiast w województwie mazowieckim szkolenia przeprowadziło Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej,
- łącznie zostało przeszkolonych **2 267 pracowników pierwszego kontaktu**,
- w szkoleniach brali udział między innymi: pracownicy ośrodków pomocy społecznej, powiatowych centrów pomocy rodzinie, funkcjonariusze policji, kuratorzy sądowi - społeczni i zawodowi, pedagodzy szkolni, przedstawiciele służby zdrowia, członkowie gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, pracownicy świetlic socjoterapeutycznych, placówek opiekuńczo – wychowawczych, ośrodków adopcyjno – opiekuńczych, pracownicy organizacji pozarządowych, psychologowie, przedstawiciele duchowieństwa, urzędów miast i gmin oraz powiatów koordynujący tematykę związaną z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, dziennikarze radiowi, koordynatorzy wojewódzkich programów profilaktycznych, terapeuci z ośrodków uzależnień,
- szkolenia w 10 województwach dotyczyły głównie budowania lokalnych systemów przeciwdziałania przemocy w rodzinie w oparciu o współpracę zespołów interdyscyplinarnych,

Ponadto, przeprowadzono również szkolenia tematyczne między innymi w województwie dolnośląskim pn. „Dziecko ofiara przemocy jako świadek szczególnej troski”. W województwie kujawsko-pomorskim „Pomoc osobom doświadczającym przemocy w rodzinie i ofiarom handlu ludźmi”, „Program korekcyjno – edukacyjny dla sprawców przemocy w rodzinie” itp.

- cele szkoleń skierowane były między innymi na:
  - współdziałaniu w ramach zespołów interdyscyplinarnych,
  - umiejętności diagnozowania przemocy w rodzinie w tym rozumienie i opis perspektyw przemocy,
  - umiejętności radzenia sobie w sytuacji przemocy,
  - kryzysie odróżnienie sytuacji kryzysowej od kryzysu,
  - rozumieniu interdyscyplinarności i jej znaczenie w pracy z ofiarami przemocy w rodzinie
  - opracowaniu strategii pomocy ofierze przemocy w rodzinie,
  - kształtowaniu umiejętności diagnozowania przemocy w rodzinie,
  - rozwijaniu efektywnego systemu wsparcia rozwoju zawodowego
  - poszerzeniu wiedzy na temat pracy z dzieckiem krzywdzonym,
  - doskonaleniu wiedzy i umiejętności w zakresie pracy z ofiarą i sprawcą przemocy w rodzinie,
  - nabyciu przez uczestników szkolenia umiejętności tworzenia zespołów interdyscyplinarnych.,
- w 10 województwach szkolenia odbywały się w oparciu o pracę zespołów bądź grup interdyscyplinarnych. Natomiast w województwie dolnośląskim, kujawsko – pomorskim, łódzkim, pomorskim, zachodniopomorskim. Częściowo lubuskim,

śląskim szkolenia prowadzone były dla poszczególnych grup zawodowych między innymi dla funkcjonariuszy policji, pracowników pomocy społecznej oraz kuratorów sądowych, pedagogów szkolnych,

- szkolenia miały głównie charakter warsztatowo – wykładowy,
- każdy podmiot szkolący wykorzystywał w swych szkoleniach pomoce naukowe. Były to między innymi: projektory multimedialne, tablice flipchart, komputery, rzutniki, materiały szkoleniowe, filmy dydaktyczne, sprzęt RTV itp.,
- czas trwania szkoleń był zróżnicowany. Szkolenia odbywały się w systemie jedno bądź kilkudniowym od 6 do 30 godzin dydaktycznych,
- warunkiem zaliczenia szkolenia w większości województw była obecność uczestników na zajęciach oraz wypełnienie ankiety ewaluacyjnej,
- na zakończenie szkolenia uczestnicy otrzymali zaświadczenia lub certyfikaty,
- z opracowanego raportu wynika, że całkowity koszt przeprowadzonych szkoleń w 16 województwach wyniósł **735 095,44 zł**. Z rezerwy celowej budżetu państwa dofinansowano realizację tego zadania jedynie w kwocie 240 000 zł z czego samorządy wojewódzkie wykorzystały **231 976,27 zł** – pozostałe środki finansowe tj. **503 119, 17 zł** pochodziły ze środków własnych samorządów województw.

Wszyscy Marszałkowie Województw wywiązali się z obowiązku przeprowadzenia szkoleń dla pracowników pierwszego kontaktu.

Zgodnie z założeniami Programu w większości szkolenia miały charakter interdyscyplinarny i obejmowały najważniejsze aspekty problematyki przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

W celu profesjonalizacji służb należy położyć szczególnie duży nacisk w latach przyszłych funkcjonowania Programu na szkolenia gdyż prawidłowa współpraca pracowników pierwszego kontaktu z ofiarami i sprawcami przemocy w rodzinie pozwoli na możliwość udzielania kompleksowej pomocy i wsparcia.

Raport z przeprowadzonych szkoleń jednoznacznie wskazuje na duże zapotrzebowanie na terenie kraju na szkolenia dla pracowników pierwszego kontaktu.

Przeprowadzone szkolenia w 2008 r. zabezpieczyły jedynie część potrzeb szkoleniowych.

Proces szkoleniowy kadry pracowniczej związanej z problematyką przeciwdziałania przemocy w rodzinie powinien być stale aktualizowany i pogłębiany o wiedzę dotyczącą nowych metod pracy zarówno z ofiarami jak i sprawcami przemocy w rodzinie.

Dla prawidłowego wypełniania zadań wynikających z Programu istnieje konieczność poszerzenia oferty szkoleniowej oraz zwiększenia środków finansowych na ten cel.

Ponadto, w 2008 r. pracownicy „pierwszego kontaktu” uczestniczyli w szkoleniach w ramach ogólnopolskiej kampanii społecznej na rzecz przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci „Kocham Reaguję”.

Szczegółowe informacje dotyczące przeprowadzonych szkoleń w 2008 r. dla pracowników pierwszego kontaktu zostały opracowane w raporcie stanowiącym Załącznik Nr 2 do Sprawozdania.

W szkoleniach organizowanych przez 12 Marszałków Województw wzięło udział ok. **2 326 osób**. Szkolenia odbywały się w większości województw. Z włączenia się w realizację kampanii zrezygnowały trzy województwa Zachodniopomorskie, Śląskie i Pomorskie. Natomiast Województwo Kujawsko – Pomorskie zgodnie z podpisaną umową nie realizowało szkoleń.

W większości województw szkolenia odbywały się w formie wykładowo - warsztatowej, bądź też samych warsztatów i miały charakter interdyscyplinarny. Wzięli w nich udział przedstawiciele wszystkich instytucji, które zajmują się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

W województwie dolnośląskim w szkoleniach nie brali udziału policjanci i przedstawiciele służby zdrowia.

W województwie lubuskim w szkoleniach nie brali udziału przedstawiciele służby zdrowia.

W województwie łódzkim w szkoleniach brali udział tylko pracownicy socjalni.

W województwie warmińsko - mazurskim w szkoleniach nie brali udziału przedstawiciele służby zdrowia.

Realizatorzy szkoleń korzystali z następujących pomocy naukowych: projektor multimedialny, rzutnik, flipchart, sprzęt RTV itp.

Warunkiem zaliczenia szkoleń i otrzymania certyfikatu w większości województw była obecność na zajęciach oraz wypełnienie ankiety ewaluacyjnej.

Jednostką organizacyjną Ministerstwa Sprawiedliwości odpowiedzialną za realizację Programu w zakresie przeprowadzenia szkoleń pracowników wymiaru sprawiedliwości jest Krajowe Centrum Szkolenia Kadr Sądów Powszechnych i Prokuratury, zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 1 lipca 2005 roku *o Krajowym Centrum Szkolenia Kadr Sądów Powszechnych i Prokuratury* (Dz.U. Nr 169, poz. 1410, z późn. zm.).

Krajowe Centrum Szkolenia Kadr Sądów Powszechnych i Prokuratury zorganizowało w dniach 24-26 listopada 2008 r. w Ośrodku PAN w Będlewie szkolenie na temat: „*Wybrane zagadnienia z zakresu rozstrzygania spraw dotyczących przemocy w rodzinie*”.

W ramach tego spotkania prof. UMK w Toruniu dr hab. Violetta Konarska-Wrzošek wygłosiła wykład pt.: „*Ochrona matki i dziecka w polskim prawie karnym. Nowe regulacje prawne zabezpieczające ofiary przestępstw przeciwko rodzinie*”.

Natomiast dr Wioletta Kwiatkowska-Wójcikiewicz z UMK prowadziła zajęcia, których przedmiotem był *sposób ochrony w polskim procesie karnym ofiar przestępstw przeciwko rodzinie, ze szczególnym uwzględnieniem metod przesłuchania małoletnich pokrzywdzonych (art. 185a i art. 185 b kpk)*.

W szkoleniach tych wzięli udział sędziowie z całej Polski orzekający w sprawach karnych.

Ponadto w 2008 r. Ministerstwo Sprawiedliwości wypracowało koncepcję:

- zwrócenia się do sądów apelacyjnych lub okręgowych o przeprowadzenie szkoleń dotyczących realizacji Programu na terenie właściwości miejscowej sądu, z udziałem: sędziów, prokuratorów, kuratorów sądowych, przedstawicieli organów samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych.

Szkolenia te powinny obejmować problematykę wykonywania orzeczeń dotyczących zjawiska przemocy w rodzinie na terenie właściwości miejscowej, ze szczególnym zwróceniem uwagi na istniejące możliwości w zakresie leczenia odwykowego (dotyczące alkoholu i narkotyków) i rehabilitacyjnego, oddziaływań i programów terapeutycznych oraz możliwości uczestnictwa skazanych w programach korekcyjno-edukacyjnych. Sędziowie, prokuratorzy i kuratorzy sądowi powinni uzyskać całościową wiedzę na temat funkcjonowania na terenach poszczególnych jednostek organizacyjnych sądów i prokuratur programów dotyczących zjawiska przemocy w rodzinie oraz innych oddziaływań w tym przedmiocie, organizowanych zarówno przez organy samorządu terytorialnego, ale także i organizacje pozarządowe. Sędziowie i prokuratorzy powinni uzyskać wiedzę na temat tego jakim konkretnie oddziaływaniami mogą oddać sprawcę przemocy na terenie właściwości miejscowej jednostki organizacyjnej sądu i prokuratury.

Upowszechnienie wiedzy na temat lokalnych możliwości oddziaływań na sprawców przemocy (i nie tylko przemocy, np. sprawców z problemami związanymi z uzależnieniami) może przyczynić się do zwiększenia i odpowiedniego stosowania wobec sprawców przestępstw właściwych środków, zwłaszcza w okresie próby;

- zwrócenia się do sądów okręgowych o zorganizowanie szkoleń i cyklicznych spotkań sędziów z prokuratorami, na których omówione zostaną podstawowe informacje dotyczące problematyki zwalczania przestępczości na terenie okręgu sądu okręgowego.

Na spotkaniach należy omówić dane statystyczne, obrazujące zarówno właściwości przestępstw popełnianych w okręgu, jak i strukturę orzekanych kar i środków wobec sprawców przestępstw, ze szczególnym uwzględnieniem sprawców przemocy w rodzinie. Należy także omówić i rozważyć możliwości podjęcia jak najskuteczniejszych kroków, w celu rozwiązania lokalnych problemów związanych z popełnianiem najbardziej uciążliwych przestępstw dla danej społeczności. W spotkaniach takich mógłby także uczestniczyć przedstawiciel lokalnego Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej, który mógłby omówić problemy związane z funkcjonowaniem jednostek penitencjarnych, w tym: zaludnieniem, możliwościami leczniczymi, rehabilitacyjnymi, a także możliwościami oddziaływań terapeutycznych i korekcyjno-edukacyjnych na osadzonych sprawców przestępstw. Wspólne spotkania sędziów z prokuratorami mają służyć wypracowaniu optymalnej polityki oddziaływania na sprawców przestępstw ze szczególnym uwzględnieniem warunków lokalnych oraz wymianie poglądów i doświadczeń na temat dotychczasowych praktyk w tym przedmiocie;

- zwrócenia się do sądów okręgowych oraz prokuratur okręgowych o zorganizowanie szkoleń dla sędziów oraz dla prokuratorów w zakresie wykładni i stosowania przepisów art. 13 i 14 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku *o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* (Dz.U. Nr 180, poz. 1493) oraz przepisów Kodeksu karnego, znowelizowanych art. 15 powyższej ustawy, ze szczególnym uwzględnieniem i omówieniem środków probacyjnych z art. 72 § 1 pkt 6, 7a i 7b.

Nadto, w 2008 r., Ministerstwo Sprawiedliwości zwróciło się do prezesów sądów okręgowych o podjęcie działań w celu zgromadzenia i udostępnienia informacji dotyczących możliwości realizacji obowiązków z art. 72 § 1 pkt 6 kk na terenie poszczególnych okręgów sądów okręgowych, w szczególności poprzez zgromadzenie danych dotyczących poszczególnych placówek lub instytucji, zajmujących się leczeniem sprawców przestępstw, oddziaływaniem terapeutycznym lub wykonujących programy korekcyjno-edukacyjne.

Zwrócono się w szczególności o polecenie kuratorom okręgowym zgromadzenia, za pośrednictwem kuratorskiej służby sądowej, wszelkich niezbędnych informacji dotyczących:

- placówek funkcjonujących na terenie właściwości okręgu oraz na terenach poszczególnych sądów rejonowych, w których sprawcy poddawani są leczeniu, oddziaływaniom terapeutycznym lub uczestniczą w programach korekcyjno-edukacyjnych,
- realizowanych w w/w placówkach, a także w innych miejscach programów ogólnokrajowych, wynikających np. z realizacji przepisów ustawy *o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, ustawy *o przeciwdziałaniu narkomanii*, czy też ustawy *o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*, a także programów lokalnych, realizowanych przez organy samorządu terytorialnego lub organizacje pozarządowe;
- realizowanych w w/w placówkach form (stacjonarne, zamknięte, ambulatoryjne), sposobów i rodzajów leczenia (odwykowe, rehabilitacyjne) oraz oddziaływań terapeutycznych,

- realizowanych w w/w placówkach, a także i w innych miejscach programów korekcyjno-edukacyjnych, wraz ze wskazaniem docelowych grup sprawców,
- innych niezbędnych informacji, umożliwiających sądom odpowiednie zastosowanie środka probacyjnego, a prokuratorom zaproponowanie sądowni takiego środka np. we wniosku z art. 335 § 1 kpk.

Informacje te stanowią będą bazę informacyjną dla sędziów, kuratorów sądowych oraz prokuratorów wykonujących służbę publiczną na terenie właściwości danego okręgu, dla sprawnego i efektywnego korzystania z dostępnych narzędzi probacyjnych.

Wraz z w/w stanowiskiem przekazano prezesom następujący wzór tabeli, zawierającej m.in. informacje dotyczące sprawców przemocy w rodzinie.

Informacje

dotyczące funkcjonowania placówek, zakładów i innych podmiotów, w których sprawcy przestępstw poddawani są leczeniu, oddziaływaniom terapeutycznym lub realizujących programy korekcyjno-edukacyjne z art. 72 § 1 pkt 6 kk.

zbiorczo: na terenie właściwości Sądu Okręgowego w ...../
                   na terenie właściwości Sądu Rejonowego w .....

1. Sprawcy przestępstw dotyczących przemocy w rodzinie.

Sprawcy przestępstw przemocy w rodzinie			
L.p.	Nazwa placówki, instytucji lub innego podmiotu.	Nazwa programu lub innej formy oddziaływania	Sposób i zwięzły opis oddziaływania [leczenie – rodzaj (odwykowe lub rehabilitacyjne) i forma (stacjonarne, ambulatoryjne), oddziaływania terapeutyczne, programy korekcyjno-edukacyjne]
1	2	3	4
1.			
2.			
3.			

Prezesi sądów okręgowych zgromadzili żądane informacje i przesłali je do Ministerstwa Sprawiedliwości. Nadesłane dane są w chwili obecnej konsultowane z innymi działami administracji rządowej w tym z Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz z Państwową Agencją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, w celu ich zweryfikowania.

Informacje uzyskane z innych działów administracji rządowej i instytucji będą stanowić także podstawę do projektu utworzenia przy prezesie sądu okręgowego lub przy kuratorze okręgowym listy placówek lub instytucji, zajmujących się leczeniem sprawców przestępstw, oddziaływaniem terapeutycznym lub wykonujących programy korekcyjno-edukacyjne z art. 72 § 1 pkt 6 kk. Lista taka, aktualizowana na bieżąco i weryfikowana przez kuratora okręgowego, stanowiłaby niezbędne narzędzie ułatwiające częstsze korzystanie przez sądy z w.w. obowiązków probacyjnych.

Rozdział III. Realizacja Działań interwencyjnych

Wśród Działań interwencyjnych wyróżnia się:

- Strategie pomocowe kierowane do ofiar przemocy w rodzinie
- Strategie interwencyjne kierowane do sprawców przemocy w rodzinie.

1. Realizacja strategii pomocowych kierowanych do ofiar przemocy w rodzinie.

Realizacja strategii pomocowych kierowanych do ofiar przemocy w rodzinie odbywa się poprzez stworzenie organizacyjnych i kadrowych warunków do udzielania profesjonalnej pomocy ofiarom przemocy w rodzinie.

Działanie: *Rozwój sieci instytucji wspierających ofiary przemocy w rodzinie.*

Na terenie kraju do końca 2007 r. funkcjonowało 33 specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie. W 2008 r. utworzono 3 nowe specjalistyczne ośrodki wsparcia w województwach: mazowieckim, podlaskim i wielkopolskim. Prowadzenie 36 w/w ośrodków jest zadaniem zleconym samorządom powiatowym, a środki finansowe na ich utrzymanie zapewnia budżet państwa.

W specjalistycznych ośrodkach wsparcia, obok zapewnienia podstawowych potrzeb, ofiary przemocy w rodzinie otrzymują profesjonalne wsparcie medyczne, socjalne, psychologiczne, prawne.

Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie funkcjonują w oparciu o standardy zawarte w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 6 lipca 2006 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, a także szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych (Dz. U. Nr 127, poz. 890).

Priorytetowym zadaniem specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie jest zabezpieczenie ofiary przemocy w rodzinie i udzielenie jej profesjonalnej pomocy i wsparcia.

W 2008 roku pracownicy Wydziałów Polityki Społecznej Urzędów Wojewódzkich sporządzili raporty z funkcjonowania specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie. Raporty dotyczą głównie na oceny standardów funkcjonowania specjalistycznych ośrodków wsparcia oraz udzielanych form pomocy ofiarom przemocy w rodzinie. Zostały w nich również uwzględnione przykłady „Dobrych Praktyk” realizowanych przez placówki.

Szczegółowe informacje dotyczące funkcjonowania ośrodków we wszystkich województwach zostały zawarte w raportach stanowiących Załącznik Nr 4 do Sprawozdania.

W raporcie zawarte są informacje dotyczące:

- standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie w zakresie interwencyjnym, terapeutyczno wspomagającym, zapewnienia potrzeb bytowych,
- liczby osób przebywających w 2008 r. w specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- liczby osób którym udzielono w specjalistycznych ośrodkach wsparcia pomocy w formie całodobowej i doraźnej,
- współpracy z instytucjami zajmującymi się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie,
- prowadzonych działań monitorujących i ewaluacyjnych efektów działalności ośrodka,

- przykładów „Dobrych praktyk” realizowanych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

Na podstawie opracowanego Raportu dokonano oceny funkcjonowania specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

W opisanych raportach zostało ocenionych 35 specjalistycznych ośrodków wsparcia. Nowoutworzony ośrodek w Suwałkach w 2008 r. świadczył usługi doraźne, a usługi całodobowe zaczął świadczyć w 2009 r. Natomiast ośrodek w Zdunach działalność swoją zarówno doraźną jak i całodobową rozpoczął w 2009 r.

Z opracowanych raportów wynika:

- Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie w zakresie **interwencyjnym** zapewniają:
  - schronienie ofiarom przemocy w rodzinie, na okres do trzech miesięcy w uzasadnionych przypadkach z możliwością przedłużenia pobytu (34 ośrodki),
  - ochronę przed sprawcą przemocy w rodzinie (34 ośrodki). Ochronę ofiar przed sprawcą najczęściej umożliwia monitoring obiektu, pracownicy ochrony oraz alarm zainstalowany w placówce,
  - udzielanie natychmiastowej pomocy psychologicznej, medycznej i kompleksowego wsparcia (35 ośrodków);

Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie świadczą pomoc oraz poradnictwo medyczne częściowo bądź całkowicie między innymi poprzez zatrudnianie lekarza, lub poprzez porozumienie zawarte z placówką opieki zdrowotnej znajdującej się w pobliżu ośrodka,

  - w 35 specjalistycznych ośrodkach wsparcia opracowywany jest indywidualny plan pomocy ofiarom.
- Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie w zakresie **terapeutycznym** – **wspomagającym** zapewniają:
  - w 35 specjalistycznych ośrodkach wsparcia opracowywana diagnoza rodziny i indywidualny plan pomocy ofiarom,
  - poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego (35 ośrodków),
  - w 35 specjalistycznych ośrodkach wsparcia prowadzone są grupy wsparcia lub grupy terapeutyczne dla ofiar przemocy w rodzinie,
  - wszystkie specjalistyczne ośrodki prowadzą terapie i konsultacje indywidualne,
  - w 35 specjalistycznych ośrodkach wsparcia wskazano na prowadzenie oddziaływań terapeutycznych, konsultacji wychowawczych skierowanych do rodziców i dzieci. Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.
- W zakresie **potrzeb bytowych** zapewniają:
  - ofiarom przemocy w rodzinie możliwość całodobowego schronienia dla nie więcej niż 30 osób (34 ośrodki),
  - pomieszczenia do spania przeznaczone maksymalnie dla pięciu osób z uwzględnieniem rodzinnej ofiary (34 ośrodki),
  - wspólne pomieszczenie do pobytu dziennego (34 ośrodki). Jedynie specjalistyczny ośrodek w Chorzowie nie spełnia tego standardu,
  - miejsce do nauki i zabaw dla dzieci. W 34 specjalistycznych ośrodkach są wyznaczone miejsca do nauki i zabaw dla dzieci,
  - ogólnodostępne łazienki (34 ośrodki),
  - ogólnodostępnej kuchni (34 ośrodki),

- pomieszczenie do prania i suszenia (34 ośrodków),
- wyżywienie, odzież, obuwie, środki higieny osobistej, środki czystości.

Specjalistyczne ośrodki wsparcia spełniają w .tandard w całości bądź częściowo zapewniając w/w artykuły stosownie do występującego zapotrzebowania. Część ośrodków zapewnia wyżywienie w pełnym zakresie korzystając z własnej bazy lokalowej (np. ogólnodostępna stołówka). Inne zaś zapewniają produkty spożywcze do przyrządzenia posiłków przez mieszkańców.

- odzież kupowana jest dla mieszkańców w zależności od występujących potrzeb. Niektóre ośrodki dysponują odzieżą „z darów” lub z magazynów odzieży używanej. Ośrodek w Gorzycach, nie ma w swojej ofercie odzieży - klientki kupują odzież we własnym zakresie.
- środki czystości i higieny osobistej zapewnia każdy z ośrodków.

- W specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie w 2008 r. udzielono różnorodnych form pomocy 13 067 ofiarom przemocy w rodzinie w tym: 9 500 kobietom, 1 360 mężczyznom, 2 207 dzieciom.

W porównaniu z 2007 rokiem należy wskazać, że z pomocy specjalistycznych ośrodków wsparcia w 2008 r. skorzystało o 5 076 ofiar przemocy w rodzinie więcej niż w roku poprzednim.

- Z pomocy całodobowej ośrodków skorzystało **1 962 osoby**. Natomiast, pomocy doraźnej udzielono **11 712 osobom**. Powyższe dane różnią się od informacji zawartych w sprawozdaniu statystycznym z realizacji Programu bowiem przyjęte zasady gromadzenia danych statystycznych wyznaczają konieczność wykazania tylko raz osoby, której udzielono pomocy w okresie sprawozdawczym. Natomiast raport uwzględnia faktyczną liczbę osób i ich częstotliwość korzystania z pomocy (tzn. każdorazowe zgłoszenie się do specjalistycznego ośrodka wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie).
- Wszystkie specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie nawiązały współpracę z instytucjami zajmującymi się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie. Specjalistyczne ośrodki współpracują głównie z ośrodkami pomocy społecznej, powiatowymi centrami pomocy rodzinie, policją, sądami, prokuraturą, strażą miejską, zakładami opieki zdrowotnej, poradniami psychologiczno – pedagogicznymi, szkołami, przedszkolami, kościołem, organizacjami pozarządowymi, gminnymi komisjami rozwiązywania problemów alkoholowych, wydziałami do spraw mieszkalnictwa, rodzinnymi ośrodkami diagnostyczno – konsultacyjnymi, powiatowymi urzędami pracy, mediami lokalnymi itp.
- Zasady monitorowania osób przebywających w ośrodkach realizowane są głównie dzięki utrzymywaniu kontaktu telefonicznego, korespondencji lub nawiązaniu współpracy z instytucjami zajmującymi się wsparciem oraz pomocą ofiarom przemocy w rodzinie.
- Wszystkie specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie realizują działania wykraczające poza obowiązujące standardy. Przykłady „Dobrych Praktyk” zostały wskazane we wszystkich placówkach. Można do nich zaliczyć między innymi:

- prowadzenie aktywnej akcji informacyjnej – ulotki plakaty, informatory itp.,
- udział w „Tygodniu Ofiar Przestępstw”,

- organizowanie imprez okolicznościowych,
- organizowanie czasu wolnego mieszkańcom ośrodków,
- współorganizowanie zespołów interdyscyplinarnych, koalicji na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- organizowanie konferencji,
- organizowanie zjazdu specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- organizowanie szkoleń na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- tworzenie stron internetowych,
- włączenie w kampanię na rzecz przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci,
- zapewnianie dzieciom wyjazdów na kolonię, zimowisko,
- rozpowszechnianie informacji o działalności ośrodka za pośrednictwem mediów i prasy.

Na uwagę zasługuje fakt, że z raportów przesłanych z Wydziałów Polityki Społecznej Urzędów Wojewódzkich wynika, że specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie poszerzają swoją działalność realizując „Dobre Praktyki” jako dodatkowe zadania.

Ponadto, w porównaniu z 2007 r. - w 2008 r. raporty wykazały, iż wszystkie placówki realizują swe zadania zgodnie ze standardami zawartymi w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, a także szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych.

Niewątpliwą wartością wynikającą z funkcjonowania ww. placówek jest zwiększenie dostępności fachowej pomocy dla ofiar przemocy w rodzinie oraz poprawa ich bezpieczeństwa i przerwanie wobec nich aktów przemocy. Specjalistyczny charakter placówek pozwala na podjęcie działań pomocowych w przypadkach najbardziej skomplikowanych w tym wobec ofiar szczególnie drastycznych przypadków przemocy w rodzinie.

Oferta pomocowa specjalistycznych ośrodków wsparcia jest skierowana do różnych kategorii ofiar w tym kobiet, dzieci, mężczyzn, osób starszych, osób niepełnosprawnych.

Specjalistyczne ośrodki w większości prowadzą pracę terapeutyczną skierowaną do dzieci, które są szczególną kategorią ofiar.

Priorytetem w każdym z ośrodków jest podejmowanie współpracy w ramach działań interdyscyplinarnych ze służbami oraz organizacjami zajmującymi się na danym terenie problematyką związaną z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Działanie: *Zwiększenie zakresu działania ogólnopolskiego telefonu zaufania „Niebieska Linia” dla ofiar przemocy w rodzinie łączącego z lokalnymi punktami konsultacyjnymi lub ośrodkami wsparcia.*

W 2008 r. kontynuowało pracę, działające na zlecenie PARPA, Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” (www.niebieskalinia.info). W ramach Pogotowia „Niebieska Linia” działał Ogólnopolski Telefon dla Ofiar Przemocy w Rodzinie 0801-12-00-02 (płatny pierwszy impuls połączenia). Telefon działał od poniedziałku do soboty godz. 10.00-22.00, w niedziele i święta w godz. 8.00-16.00. W Pogotowiu „Niebieska Linia” funkcjonowała również telefoniczna poradnia prawna 022/666-28-50 (poniedziałek – wtorek godz. 17.00-21.00). W 2008 r. w Pogotowiu „Niebieska Linia” odebrano ogółem 11.065 telefonów w tym 1.321 dotyczących prawnych aspektów przeciwdziałania przemocy domowej. Działała również poradnia e-mailowa

(niebieskalinia@niebieskalinia.info). Udzielono odpowiedzi na 263 listy i e-maile dotyczące problematyki przemocy w rodzinie. Pracownicy Pogotowia „Niebieska Linia” podjęli 177 interwencji w instytucjach powołanych do udzielania pomocy ofiarom przemocy domowej.

Działanie: *Stworzenie warunków umożliwiających ofiarom przemocy otrzymanie w pierwszej kolejności mieszkań socjalnych.*

Ze sprawozdania z Programu wynika, że jedną z form udzielonej pomocy zarówno przez gminę jak i powiat była pomoc w otrzymaniu mieszkania socjalnego.

Ogółem z tej formy pomocy udzielonej ofiarom przemocy w rodzinie skorzystało 663 rodziny, w tym:

- gminy udzieliły pomocy 420 rodzinom,
- powiaty udzieliły pomocy 243 rodzinom.

Stworzenie w ramach realizacji Programu warunków umożliwiających ofiarom przemocy otrzymanie w pierwszej kolejności mieszkań socjalnych przyczynia się do zapewnienia bezpieczeństwa ofiarom i ułatwia podejmowanie działań terapeutyczne.

Działanie: *Udostępnienie do publicznej wiadomości informatorów o instytucjach.*

Na terenie całego kraju jednostki samorządu terytorialnego – szczebel gminny jak i powiatowy we współpracy z organizacjami pozarządowymi w ramach realizacji zadań wynikających z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie są zobowiązane do udzielania informacji o instytucjach udzielających kompleksowej pomocy. Wiele Ośrodków Pomocy Społecznej jak i Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie dysponuje informatorami, które są udostępniane dla zainteresowanych w różnych instytucjach. Przede wszystkim w ośrodkach pomocy społecznej, w komendach policji ale też w powiatowych urzędach pracy, w ośrodkach zdrowia. W informatorach tych można znaleźć szczegółowe informacje na temat instytucji pomocowych.

Ponadto, jednostki samorządu terytorialnego na szczeblu gminnym i powiatowym, jak i organizacje pozarządowe realizują szereg działań mających na celu propagowanie informacji dotyczących możliwości uzyskania wieloprofilowego wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie. Adresy instytucji można uzyskać zarówno telefonicznie, mailowo bądź osobiście.

W 2008 r. opracowanie i rozpowszechnienie informatorów o instytucjach działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie było o wiele łatwiejsze niż w latach poprzednich dzięki dofinansowaniu Marszałków Województw, którzy w ramach kampanii społecznej „Kocham – Reaguję”, wykorzystywali ten sposób przekazu i dotarcia do jak najszerszego kręgu społeczeństwa.

2. Realizacja strategii interwencyjnych kierowanych do sprawców przemocy w rodzinie

Działanie: *Izolowanie sprawców od ofiar na podstawie odrębnych przepisów.*

1) Analiza problemu i dane statystyczne.

W ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493), zostały określone zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy

w rodzinie, zasady postępowania wobec osób dotkniętych przemocą w rodzinie oraz zasady postępowania wobec osób stosujących przemoc w rodzinie. Na szczególną uwagę w kontekście problemu izolowania sprawców od ofiar, zasługują uregulowania zawarte w art. 13 i 14 przywołanej wyżej ustawy.

Zgodnie z art. 13 ww. ustawy umarzając warunkowo postępowanie karne wobec sprawcy przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny albo zawieszając wykonanie kary za takie przestępstwo, sąd nakładając obowiązek określony w art. 72 § 1 pkt 7a i 7 b kk (tj. powstrzymywania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym, opuszczenie lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym), określa sposób kontaktu skazanego z pokrzywdzonym lub może zakazać zbliżania się skazanego do pokrzywdzonego w określonych okolicznościach.

Z danych statystycznych za 2008 rok wynika, że sądy warunkowo umarzając postępowanie karne zastosowały wobec sprawców obowiązek powstrzymywania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym w **37** przypadkach, przy warunkowym zawieszeniu wykonania kary pozbawienia wolności taki obowiązek orzeczono w **280** sprawach, zaś w **166** sprawach zobowiązano sprawcę do opuszczenia lokalu zajmowanego z pokrzywdzonym. Z uwagi na brak odpowiedniego oprzyrządowania statystycznego nie wiadomo jednakże w ilu przypadkach zastosowano powyższe obowiązki w sprawach dotyczących przestępstw z użyciem przemocy przeciwko osobom najbliższym.

Sądy zatem wydając orzeczenia, rzadko korzystają z uregulowań zawartych w powyższej ustawie. Należy także wskazać, że sprawcy w okresie próby są oddawani pod dozór kuratora sądowego.

Na podstawie zaś delegacji ustawowej, zawartej w art. 176 kkw wydane zostało rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 czerwca 2002 r. w sprawie zakresu praw i obowiązków podmiotów sprawujących dozór, zasad i trybu wykonywania dozoru oraz trybu wyznaczania przez stowarzyszenia, organizacje i instytucje swoich przedstawicieli do sprawowania dozoru (Dz. U. Nr 91, poz. 812). Zgodnie z § 3 ww. rozporządzenia, kurator sądowy po objęciu dozoru powinien pouczyć skazanego o prawach i obowiązkach wynikających z okresu próby i dozoru oraz omówić sposób i terminy ich realizacji. W rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 2003 r. w *sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych* (Dz. U. Nr 112, poz. 1064) w § 12 zostały dokładnie wskazane czynności, mające na celu kontrolę skazanego w okresie próby, co powinno zapewnić skuteczne egzekwowanie nałożonych na niego obowiązków.

Ponadto istotnym instrumentem mającym odgrywać określoną rolę w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest także środek zapobiegawczy uregulowany w art. 14 ustawy z dnia 25 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, tzw. „warunkowy dozór policji”.

Zgodnie z treścią ust. 1 wskazanego przepisu, jeżeli zachodzą przesłanki dla zastosowania tymczasowego aresztowania wobec oskarżonego o przestępstwo, o którym mowa w art. 13 (a więc popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny), sąd może zamiast tymczasowego aresztowania zastosować dozór policji, pod warunkiem, że oskarżony opuści lokal zajmowany wspólnie z pokrzywdzonym, w wyznaczonym przez sąd terminie i określi miejsce pobytu. Zgodnie zaś z ust. 2 tegoż przepisu w razie opuszczenia lokalu, o którym mowa w ust. 1, ograniczenie przewidziane w art. 275 § 2 k.p.k. może także polegać na powstrzymywaniu się od kontaktu z pokrzywdzonym w określony sposób.

Z treści cytowanego przepisu wynika wprost, że warunkowy dozór policji jest środkiem fakultatywnym, stosowanym wyłącznie przez sąd w stosunku do oskarżonego, w sytuacji spełnienia przesłanek do zastosowania tymczasowego aresztowania.

Jednocześnie zasadą – wynikającą z art. 257 § 1 k.p.k. – jest, że tymczasowego aresztowania nie stosuje się, jeżeli wystarczający jest inny środek zapobiegawczy.

Instytucja warunkowego dozoru policji określona w art. 14 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie jest sporadycznie stosowana przez sądy. Jako środek zapobiegawczy nie jest uwzględniana w statystykach sądowych. Z danych zebranych z sądów powszechnych wynika, że art. 14 ust. 1 zastosowano wobec **85 osób**, natomiast art. 14 ust. 2 – wobec **47 osób**.

Sądy, orzekając w 2008 r. wobec sprawców przestępstw z art. 207 kk kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, częstokroć nakładały na owych skazanych liczne obowiązki probacyjne określone w art. 72 § 1 i § 2 kk, prowadzące m.in. do izolowania sprawców od ofiar przestępstw, bądź też do naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem:

- art. 72 § 1 pkt 3 kk – wykonywanie ciężącego na sprawcy obowiązku łóżenia na utrzymanie innej osoby – **317 osób**,
- art. 72 § 1 pkt 4 kk – wykonywanie pracy zarobkowej, zobowiązanie do nauki lub przygotowania do zawodu – **172 osób**,
- art. 72 § 1 pkt 5 kk – powstrzymywania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających – **8.604 osób**,
- art. 72 § 1 pkt 6 kk – poddanie się leczeniu, w szczególności odwykowemu lub rehabilitacyjnemu, albo oddziaływaniom terapeutycznym lub uczestnictwa w programach korekcyjno – edukacyjnych, w tym:
  - a) obowiązek poddania sprawcy leczeniu odwykowemu lub rehabilitacyjnemu **1466 osób**;
  - b) poddano sprawcę oddziaływaniom terapeutycznym **66 osób**;
  - c) zobowiązano sprawcę do uczestnictwa w programach korekcyjno – edukacyjnych **85 osób**,
- art. 72 § 1 pkt 7 kk – powstrzymywanie się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach – **98 osób**,
- art. 72 § 1 pkt 7a kk – powstrzymywania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób – **280 osób**,
- art. 72 § 1 pkt 7b – zobowiązanie sprawcy do opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym – **166 osób**;
- art. 72 § 1 pkt 8 kk – zobowiązanie sprawcy do innego stosownego postępowania w okresie próby, jeżeli może to zapobiec popełnieniu ponownie przestępstwa – **2072 osób**.

Z danych zebranych na podstawie przeglądu akt przez Prokuratury wynika, że w 2008 r. wobec **147** podejrzanych o przestępstwa z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny, zastosowano dozór policji pod warunkiem opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Wobec **415** podejrzanych o wymienione wyżej przestępstwa - zastosowano dozór policji z jednoczesnym zobowiązaniem do powstrzymania się od kontaktu z pokrzywdzonym w określony sposób.

Z analiz statystycznych prokuratury wynika także, że w 2008 r.:

- 1) Liczba podejrzanych o wymienione wyżej przestępstwa wobec których skierowano wnioski do sądu o zastosowanie tymczasowego aresztowania wyniosła **1720**, a wobec **1568** z nich sądy zastosowały tymczasowe aresztowanie.
- 2) Liczba oskarżonych o przestępstwa popełnione wobec członka rodziny z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wyniosła **16.844**.
- 3) Liczba oskarżonych o wyżej wymienione przestępstwa wobec których prokurator wnosił o orzeczenie zakazu określonego w art. 41a § 1 i 2 k.k. - **136**.
- 4) Liczba oskarżonych o wyżej wymienione przestępstwa wobec których prokurator wnosił o orzeczenie obowiązków określonych w art. 72 § 1 pkt 5 - 6.008, pkt 6 - 1095, pkt 7 - 122, pkt 7a - 288, pkt 7b - 177, pkt 8 - 1226 k.k. (w tym w trybie art. 335 § 1 k.p.k.) - w sumie - **8.821**.
- 5) Liczba oskarżonych o wyżej wymienione przestępstwa, wobec których prokurator składając wniosek o warunkowe umorzenie postępowania karnego wnioskował jednocześnie o nałożenie obowiązku określonego w art. 67 § 3 k.k. - **103**.
- 6) Liczba wniosków składanych w toku postępowania wykonawczego w przedmiocie zastosowania form izolacji sprawców przemocy w rodzinie od ofiar w trybie art. 74 § 2 k.k. w związku z art. 72 § 1 pkt 6 - 1, pkt 7 - 9, pkt 7a - 4, pkt 7b - 3 i pkt 8 - 9 k.k. - w sumie - **26**.

W celu stałego i systemowego monitoringu spraw związanych z przemocą w rodzinie, w 2008 r. w Ministerstwie Sprawiedliwości podjęto działania zmierzające do zmiany przepisów Zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 2003 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz. Urz. Min. Sprawiedl. Nr 5, poz. 22, z późn. zm.), w celu stosownego oznaczenia spraw związanych z przemocą w rodzinie w rozumieniu definicji z art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Od dnia 1 stycznia 2009 r. wprowadzono zmianę do ww. zarządzenia, m.in. w § 361. Przepis ten został zmieniony poprzez dodanie kolejnego oznaczenia skrótowego „rodz”, w celu wyróżnienia spraw związanych z przemocą w rodzinie w rozumieniu definicji z art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Dotychczasowy brak takiego oznaczenia uniemożliwiał orientację co do zjawiska przemocy w rodzinie, w zakresie innych przestępstw, aniżeli przestępstwo znęcania się z art. 207 kk. Należy wskazać, że występki, takie, jak np. groźby, uszkodzenia narządów ciała, zgwałcenia, czy też dokonywania innych czynności seksualnych, także mogą dotyczyć osób najbliższych w aspekcie przemocy w rodzinie.

W Ministerstwie Sprawiedliwości nadal prowadzone są prace nad zmianami we wzorze Sprawozdania MS – S6r w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji (według właściwości rzeczowej) w zakresie uwzględnienia przestępstw dotyczących przemocy w rodzinie w rozumieniu definicji z art. 2 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

2) Propozycje zmian legislacyjnych.

Przyczyną rzadkiego wnioskowania przez prokuratury o zastosowanie środka z art. 14 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, i w związku z tym rzadkiego orzekania w tym przedmiocie przez sądy, może być brak stosownego przepisu w Kodeksie postępowania karnego, w którym winny znajdować się wszystkie środki zapobiegawcze stosowane przez organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Aby warunkowy dozór policji stał się skutecznym narzędziem w przeciwdziałaniu występkom popełnianym na szkodę osób dla sprawcy najbliższych, w odpowiednim zakresie winien zostać znowelizowany Kodeks postępowania karnego, tj. w taki sposób, by w katalogu środków zapobiegawczych znalazł się również warunkowy dozór policji, jak również,

by możliwość sięgnięcia po środek tego rodzaju nie wiązała się wyłącznie z kompetencją sądu, pozwalając na stosowanie dozoru warunkowego prokuratorowi wobec podejrzanych w toku postępowania przygotowawczego.

W obecnym stanie prawnym tylko sąd władny jest do stosowania tymczasowego aresztowania, zaś pozostałe środki o charakterze nieizolacyjnym, w tym zwykły dozór policji, może stosować zarówno sąd, jak i prokurator. Można zatem rozważyć konstrukcję, w której o dozorze warunkowym połączonym z obowiązkiem opuszczenia wspólnego lokalu decydował także prokurator. To prokurator, ma wcześniejszy aniżeli sąd kontakt ze sprawcą i ofiarą. W powiązaniu z uprawnieniami Policji, legitymowanej do zatrzymania sprawcy przemocy w rodzinie na ustawowy czas 48 godzin, prokurator może wcześniej podjąć kroki w celu odseparowania podejrzanego od ofiary.

Powstrzymywanie się od kontaktu z pokrzywdzonym może oznaczać nie tylko zakaz osobistych kontaktów, ale również może polegać na zakazie korespondencji adresowanej do pokrzywdzonego, zakazie wysyłania sms-ów, telefonowania do pokrzywdzonego itp.

W związku z powyższym, Ministerstwo Sprawiedliwości, opracowało projekt nowelizacji art. 275 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 roku Nr 89, poz. 555 z późn. zm.) poprzez dodanie § 3, w którym zawarto przedstawione powyżej propozycje.

Przepis art. 275 § 3 kpk uzyskałby wówczas następujące brzmienie:

„§ 3 W przypadku przestępstw popełnionych z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej dla oskarżonego lub innej osoby pozostającej w stałym lub przemijającym stosunku zależności od oskarżonego albo małoletniego lub osoby nieporadnej ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny obowiązek może polegać ponadto na opuszczeniu przez oddanego pod dozór lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym w wyznaczonym przez sąd lub prokuratora terminie i określeniu miejsca swojego nowego pobytu, a także powstrzymywaniu się od kontaktu z pokrzywdzonym w określony sposób.”

Jednocześnie w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. *o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* uchylony zostałby art. 14.

Projekt ten został w 2008 r. przesłany do Sejmu, gdzie podjęto dalsze prace legislacyjne.

3) Izolowanie sprawców przemocy z art. 207 § 1 kk w jednostkach penitencjarnych.

Wg danych na dzień 31 grudnia 2008 r. we wszystkich 156 zakładach karnych i aresztach śledczych przebywały ogółem 83152 osoby (100%), w tym 2542 kobiety (3,06%).

Za znęcanie się nad rodziną (art. 207 kk) osadzonych było ogółem **4 851** osób, a w tej liczbie 4383 skazanych oraz 468 tymczasowo aresztowanych.

W populacji sprawców przemocy w rodzinie było 69 kobiet, które stanowiły 1,42% tej kategorii osób pozbawionych wolności, a 31 osób nie miało skończonych 21 lat życia.

Dla porównania wg stanu na koniec roku 2000 liczba pozbawionych wolności z art. 207 kk wynosiła 1617, w tym skazanych było 1213 osób i tymczasowo aresztowanych 404.

Wg statystyk Komendy Głównej Policji liczba stwierdzonych przestępstw z art. 207 § 1,2,3 w roku 2008 wynosiła ogółem 21 167 spraw, podczas gdy w roku 2000 odpowiednio 22 708.

Z losowego przeglądu akt skazanych z art. 207 § 1 kk, w jednej z jednostek warszawskich wynika, że aktualnie wykonywane wyroki mają najczęściej wymiar od 6 miesięcy do 1 roku lub 1 roku i kilku miesięcy, a w większości przypadków wcześniej było zawieszono wykonanie kary pozbawienia wolności.

Żaden ze skazanych na pytanie o obowiązki nałożone przez sąd w czasie zawieszenia wykonania kary „...nie przypominał sobie, aby obowiązek ten dotyczył uczestniczenia w programie edukacyjno-korekcyjnym...”. Wg wypowiedzi osadzonych sąd zobowiązał do: „...powstrzymywania się od nadużywania alkoholu” i „...łożenia na utrzymanie rodziny...”

Ta kategoria skazanych, z uwagi na wymiar kary, w przypadku braku istotnych przeciwwskazań wynikających z ich właściwości osobistych, jak np. zdiagnozowane uzależnienie od alkoholu i widoczne zaburzenia zachowania, a także wymiar kary w związku z kwalifikacją czynu z art. 207 § 2 i 3 kk, kierowana jest do zakładów karnych typu półotwartego i zatrudnienia. Bardzo łatwo sprawcy przemocy podporządkowują się wymogom regulaminu, tak w miejscu osadzenia, jak i w miejscu pracy, którą wykonują poza terenem zakładu karnego. Wyróżniają się „zdyscyplinowaniem i wzorowym wywiązywaniem się z obowiązków w miejscu zatrudnienia”. Zabiegają o uznanie dla swojej postawy i szukają potwierdzenia dla wyrażanego przez siebie przekonania „o pomyłce sądowej”, w wyniku której znaleźli się w zakładzie karnym. Manifestują, zarówno w sensie deklaratywnym, jak również i czynnie „troskę i przywiązanie do rodziny”. Utrzymują liczną korespondencję, telefonują do domów, zabiegają o dodatkowe widzenia z dziećmi, proszą o lepiej płatną pracę „aby pomóc rodzinie pozbawionej źródła utrzymania”. Siebie zazwyczaj wskazują jako „jedynego żywiciela rodziny” i niezbędnego dla zapewnienia jej bytu ekonomicznego i społecznego.

4) Analiza problemu przemocy w rodzinie w postępowaniach cywilnych.

W związku z realizacją Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Ministerstwo Sprawiedliwości przeprowadziło także analizę danych dotyczących postępowań cywilnych, w których występuje problem przemocy w rodzinie.

W zakresie monitorowania zadań realizowanych przez rodzinne ośrodki diagnostyczno-konsultacyjnych, w ramach wykonywanych diagnoz przeprowadzanych na zlecenie sądu, jak i pozasądowych, zbiorcze dane z ośrodków wskazują, że w ok. **4%** spraw zdiagnozowano występowanie przemocy fizycznej lub psychicznej.

Diagnoza przemocy fizycznej lub psychicznej została postawiona w **2.908** opiniach wykonanych na zlecenie sądu i w 2 na zlecenie prokuratury.

W 266 przypadkach ośrodki wniosowały o podjęcie działań mających na celu izolowanie sprawcy przemocy od ofiary.

Ponadto merytoryczna analiza dokumentacji diagnostycznej w sprawach, w których zdiagnozowano przemoc, pozwala na wysunięcie następujących wniosków:

- stosowanie przemocy w postaci zaniedbywania dzieci jest jedną z najczęstszych przyczyn ograniczenia lub pozbawienia władzy rodzicielskiej, zwłaszcza w sprawach kierowanych przez ośrodki pomocy społecznej,
- stosowanie przemocy fizycznej jest jedną z najczęściej podawanych przyczyn rozwodów,
- występująca w rodzinie przemoc fizyczna i psychiczna jest jedną z przyczyn ujawniania się zachowań antyspołecznych u dzieci i młodzieży zdiagnozowanych w sprawach o demoralizację,
- w analizowanych kategoriach znajdują się sprawy, w których zdiagnozowano występowanie przemocy seksualnej (13 spraw - ROD-K w Sopocie).

Należy podkreślić, że w każdym przypadku potwierdzenia przez biegłych występowania przemocy w rodzinie, osoby badane otrzymują informacje na temat procedur postępowania, skutków stosowania przemocy wobec dzieci, czy innych członków rodziny oraz miejsc i osób np. terapeutów, u których mogą otrzymać wsparcie, doraźną, a także długoterminową pomoc.

Ponadto należy wskazać, że w Ministerstwie Sprawiedliwości została przeprowadzona analiza spraw o rozwód i separację w których wydawane były orzeczenia nakazujące eksmisję jednego z małżonków ze względu na przemoc w rodzinie – za rok 2008.

Z analizy zgromadzonych danych statystycznych wynika, że w 2008 r. wpłynęło do sądów ogółem **97 075** spraw o rozwód, z czego w **3103** pozwach domagano się eksmisji jednego z małżonków, który swym rażąco nagannym postępowaniem uniemożliwia wspólne zamieszkiwanie. Żądanie takie zostało uwzględnione przez sądy w całości lub w części w **1960** sprawach.

Jeżeli chodzi o sprawy o separację, to w 2008 r. wpłynęło ich **7 397**, z czego **215** zawierało żądanie eksmisji jednego z małżonków, ze względu na jego rażąco naganne postępowanie. W **133** sprawach wnioski te zostały uwzględnione (w całości lub w części).

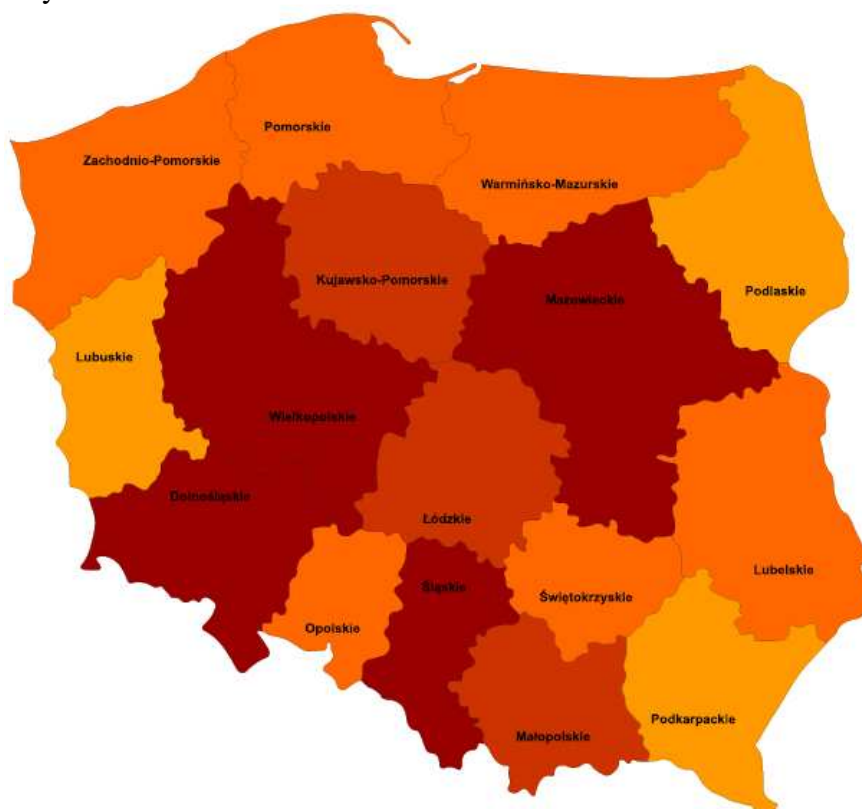
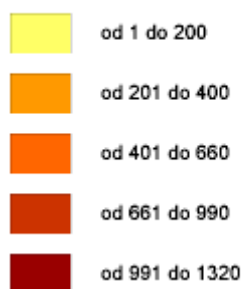
Zaprezentowane dane ujęte są w istniejących formularzach statystycznych, zatem dla stałej obserwacji zjawiska, nie ma potrzeby każdorazowego zbierania danych przy kolejnych ankietach, czy też doraźnych kontrolach.

Działanie: *Stosowanie procedury „Niebieskich Kart”.*

Ze sprawozdania z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie wynika, że ubiegłym roku gminy wypełniły 11 305 Niebieskich Kart z czego 3 823 Kart zostało przekazanych instytucjom co stanowi 34%.

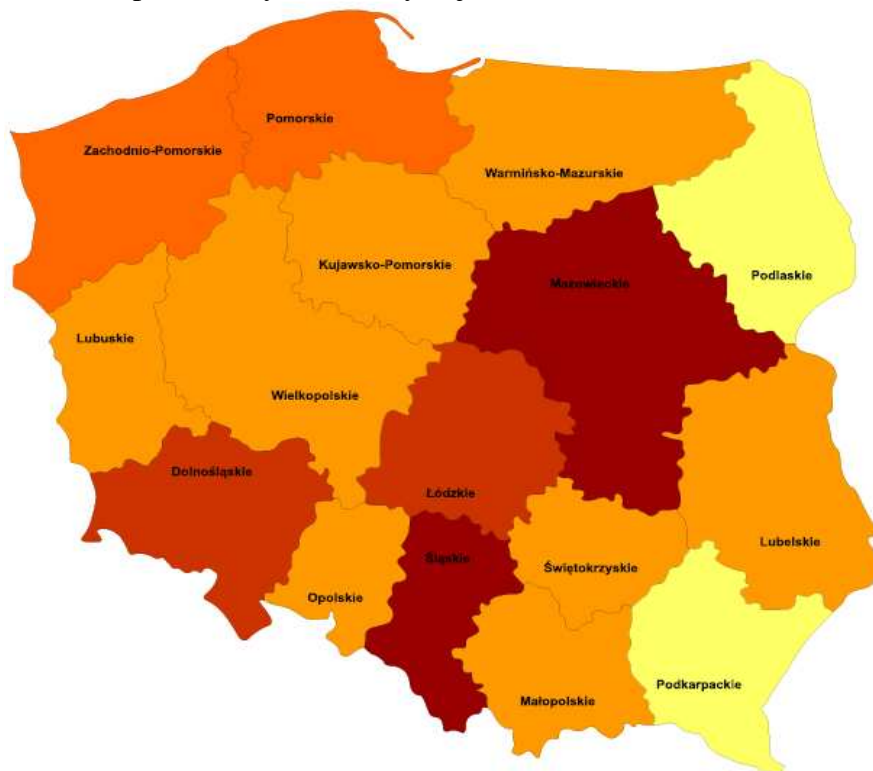
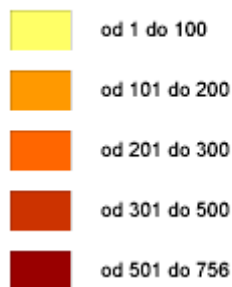
Mapa nr 1– liczba wypełnionych Niebieskich Kart

Legenda użytkownika

Mapa nr 2 – liczba Niebieskich kart przekazanych do instytucji

Legenda użytkownika

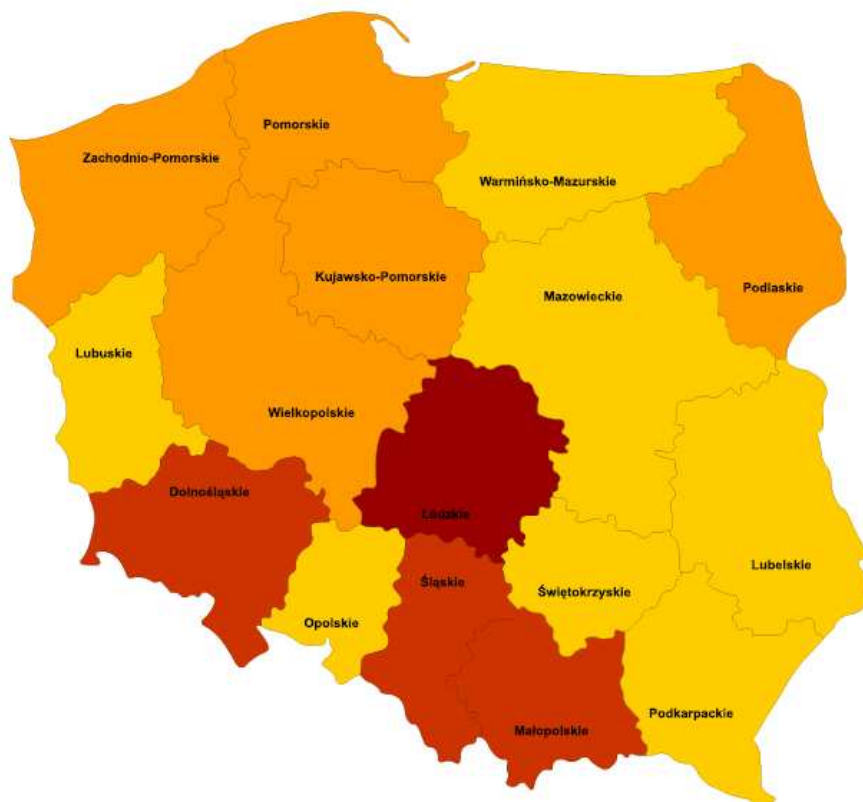
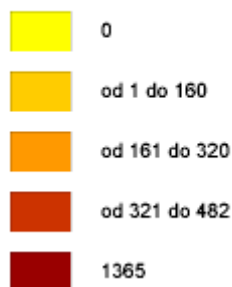

Powiaty natomiast wypełniły 4 333 Niebieskie Karty z czego 47% zostało przekazanych instytucjom.

Łącznie gminy i powiaty założyły prawie 14 300 Niebieskich Kart z czego 35% (tj. co trzecia) trafiła do instytucji.

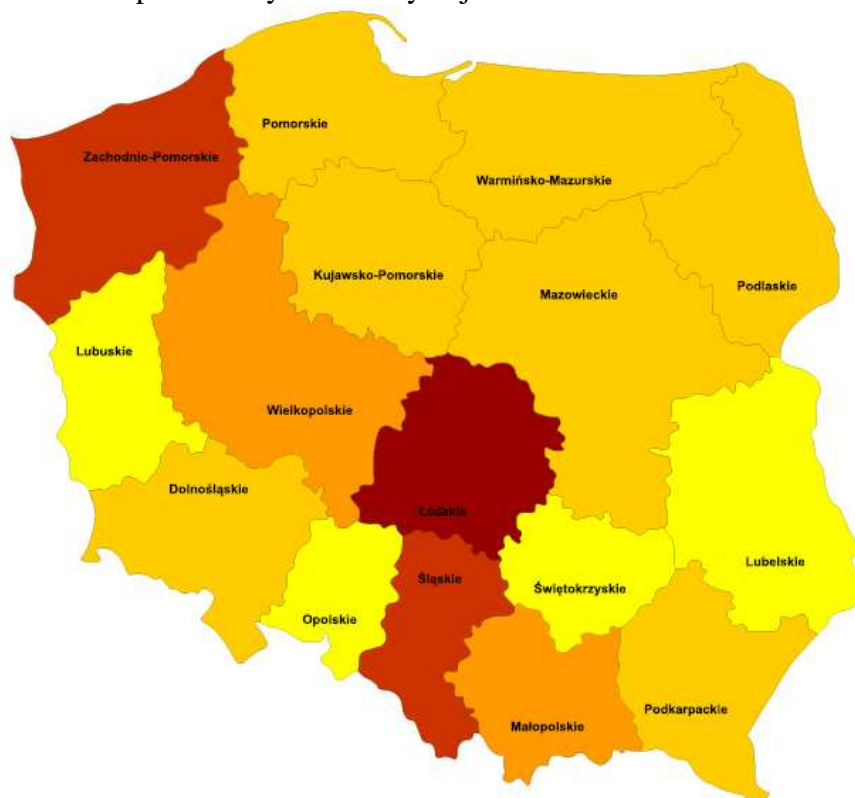
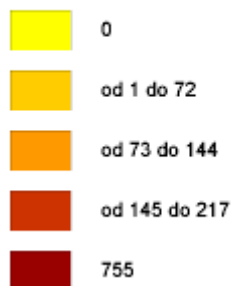
Mapa nr 3 – liczba wypełnionych Niebieskich Kart

Legenda domyślna

Mapa nr 4 – liczba Niebieskich Kart przekazanych do instytucji

Legenda domyślna

Działania Policji podejmowane w ramach realizacji procedury normującej postępowanie policjantów wobec przemocy w rodzinie pn. „Niebieskie karty”, która stanowi z jednej strony wyraz reakcji na pojawienie się tego zjawiska w postaci podjęcia stosownej interwencji, z drugiej natomiast zmierzającej do zorganizowania skutecznych i adekwatnych do potrzeb działań pomocowych dla ofiar przemocy domowej, nie są jedyną formą aktywności ukierunkowanej na ograniczanie skali zjawiska i zapobieganie temu istotnemu problemowi społecznemu. W Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przewidzianym do realizacji na lata 2006-2016, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej jako autor inicjatywy zaprojektowało bowiem zadania przewidziane do realizacji przez poszczególne podmioty zaangażowane we wdrażanie przedsięwzięcia w wyodrębnionych strategiach ukierunkowanych na poszczególne obszary tematyczne, w których znalazły się również zadania przewidziane do realizacji przez Policję.

W konsekwencji we wszystkich jednostkach organizacyjnych Policji projektowane i realizowane są liczne inicjatywy charakterystyczne dla poszczególnych zagadnień. I tak dla zobrazowania:

Działanie: *Opracowanie i realizacja programów ochrony ofiar przemocy z udziałem Policji, prokuratury, kuratorów sądowych.*

Skuteczne działania na rzecz ochrony ofiar przemocy w rodzinie powinny charakteryzować się interdyscyplinarnym podejściem do tak ważnego problemu.

Realizacja programów ochrony ofiar przemocy z udziałem prokuratury.

Z nadesłanych sprawozdań z poszczególnych prokuratur apelacyjnych wynika, że w poszczególnych województwach, powiatach i gminach funkcjonują różnorakie programy ochrony ofiar przemocy w postaci m.in.:

- Wojewódzkich Interdyscyplinarnych Zespołów ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,
- Powiatowych Centrów Pomocy w Rodzinie,
- Interdyscyplinarnych Punktów Konsultacyjno-Informacyjnych dla Ofiar Przemocy Domowej,
- Ośrodków Interwencji Kryzysowej,
- Gminnych Zespołów ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,
- Miejskich Ośrodków Pomocy Rodzinie.

Prokuratorzy brali udział w szeregu spotkań mających na celu przeciwdziałaniu zjawiskom przemocy, likwidowaniu przyczyn i skutków tego rodzaju zachowań oraz udzieleniu pomocy pokrzywdzonym.

Szczegółowe dane przedstawione w tym przedmiocie przez poszczególne prokuratury apelacyjne znajdują się w załączniku do niniejszego pisma będącego kopiami nadesłanych sprawozdań.

Równocześnie informuję, że Prokurator Krajowy pismem z dnia 2 czerwca 2008 r., znak sprawy: PR III 072/3/2008, polecił wszystkim prokuratorom apelacyjnym zobligować podległych prokuratorów do głębszego analizowania spraw o przestępstwa z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny i znacznie szerszego stosowania środków przewidzianych w art. 14 ustawy z dnia 25 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

W piśmie tym Prokurator Krajowy polecił również zobligować prokuratorów rejonowych do zwrócenia uwagi na formułowane przez prokuratorów wnioski co do kary i środków probacyjnych celem szerszego korzystania z obowiązków przewidzianych zwłaszcza w przepisach art. 72 pkt 7a i 7b § 1 kk. Zobowiązano prokuratorów rejonowych do zapewnienia sobie informacji o funkcjonujących na obszarze ich działania programach ochrony ofiar przemocy.

Realizacja programów ochrony ofiar przemocy z udziałem kuratorów sądowych.

Poniżej przedstawiono informację na temat funkcjonujących programów ochrony ofiar przemocy na obszarach wybranych sądów okręgowych oraz udziału kuratorów sądowych w opracowywaniu i realizacji tych programów. W związku z gromadzeniem danych poprzez sądy okręgowe, powyższe informacje podane zostały w oparciu o podział na okręgi sądów okręgowych.

Sąd Okręgowy w Białymstoku.

W okręgu Sądu z udziałem kuratorów zawodowych i społecznych z obu pionów było realizowanych 11 ogółem programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie, a mianowicie :

- Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie, realizowany przez Zespół Interdyscyplinarny ds. Pomocy Dziecku i Rodzinie przy MOPS w Mońkach (dwóch kuratorów);
- Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie, realizowany przez Zespół Interdyscyplinarny ds. Demoralizacji Nieletnich Patologii i Przemocy w Rodzinie przy Zespole Szkół w Jaświłach (dwóch kuratorów);
- Gminny System Przeciwdziałania Pomocy Rodzinie w Gminie Szudziałowo, realizowany przez Świetlicę Środowiskową dla dzieci przy Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w Szudziałowie (jeden kurator);
- Gminny Program Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, realizowany przez Urząd Gminy w Knyszynie (dwóch kuratorów);
- Punkt Konsultacyjny dla Ofiar Przemocy prowadzony przez Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Jaświłach (jeden kurator);
- Procedura „Niebieskiej Karty”, realizowana przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Gródku (jeden kurator);
- Gminny Program Przeciwdziałania Alkoholizmowi – Punkt Konsultacyjny dla Ofiar Przemocy w Rodzinie, realizowany przez Urząd Gminy w Kryninie (jeden kurator);
- Gminny System Profilaktyki i Opieki nad Dzieckiem i Rodziną, realizowany przez Urząd Gminy w Tykocinie (jeden kurator);
- Gminny System Profilaktyki i Opieki nad Dzieckiem i Rodziną, realizowany przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łapach (jeden kurator);
- Program Edukacyjno – Korekcyjny dla Osób – Ofiar Przemocy, realizowany przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Białymstoku (jeden kurator).
- Program „zachowaj trzeźwy umysł”, realizowany przez Zespół Szkół w Czyżach (jeden kurator);

W sumie we wszystkich programach realizowanych na terenie właściwości Sądu Okręgowego w Białymstoku uczestniczy czynnie 14 kuratorów sądowych.

Sąd Okręgowy w Bydgoszczy.

W okręgu tutejszego Sądu funkcjonują i są realizowane programy dotyczące ofiar przemocy w rodzinie.

Z zebranych informacji wynika, że w większości gmin w obszarze działania Kuratorów Okręgu Bydgoskiego, programy w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie najczęściej są zintegrowane i realizowane w ramach Miejskich i Gminnych Programów (Strategii) Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Podstawą obowiązywania tychże programów są uchwały Rad Miast i Gmin, funkcjonujących we właściwości poszczególnych Sądów Rejonowych w Okręgu Bydgoskim.

Poniżej przedstawiono charakterystykę podejmowanych działań dotyczących realizacji programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie i udział w nich kuratorów sądowych.

Sądy Rejonowe:

▪ w Bydgoszczy

- Miasto Bydgoszcz (Uchwała Rady Miasta Bydgoszczy nr XL / 564 / 08).

Na terenie Bydgoszczy działa Bydgoskie Centrum Pomocy Rodzinie ul. Dunikowskiego 2 oraz Centrum Pomocy Rodzinie „MEDAR” ul. E. Gierczak 8, które to placówki także udzielają pomocy ofiarom przemocy.

- Gmina Białe Błota (Uchwała Rady Gminy Białe Błota nr XXVIII / 311 / 2008).
- Gmina Dąbrowa Chełmińska (Uchwała nr XX / 153 / 08 - Rada Gminy Dąbrowa Chełmińska).
- Gmina Dobrcz (Uchwała Rada Gminy Dobrcz nr XVI / 213 / 2008).
- Gmina Koronowo (Uchwała Rady Miejskiej w Koronowie nr XV / 159 / 07).

Realizacja programu odbywa się przy udziale kuratora specjalisty, pełniącego funkcję Przewodniczącego Miejsko – Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Koronowie.

- Gmina Osiesko (Uchwała Rady Gminy Osiesko nr X / 86 / 08).
- Gmina Nowa Wieś Wielka.

W gminie funkcjonuje zespół interdyscyplinarny wspierania rodziny powołany Zarządzeniem Kierownika GOPS Nowa Wieś Wielka nr 13 / 2007 z dnia 31 grudnia 2007 r.

W pracach zespołu uczestniczą dwaj kuratorzy sądowi.

- Gmina Solec Kujawski (Uchwała Rady Miejskiej w Solcu Kujawskim nr XXII / 188 / 08.)

Na terenie Solca Kujawskiego funkcjonuje Punkt Konsultacyjny d/s Przeciwdziałania Przemocy domowej. Planowany jest udział kuratora zawodowego.

▪ Inowrocławiu.

- Gmina Dąbrowa Biskupia (Uchwała Rady Gminy w Dąbrowie Biskupiej nr XXIV/139/2008 z dnia 29 grudnia 2008 r.).

Program przemocy w rodzinie jest realizowany w ramach Gminnego programu Rozwiązywania Problemów Alkoholowych;

- Gmina Gniewkowo. Realizacja programu w ramach programu o przeciwdziałaniu alkoholizmowi (brak numeru uchwały).
- Miasto Inowrocław.

Uchwałą Rady Miejskiej w Inowrocławiu nr XXIII/325/08, z dnia 30 września 2008 r., utworzono Gminny System Profilaktyki i Opieki nad dzieckiem i Rodziną, w celu wsparcia rodzin w odbudowywaniu prawidłowych relacji w rodzinie (charakter profilaktyczny, ochronny dla ofiar przemocy), oraz zintegrowania działań wszystkich podmiotów realizujących zadania w obszarach uchwały; w zespole działa jeden kurator specjalista; w Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Inowrocławiu działa jeden kurator specjalista.

- Gmina Inowrocław (Uchwała Rady Miasta nr XXX/165/2008 z dnia 29 grudnia 2008 w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Profilaktyki, Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Narkomanii na 2009 rok).
- Gmina Janikowo (Uchwała Rady Gminy nr 22/145 z grudnia 2008 r, obecnie złożony projekt na rok 2009 w radzie Gminy do zatwierdzenia).
- Gmina Kruszwica (Uchwała nr 29/304/2008 z 29 grudnia 2008 r. w sprawie gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i narkomani na rok 2009 roku). Gmina nie działa w oparciu o odrębny program przeciwdziałania przemocy w rodzinie, elementy tego programu zawarte są i realizowane w w/w Programie.
- Gmina Pakość (Uchwała Rady Miasta w Pakości z dnia 27 listopada 2008 r.)

Zarządzeniem burmistrza z dnia 21.01.2009 r., powołany został Gminny Zespół ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Koordynatorem tego zespołu jest społeczny kurator sądowy.

- Gmina Rojewo (Uchwała Rady Gminy w Rojewie, z dnia 30 stycznia .2009 r.).

Realizacja programu w ramach Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów alkoholowych

- Gmina Złotniki Kujawskie (Uchwała Rady Gminnej w Złotnikach Kujawskich nr XXIII/197/04 z dnia 19 listopada 2004 r., w sprawie uchwalenia Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2004 – 2015).

- **w Mogilnie.**

- Gmina Mogilno (Na podstawie Uchwały Rady Miejskiej w Mogilnie nr XXVI/244/08, z dnia 8 października 2008 r. w sprawie uchwalenia "Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie"). Program ten funkcjonuje na terenie gminy Mogilno i jest realizowany bez udziału kuratorów.

W pozostałych Gminach z rejonu działania Sądu Rejonowego w Mogilnie programy takie nie funkcjonują, przy czym w 2008 r. , najpierw w ramach działalności, prowadzonej przez „Caritas” w Strzelnie, funkcjonował Punkt Konsultacyjny, z którego korzystały również ofiary przemocy. Działalność Punktu przejął i kontynuował (po jego likwidacji przez „Caritas”) – nadal kontynuuje – w 2009 r. , Powiat Mogileński. W działalność tego Punktu zaangażowanych było trzech kuratorów zawodowych.

- **w Nakle.**

W Gminach: Mrocza, Nakło nad Notecią, Sadki i Sicienko, Rady Miejska i Gminne nie podjęły żadnych uchwał, dotyczących Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Powyższe gminy nie realizowały owego programu w 2008 r.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że od 1 stycznia 2009 r. w Gminie Mrocza, w ramach strategii rozwiązywania problemów alkoholowych, dzięki kuratorom zawodowym Zespołu Kuratorskiego w Sądzie Rejonowym w Nakle, uruchomiony został i pilotażowo jest prowadzony Punkt Konsultacyjno – Interwencyjny dla Ofiar Przemocy w Mroczy. W jego działalność zaangażowane są trzy kuratorzy sądowi.

- **w Szubinie.**

W Gminach objętych działaniem Sądu Rejonowego w Szubinie nie funkcjonują odrębne programy ochrony ofiar przemocy. Zadania związane z pomocą ofiarom przemocy są zawarte w gminnych programach profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych. Kuratorzy zawodowi uczestniczą w pracach Gminnych komisji ds. profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych.

- Gmina Barcin (Uchwała nr X/49/2003 Rady Miejskiej w Barcinie z dn. 30 kwietnia 2003 r. w sprawie przyjęcia i realizacji lokalnego programu pomocy społecznej na lata 2003-2010).

W ramach tej uchwały zrealizowano: projekt nr 9 dotyczący zabezpieczenia ofiar „gorącej przemocy” poprzez utworzenie Punktu Interwencji Kryzysowej w Kani, oraz projekt nr 8 „nie jesteśmy tolerancyjni wobec przemocy”.

- Gmina Kcynia (Uchwała nr XXVII/293/2008 Rady Miejskiej w Kcyni z dn. 30 grudnia 2008 r. w sprawie uchwalenia Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na rok 2009 w gm. Kcynia).
- Gmina Łabiszyn (Uchwała nr XIV / 99/08 Rady Miejskiej w Łabiszynie z dnia 30 stycznia .2008 r. – w sprawie Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz innych uzależnień).
- Gmina Szubin (Uchwała nr XV/100/07 Rady Miejskiej w Szubinie z dnia 22 listopada 2007 r. – w sprawie Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Programu Przeciwdziałania Narkomanii dla gminy Szubin).

- **w Świeciu.**

W Gminach Powiatu Świeckiego nie są realizowane programy ochrony ofiar przemocy z art. 6 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 25 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy.

- **w Tucholi.**

Powiat Tucholski:

- Gmina Cekcyn.

Prowadzony jest wspólny program przeciwdziałania przemocy, narkomanii i alkoholizmowi; realizowany on jest w ramach Punktu Konsultacyjnego (współpraca z Policją - w ramach Niebieskiej Karty, z Poradnią Uzależnień).

W 2008 r. program był realizowany w ramach Uchwały Rady Gminy w Cekcynie nr XIII/83/08 z dnia 20 lutego 2008 r. Dnia 11 lutego 2009 r. podjęta zostanie nowa uchwała w powyższej sprawie, która będzie obejmowała program realizacji na rok 2009. Kuratorzy nie uczestniczą w tym programie.

- Gmina Gostycyn.

Prowadzony jest wspólny program przeciwdziałania przemocy, narkomanii i alkoholizmowi, w którym powołują się na wyżej wymieniony artykuł w ustawie i realizują go w ramach punktu konsultacyjnego (współpraca z Policją – w ramach niebieskiej karty, z Poradnią Uzależnień). Ponadto zorganizowane były szkolenia dla młodzieży szkolnej dotyczące ofiar przemocy w rodzinie.

- Gmina Kęsowo – nie podjęto realizacji programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- Gmina Lubiewo.

powołano Zespół d/s Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie: w skład tego zespołu wchodzi- przewodniczący, pracownik ośrodka pomocy społecznej, policjant i kurator sądowy (obecnie kurator społeczny pani Halina Chilewska) W 2009 r. realizowany jest w ramach Uchwały Rady Gminy w Lubiewie nr XXIV/163/2008 z dnia 29 grudnia 2008 r. W 2008 r. realizowano go w ramach Uchwały Rady Gminy w Lubiewie nr XIV/101/2007, z dnia 28 grudnia 2007 r.. W realizacji powyższego projektu bierze udział społeczny kurator sądowy.

- Gmina Śliwice - nie podjęto realizacji programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- Gmina Tuchola.

Gminny Ośrodek Wsparcia dla Rodzin w Tucholi: w 2008 r. realizowano go w ramach Uchwały Rady Miejskiej w Tucholi nr XIX/149/2007, z dnia 21 grudnia 2007 r. W 2009 r. realizowany jest w ramach Uchwały Rady Miejskiej w Tucholi nr XXX/262/2008, z dnia 19 grudnia 2008 r. W 2008 r. realizowano go w ramach Uchwały Rady Miejskiej w Tucholi nr XIX/149/2007, z dnia 21 grudnia 2007 r. Kuratorzy nie brali i nie biorą udziału w realizacji tego programu

W Powiecie tucholskim funkcjonuje Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Tucholi, na podstawie uchwały Rady Powiatu w Tucholi. W 2009 r. jest realizowany w ramach Uchwały Rady Powiatu w Tucholi nr XXXVIII/262/2006 z dnia 25 października 2006 r. Kuratorzy biorą udział w naradach zespołów interdyscyplinarnych dotyczących indywidualnych przypadków.

Powiat Sępoleński:

- Gmina Kamień Krajeński.

Aktualnie nie jest realizowany żaden gminny program ochrony ofiar przemocy. Programu takiego nie wdraża ani nie powołuje żadna gminna uchwała miejscowego samorządu. Żaden kurator również nie bierze udziału w realizacji takiego programu;

- Gmina Sępólno Krajeńskie.

Będzie realizowany projekt-kampania „Warto żyć bez przemocy-przerwij swoje milczenie”. Projekt jest na etapie zatwierdzenia przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, środki na realizację będą pochodziły z Urzędu Marszałkowskiego. Kampania ma dotyczyć mieszkańców powiatu sępoleńskiego; w realizacji przewidują się metodę pracy min. warsztaty.

- Gmina Sośno.

OPS - Sośno przygotowuje program dotyczący środowisk patologicznych (min. ze zjawiskiem przemocy), który będzie finansowany ze środków unijnych. Przedsięwzięcie to jest w fazie przygotowań – GOPS opracowuje program (wspomaga się firmą z zewnątrz).

- Gmina Więcbork - nie podjęto realizacji programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

- **w Żninie.**

W żadnej z Gmin z właściwości Sądu Rejonowego w Żninie nie był realizowany oddzielny program dotyczący przemocy w rodzinie. Zjawisko to było objęte programami poświęconymi także innym problemom: w tym alkoholizmowi, narkomanii.

- Gmina Gąsawa.

W 2008 roku realizowany był Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych Gminy Gąsawa na rok 2008. Podobnie zatytułowany jest Program na 2009 r. przyjęty uchwałą Rady Gminy w Gąsawie nr XVIII/118/08 z dnia 30 grudnia .2008 r. Pomoc mieszkańcom Gminy Gąsawa, doznającym przemocy udzielana jest w ramach programu „Aktywna Integracja”, w ramach którego zatrudniony jest psycholog;

- Gmina Janowiec.

W 2008 r. pomoc ofiarom przemocy w rodzinie, udzielana była w ramach Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Narkomanii Gminy Janowiec Wielkopolski na rok 2008 . Podobnej treści Program przyjęto na 2009 r. , uchwałą Rady Miejskiej w Janowcu Wielkopolskim nr 141/08 z dnia 31 grudnia 2008 r.. W ramach tego programu zainteresowani mogli korzystać z Punktu Konsultacyjnego dla Ofiar Przemocy w Żninie - pomoc terapeuty, prawnika, psychologa.

- Gmina Rogowo.

„Gminny Program Pomocy Dziecku i Rodzinie na lata 2007 – 2016”, określał zasady i system pomocy udzielanej ofiarom przemocy w Gminie Rogowo w 2008 roku. W ramach tego programu działał i nadal działa - w 2009 r. – Punkt Interwencji Kryzysowej w Rogowie; terapeuta, prawnik, psycholog.

- Gmina Żnin.

W Gminie Żnin w 2008 r. obowiązywał „Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Uzależnień i Przemocy w Rodzinie na rok 2008”. Podobny został przyjęty na 2009 r., uchwałą Rady Miejskiej w Żninie nr XXXI/256/2008, z dnia 29 grudnia .2008 r.. W ramach tego programu prowadzony był – w 2008 r., i jest nadal – w 2009 r., Punkt Interwencji Kryzysowej w Żninie, z którego pomocy (w tym terapeuty, prawnika, psychologa, pracownika socjalnego, policjanta) mogą korzystać ofiary przemocy, mogą też korzystać (i sporadycznie korzystają) sprawcy przemocy wobec których prowadzona jest terapia korekcyjno – edukacyjna.

W ramach wymienionych Punktów Interwencji Kryzysowej funkcjonują Punkty Konsultacyjne dla Ofiar Przemocy, w których od kilku lat udziela nieodpłatnie pomocy prawnej i prowadzi terapię Kurator Okręgowy w Sądzie Okręgowym w Bydgoszczy.

Kuratorzy zawodowi Okręgu Bydgoskiego w 2008 r., z dużym zaangażowaniem działali na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, realizując wprost Krajowy Program, dotyczący tego zjawiska, włączając się aktywnie w działalność Punktów Interwencji Kryzysowej (nawet tworząc takie Punkty), Punktów Konsultacyjnych i Komisji, udzielających pomocy ofiarom przemocy, a także i sprawcom przemocy (bezpośrednio zaangażowanych było 18 (osiemnastu) kuratorów sądowych, w tym 16 (szesnastu) kuratorów zawodowych.

Na podkreślenie zasługuje ponadto fakt, że z zebranych informacji i poczynionych ustaleń wynika, że kuratorzy zawodowi (i społeczni także), Okręgu Bydgoskiego, w ramach

wykonywanych obowiązków, na bieżąco współpracują ze wszystkimi służbami i instytucjami, które zajmują się zjawiskiem przemocy w rodzinie.

Sąd Okręgowy w Kaliszu.

W okręgu Sądu Okręgowego w Kaliszu funkcjonują gminne programy ochrony ofiar przemocy w rodzinie.

Poniżej przedstawiono charakterystykę podejmowanych działań dotyczących realizacji programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie i udział w nich kuratorów sądowych.

Sądy Rejonowe:

▪ w Pleszewie.

Na terenie powiatu pleszewskiego przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Pleszewie funkcjonuje Powiatowy Ośrodek Interwencji Kryzysowej, który realizuje program ochrony ofiar przemocy w rodzinie – „Jak radzić sobie z przemocą”. Ponadto w ramach ośrodka działa Zespół Interdyscyplinarny, w którego skład wchodzi kurator zawodowy rodzinny i nieletnich. Programy realizowane są z udziałem kuratora sądowego.

W roku 2008 w realizacji w/w programów kurator sądowy uczestniczył pięciokrotnie. Należy nadmienić, iż jest to współpraca stała między kuratorem zawodowym a realizatorem programu.

▪ w Ostrowie Wlkp.

W okręgu Sądu Rejonowego w Ostrowie Wielkopolskim funkcjonują 2 programy ochrony ofiar przemocy w rodzinie:

- w gminie – miasto Ostrów Wielkopolski – program realizowany jest przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej bez udziału kuratorów,
- w gminie Odolanów – realizowany jest przez Urząd Miasta i Gminy bez udziału kuratorów, pod nazwą „Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie”.

Pozostałe gminy: Ostrów Wielkopolski, Nowe Skalmierzyce, Raszków, Przygodzice, Sieroszewice oraz Sośnie nie posiadają takich programów. Gminy te realizują zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, w ramach działalności Gminnych Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz w ramach zadań Ośrodków Pomocy Społecznej.

▪ w Krotoszynie.

Na terenie właściwości Sądu Rejonowego w Krotoszynie realizowane są gminne programy ochrony ofiar przemocy wynikające z art. 6 ust. 2 pkt. 3 ustawy z dnia 25 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Powyższe programy realizowane są przez Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Krotoszynie będący działem Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Krotoszynie w ramach porozumień zawartych między powiatem krotoszyńskim, a poszczególnymi gminami.

Kuratorzy sądowi ściśle współpracują z Ośrodkiem Interwencji Kryzysowej wspólnie podejmując działania na rzecz pomocy osobom pokrzywdzonym przemocą; nie jest jednak prowadzona statystyka w tym zakresie. Współpraca kuratorów z w/w ośrodkiem ma charakter stały i ciągły.

▪ w Ostrzeszowie.

Kuratorzy współuczestniczą w realizacji programów ochrony ofiar przemocy poprzez współpracę z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie i Miejsko Gminnymi Ośrodkami Pomocy Społecznej działającymi na terenie powiatu oraz z Poradnią Leczenia Uzależnień „REMEDIUM” w Ostrzeszowie.

Współpraca ta polega na wymianie niezbędnych informacji, motywowaniu ofiar przemocy do uczestniczenia w programach organizowanych przez ww. jednostki oraz na współdziałaniu kuratorów zawodowych w ramach Zespołów Interdyscyplinarnych działających na terenie właściwości Sądu Rejonowego w Ostrzeszowie.

Kuratorzy Zawodowi Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej Sądu Rejonowego w Ostrzeszowie w roku 2008 uczestniczyli w około 8 takich spotkaniach.

Nadto Kuratorzy Zawodowi na bieżąco dokonują analizy sytuacji w rodzinach dotkniętych przemocą i informują ofiary przemocy o możliwości skorzystania z form pomocy organizowanych w ramach programów *ochrony ofiar*, a także wielu innych programów wspierających.

▪ w Kępnie.

Na terenie objętym właściwością miejscową Sądu Rejonowego w Kępnie każda gmina posiada strategię integracji i rozwiązywania problemów społecznych.

Strategie takie przygotowują poszczególne gminne ośrodki pomocy społecznej.

W każdą strategię integracji i rozwiązywania problemów społecznych wpisany jest punkt o współpracy z kuratorem sądowym.

W dniach 10-12 grudnia 2008 r. dwóch kuratorów zawodowych uczestniczyło w warsztatach zorganizowanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu we współpracy z PCPR w Kępnie dotyczących budowania interdyscyplinarnych zespołów do spraw rozwiązywania problemów przemocy domowej.

Kuratorzy sądowi na co dzień współpracują ściśle z właściwym samorządem i organizacjami społecznymi, które statutowo zajmują się opieką i świadczeniem pomocy społecznej. Przy okazji rozwiązywania konkretnych problemów współpraca kuratora z ośrodkami pomocy społecznej z każdej gminy prowadzona jest na bieżąco.

Ponadto, na terenie każdej gminy działa komisja d/s przeciwdziałania alkoholizmowi, która w swoim statucie ma za zadanie pomoc ofiarom przemocy. Na tym terenie gminy nie mają opracowanych programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie.

Sąd Okręgowy w Kielcach.

W większości gmin znajdujących się w obszarze właściwości tutejszego Sądu Okręgowego nie funkcjonują programy ochrony ofiar przemocy opracowane jako odrębny zakres działania. Zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizowane są w ramach gminnych strategii rozwiązywania problemów społecznych; prac gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych; działalności zespołów interwencji kryzysowej.

W większości ww. inicjatyw uczestniczą kuratorzy sądowi.

Gminne programy ochrony ofiar przemocy funkcjonują w:

- gminach znajdujących się w obszarze właściwości Sądu Rejonowego w Jędrzejowie – realizowane są z udziałem kuratorów sądowych,
- gminie Kielce – obszar właściwości Sądu Rejonowego w Kielcach – realizowany jest z udziałem kuratorów,
- gminach Lipnik, Wojciechowice, Sadowie, Opatów – obszar właściwości Sądu Rejonowego w Opatowie – realizowane są z udziałem kuratorów sądowych,
- gminie Połaniec – obszar właściwości Sądu Rejonowego w Staszowie – realizowany jest z udziałem kuratora,
- gminie Secemin – obszar właściwości Sądu Rejonowego we Włoszczowie – realizowany jest z udziałem kuratora.

Nadmienić należy, że kuratorzy na bieżąco współpracują z instytucjami i organizacjami, które zajmują się problematyką przemocy w rodzinie, działając w zespołach

interdyscyplinarnych, szkoleniach, konferencjach, podejmują czynności profilaktyczne, włączając się w ogólną strategię gminnych programów rozwiązywania problemów społecznych.

Sąd Okręgowy w Łodzi.

W okręgu Sądu Okręgowego w Łodzi w ramach realizacji zadań ujętych w Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie 2006 – 2016 zostały wdrożone programy ochrony ofiar przemocy w rodzinie. W realizacji programów biorą udział m.in. kuratorzy sądowi. Trzeba zaznaczyć, że w niektórych gminach programy te zostały wpisane w inne zadania realizowane przez gminy, głównie w realizację programu profilaktyki rozwiązywania problemów alkoholowych.

Sądy Rejonowe:

▪ w Łodzi

W Łodzi na poziomie 5 dzielnic powstały zespoły interdyscyplinarne ds. przeciwdziałania przemocy, w których działa łącznie 20 kuratorów zawodowych. Na spotkaniach zespołów omawiane są przypadki dotyczące przemocy w rodzinie, po czym każdy z członków zespołu stosownie do potrzeb i swych uprawnień podejmuje dalsze działania wobec ofiary i sprawcy. Ponadto w roku 2008 w zespole interdyscyplinarnym działającym na terenie dzielnicy Łódź Polesie Kuratorzy Zawodowi III Zespołu K.S.S. w porozumieniu z Policją wypracowali procedury postępowania wobec sprawców skazanych z art. 207 § 1 k.k.

Na poziomie Łodzi Prezydent Miasta powołał Miejski Zespół ds. Przeciwdziałania Przemocy w skład którego Prezydent powołał starszego kuratora zawodowego Agnieszkę Wójcik – Pawłowską.

▪ Łowiczu, Pabianicach i Skierniewicach

We właściwości terytorialnej w Sądach Rejonowych w Łowiczu, Pabianicach i Skierniewicach zostały wdrożone programy gminne ochrony ofiar przemocy, które są realizowane przy udziale 17 kuratorów zawodowych. Nadmienić należy, że w 4 gminach powiatu Pabianickiego: w Konstanczynie, Rzgowie, Dłutowie i Ksawerowie kuratorzy zawodowi zainicjowali i utworzyli zespoły interdyscyplinarne, w których działają kuratorzy, Policja, pedagodzy szkolni i pracownicy opieki społecznej.

▪ w Brzezinach, Kutnie i Rawie Mazowieckiej

We właściwości terytorialnej Sądów Rejonowych w Brzezinach, w Kutnie i Rawie Mazowieckiej programy profilaktyczne ochraniające ofiary przemocy zostały wpisane w gminne programy profilaktyki rozwiązywania problemów alkoholowych i zadania w niektórych gminach zlecone do realizacji przez organizacje porządkowe. W realizacji zadań bierze udział także 7 kuratorów sądowych.

▪ Łęczycy i Zgierzu

We właściwości terytorialnej Sądu Rejonowego w Łęczycy i Zgierzu nie są realizowane gminne programy ofiar przemocy w myśl art. 6 ust. 2 pkt. 3 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

45 kuratorów zawodowych okręgu łódzkiego uczestniczyło w roku 2008 w realizacji 71 przypadków w ramach gminnych programów ochrony ofiar dla przemocy w rodzinie.

Do zadań edukacyjnych programu krajowego wpisano także wprowadzenie do programów kształcenia zawodowego osób zajmujących się przemocą w rodzinie permanentne szkolenie w zakresie rozpoznawania i diagnozowania przemocy oraz współpracy w ramach gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. W roku 2008 udział w szkoleniu wzięło 12 kuratorów zawodowych. Pozostali odbyli szkolenia w latach 2005 – 2007.

Sąd Okręgowy w Warszawie dla Warszawy-Pragi

Poniżej przedstawiono charakterystykę podejmowanych działań dotyczących realizacji programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie i udział w nich kuratorów sądowych.

Sądy Rejonowe:

▪ dla Warszawy Pragi – Północ.

We wszystkich dzielnicach m. st. Warszawy znajdujących się we właściwości terytorialnej Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi – Północ (Praga – Północ, Targówek, Białołęka) realizowane są programy ochrony ofiar przemocy w rodzinie, planowane i koordynowane przez Ośrodki Pomocy Społecznej w każdej z dzielnic.

W roku 2008 na terenie dzielnicy Praga- Północ był realizowany program Profilaktyczny przez OPS wraz z Fundacją „Dzieci Niczyje” : DOBRY RODZIC, DOBRY START, w którego realizację zostali włączeni kuratorzy I ZKSS. Urzędy Dzielnicy zorganizowały konferencje, w których uczestniczyli kuratorzy: „Partnerstwo w Praktyce Przeciwko Milczeniu Czterech Ścian”, „Targówek Przeciwko Uzależnieniom” oraz szkolenie dotyczące Mediacji. Kuratorzy działają także: w Punkcie Informacyjno- Konsultacyjnym dla Ofiar Przemocy w Rodzinie –Dzielnicy Targówek oraz grupach Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie.

Ponadto w dniach 10 października 2008 r. – 12 października 2008 r. w Domaniewicach odbyło się wspólne szkolenie służb społecznych, z terenu dzielnicy Praga-Północ, w sprawie procedury Niebieskiej Karty, w którym uczestniczyli także kuratorzy. W ramach swoich kompetencji kuratorzy uczestniczą w zespołach interdyscyplinarnych powoływanych przez OPS do rozwiązywania trudnych przypadków oraz biorą udział w seminarium „Standardy i Procedury w Pracy ze Sprawcami i Ofiarami Przemocy w Rodzinie”.

▪ dla Warszawy Pragi –Południe.

We wszystkich dzielnicach znajdujących się we właściwości Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi –Południe (Praga – Południe, Wawer, Wesola, Rembertów) realizowane są programy ochrony ofiar przemocy w rodzinie, planowane i koordynowane przez Ośrodki Pomocy Społecznej w każdej z dzielnic, w zespołach interdyscyplinarnych w których czynny udział biorą kuratorzy zawodowi.

Kuratorzy sądowi uczestniczyli w pracach zespołów interdyscyplinarnych, a w tym m.in.: pełnili dyżury w ramach Tygodni Ofiar Przestępstw, brali udział w spotkaniach superwizyjnych w Interdyscyplinarnych Zespołach Przeciwdziałania Krzywdzenia Dzieci przy OPS, uczestniczyli w konferencjach związanych z omawianą problematyką, brali udział w realizacji Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie organizowanego przez UMSW Biuro Polityki Społecznej.

▪ w Legionowie.

We właściwości terytorialnej Sądu Rejonowego w Legionowie programy ochrony ofiar przemocy realizowane są w gminach Legionowo i Jabłonna. W obu gminach w pracach interdyscyplinarnych zespołów przeciwdziałania przemocy w rodzinie uczestniczyło 4 kuratorów sądowych.

▪ w Nowym Dworze Mazowieckim.

We właściwości terytorialnej Sądu Rejonowego w Nowym Dworze Mazowieckim są realizowane programy ochrony ofiar przemocy w rodzinie ale bez udziału kuratorów sądowych. Kuratorzy w 2008 r. nie uczestniczyli w realizacji tych programów.

▪ w Otwocku.

We właściwości terytorialnej Sądu Rejonowego w Otwocku nie są realizowane programy ochrony ofiar przemocy w rodzinie. Caritas prowadzi w Otwocku Ośrodek

Interwencji Kryzysowej, w którym ofiary przemocy w rodzinie otrzymują pomoc i schronienie.

▪ **w Wołominie.**

We właściwości terytorialnej Sądu Rejonowego w Wołominie nie są realizowane programy ochrony ofiar przemocy w rodzinie. Zadania związane z tą problematyką realizują Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, które prowadzą punkty konsultacyjne. Działania kuratorów sądowych w tym zakresie ograniczają się do kierowania swoich dozorowanych na terapie i konsultacje do tych punktów.

Sąd Okręgowy w Warszawie.

Wszyscy kuratorzy w okręgu, we wszystkich Zespołach Rodziny i Karnych Kuratorskiej Służby Sądowej na co dzień, w ramach wykonywania swoich ustawowych obowiązków, współpracują z instytucjami i organizacjami pozarządowymi zajmującymi się przeciwdziałaniem przemocy rodzinie. Jako osoby tzw. pierwszego kontaktu mogące rozpoznać problem przemocy w rodzinie, poza podejmowaniem w tej kwestii czynności wynikających z własnych zadań i obowiązków, informują niezwłocznie o zaistniałych faktach odpowiednie służby. Współpracują z nimi podejmując działania interwencyjne, informacyjne (propagowanie wiedzy na ten temat poprzez ulotki), wychowawcze, profilaktyczno-edukacyjne, kierują na terapię do specjalistycznych instytucji oraz powołując zespoły interdyscyplinarne do rozwiązywania bieżących problemów.

Działania na rzecz realizacji Programów Przeciwdziałania Przemocy są jednym z priorytetów Sądu Okręgowego w Warszawie czego dowodem są porozumienia dotyczące współpracy w tym zakresie zawarte między Prezes Sądu Okręgowego w Warszawie a Prezydent Miasta Stołecznego Warszawy z dnia 25 sierpnia 2008 r., nr 424/2008 i pomiędzy Kuratorem Okręgowym Sądu Okręgowego w Warszawie i Prezydent Miasta Stołecznego Warszawy, również z dnia 25 sierpnia 2008 r. nr 423/2008. W ramach tego porozumienia osobą oddelegowaną do bezpośredniej współpracy przy tworzeniu Miejskiego Programu Przeciwdziałania Przemocy jest Zastępca Kuratora Okręgowego.

W 2008 r. 32 kuratorów zawodowych zostało przeszkolonych w zakresie umiejętności pracy ze sprawcą przemocy wg metody z Duluth. W bieżącym roku zaplanowano drugi etap tego szkolenia mający na celu zdobycie przez te osoby dalszych, pełnych kwalifikacji do samodzielnego prowadzenia programów korekcyjno - edukacyjnych dla sprawców przemocy. Do końca 2009 r. powołana zostanie grupa liderów w tej dziedzinie. Ze względu na oszczędności finansowe w bieżącym roku plan szkoleń został zredukowany do 20 osób jakkolwiek w planach było objęcie takim szkoleniem dużo większej liczby kuratorów zawodowych w zakresie obu etapów.

Poniżej przedstawiono charakterystykę podejmowanych działań dotyczących realizacji programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie i udział w nich kuratorów sądowych w poszczególnych sądach rejonowych.

Sądy Rejonowe:

▪ **w Grodzisku Mazowieckim.**

Na terenie właściwości Sądu Rejonowego w Grodzisku Mazowieckim nie ma programu gminnego przeciwdziałania przemocy w rodzinie, jednak w ramach prac na rzecz społeczności lokalnej Kuratorzy zawodowi działają w:

- Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Grodzisku Maz.
- W pracach Zespołu Interdyscyplinarnego ds. rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz pomocy dzieciom z rodzin dysfunkcyjnych w Lesznie.

- W pracach Zespołu Interdyscyplinarnego ds. rozwiązywania problemów rodzin dotkniętych przemocą i alkoholizmem w Błoniu.
- W Zespole ds. okresowej oceny sytuacji dziecka, działającym przy Środowiskowym Klubie Wsparcia Dziecka i Rodziny w Milanówku.

- **w Pruszkowie.**

W Sądzie Rejonowym w Pruszkowie Gminne Programy Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie z udziałem kuratorów rodzinnych realizowane są w 3 gminach:

- W gminie Stare Babice w ramach gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie działa grupa wsparcia dla ofiar przemocy domowej Jutrzenka, Zespół Interdyscyplinarny ds. przemocy domowej, przeciwdziałania alkoholizmowi i innym patologiom społecznym. Członkiem zespołu interdyscyplinarnego jest jeden zawodowy kurator oraz 3 kuratorów społecznych.
- W gminie Ożarów Mazowiecki utworzono Gminny Zespół Rozwiązywania Problemów Społecznych, którego członkiem jest kurator specjalista.
- W Piastowie jest Zespół Ośrodków Wsparcia, z którym współpracują rodzinni kuratorzy zawodowi.

W II ZKSS SR w Pruszkowie członkiem Zespołu Interdyscyplinarnego d.s. Przemocy Domowej, Przeciwdziałania Alkoholizmowi i innym patologiom społecznym w Gminie Stare Babice jest jeden kurator zawodowy.

- **Piasecznie.**

W III ZKSS SR w Piasecznie kierownik zespołu wraz z rodzinnymi kuratorami zawodowymi był inicjatorem powstania Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w gminie Piaseczno.

W gminie Piaseczno w Punkcie Informacyjno –Konsultacyjnym porad udziela jeden kurator zawodowy.

W gminie Konstancin Jeziorna w Punkcie Informacyjno –Konsultacyjnym porad udziela jeden kurator zawodowy.

W II ZKSS SR w Piasecznie kuratorzy byli współorganizatorami tworzenia Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w pracach którego obecnie aktywny udział bierze jeden kurator zawodowy.

- **dla m.st. Warszawy.**

Kuratorzy z VI ZKSS SR dla Miasta st. Warszawy biorą udział w opracowaniu i realizacji Dzielnicowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2007-2011, w ramach przyjętego 8 listopada 2007 r. Miejskiego programu Przeciwdziałania Przemocy w rodzinie na lata 2007-2011. Stały udział jednego kuratora zawodowego w Dzielnicowym Zespole ds. Przemocy w Rodzinie ma charakter ekspercki i doradczy.

W ramach realizacji ww. programu w dniu 12.12.2008 odbyła się konferencja „Dom bez przemocy”, zorganizowana przez zarząd Dzielnicy Ochota i Dzielnicowy Zespół Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, w której spośród kuratorów zawodowych uczestniczył kierownik zespołu.

W zakresie realizacji programu w Zespole zostali przeszkoleni przez kuratora zawodowego wszyscy kuratorzy społeczni współpracujący z zespołem.

Kurator zawodowy w ramach działań Niebieskiej Akademii Warszawskiej, realizującej program szkoleniowy w ramach Budowania Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2007-2011, prowadzi szkolenia dla uczestników Akademii. Jest też koordynatorem realizowanego przez Ministerstwo Sprawiedliwości projektu Sieć Pomocy Ofiarom Przepęstw

- **dla Warszawy Śródmieścia.**

Kuratorzy sądowi III ZKSS SR dla Warszawy Śródmieścia udział w opracowaniu i realizacji Dzielnicowego Zespołu ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, bierze kierownik zespołu. Kuratorzy uczestniczą w koalicji lokalnej na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej poprzez stałą współpracę dwóch kuratorów z Działem Pomocy Specjalistycznej do Spraw Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Ośrodka Pomocy Społecznej Dzielnicy warszawa Śródmieście. W ramach tej współpracy podejmowane są wspólne działania w indywidualnych przypadkach, w zakresie funkcjonowania grup interdyscyplinarnych skupiających przedstawicieli różnych służb i instytucji.

- **dla Warszawy Mokotowa.**

W IV ZKSS SR dla Warszawy Mokotowa w realizacji i pracach nad Dzielnicowym Programem Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie udział biorą wszyscy kuratorzy zawodowi i kilku społecznych. Uczestnictwo w budowaniu i pracach programu Partnerstwa dla Mokotowa dotyczy wszystkich kuratorów zawodowych zespołu. Kuratorzy biorą udział w pracach Zespołu Interwencji Kryzysowej, zajmującego się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie oraz w pracach Lokalnego Zespołu Interdyscyplinarnego.

W V ZKSS SR dla Warszawy Mokotowa wszyscy kuratorzy zawodowi biorą udział w realizacji Miejskiego Przeciwdziałania przemocy w rodzinie na lata 2007-2011 dla Dzielnic Warszawa Ursynów i Warszawa Wilanów. Kuratorzy uczestniczą także w szkoleniach w ramach Programu Miejskiego - Projekt „Niebieska Akademia Warszawska”: w Studium Poradnictwa i Interwencji Kryzysowej oraz w Studium Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. W ramach działań lokalnych kurator zawodowy współpracuje z Punktem informacyjno-konsultacyjnym dla Ofiar Przemocy w rodzinie Dzielnicy Ursynów i z fundacją IKA.

Zespół opracował standard i procedurę postępowania kuratora sądowego w przypadku powiadomienia sądu Rodzinnego o sytuacji krzywdzenia dziecka.

Zespoły interdyscyplinarne z udziałem kuratorów rodzinnych Zespołu powoływane są w ramach zaistniałych potrzeb na bieżąco.

- **dla Warszawy Woli.**

W VI ZKSS SR dla Warszawy Woli kuratorzy uczestniczą w Dzielnicowych Zespołach Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Dzielnicowym Zespole Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Na terenie Dzielnic Wola i Bemowo realizowany jest Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie poprzez m. in. włączanie w działalność Dzielnicowych Zespołów Realizacji Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Na terenie Dzielnicy Wola istnieje Koalicja Wolska przeciw Przemocy w Rodzinie, oparta na interdyscyplinarnej pracy instytucji i organizacji działających na rzecz rodziny. W jej pracach biorą udział kierownik zespołu i jeden kurator zawodowy.

W IV ZKSS SR dla Warszawy Woli członkiem Koalicji Wolskiej Przeciw Przemocy w Rodzinie jeden kurator zawodowy. Obecnie w ramach Koalicji opracowywany jest program stworzenia podzespołów dzielnicowych skoncentrowanych na konkretnych rozwiązaniach problemów w poszczególnych częściach Dzielnicy. Takie podzespoły, roboczo nazwane „Dzielnicowymi Zespołami Interwencji Kryzysowych” będą w zamierzeniu angażowały większą liczbę kuratorów, w zależności od zaistniałych potrzeb.

- **dla Warszawy Żoliborza.**

W VI ZKSS SR dla Warszawy Żoliborza kierownik zespołu uczestniczy w tworzeniu i wdrażaniu dzielnicowych programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie dla Dzielnic Bielany i Żoliborz, na poziomie Zespołu Strategicznego przy Burmistrzu Dzielnicy Bielany i Dzielnicy Żoliborza.

W opracowaniu i realizacji Dzielnicowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie dla Dzielnicy Bielany aktywnie uczestniczy także jeden kurator zawodowy.

Członkiem Zespołu Interdyscyplinarnego dla Dzielnicy Żoliborz, pracującego w siedzibie OPS jest dwóch kuratorów zawodowych. Obaj przeszli szkolenie organizowane przez Dzielnicę dla członków zespołów interdyscyplinarnych.

W IV ZKSS SR dla Warszawy Żoliborza w działaniach Lokalnego Systemu Pomocy Dziecku i Rodzinie na terenie Dzielnicy Żoliborz bierze udział jeden kurator zawodowy, a na terenie Dzielnicy Bielany do uczestnictwa w działaniach Lokalnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie zgłoszony została także jeden kurator zawodowy.

Rozdział IV Realizacja Działań wspierających – Strategii terapeutycznych

Działanie: *Opracowanie i realizacja programów terapeutycznych dla ofiar przemocy w rodzinie*

Zgodnie ze sprawozdaniem z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie samorządy gminne i powiatowe opracowały i realizują programy terapeutyczne dla ofiar przemocy w rodzinie. W okresie sprawozdawczym z tej formy pomocy skorzystało 12 735 osób w tym:

- 6 799 w samorządach gminnych;
- 5 936 w samorządach powiatowych.

Działanie: *Zabezpieczenie odpowiednich warunków do przesłuchań dzieci (niebieskie pokoje) oraz w miarę możliwości dorosłych – ofiar przemocy w rodzinie.*

Z danych uzyskanych z sądów powszechnych, w 2008 roku na terenie całego kraju funkcjonowało **305** przyjaznych pokoi („tzw. niebieskie pokoje”), z czego 238 znajdowało się w budynkach jednostek Policji, 11 w sądach i prokuraturach, 18 w Powiatowych Centrach Pomocy Rodzinie, a pozostałe 38 w budynkach placówek medycznych, instytucji rządowych, samorządowych, organizacji i fundacji działających na rzecz dzieci, młodzieży i rodziny.

Z informacji uzyskanych od Prezesów Sądów Okręgowych wynika, że niebieskie pokoje działają na obszarze wszystkich sądów okręgowych, oprócz okręgów łódzkiego i ostrołęckiego.

Wyposażenie i organizacja przyjaznych pokoi przesłuchań jest różnorodna. Część tych placówek wyposażona jest w profesjonalny sprzęt audio-video, właściwie dobrane meble i stanowi kompleks dwóch pomieszczeń przedzielonych lustrem fenickim, spełniając wszelkie wymogi do prowadzenia przesłuchań przez sądy małoletnich pokrzywdzonych i świadków przestępstwa w trybie określonym w art. 185 a i 185 b kpk. Znaczna ich część stanowi pomieszczenia dostosowane do prowadzenia czynności z innymi szczególnymi kategoriami ofiar przestępstw, także dorosłymi (np. pokrzywdzonymi przestępstwami z użyciem przemocy), w celu wyeliminowania negatywnych konsekwencji związanych z przesłuchiwaniami, po traumatycznych zdarzeniach.

Podejmowanie tego rodzaju inicjatyw, jak tworzenie przyjaznych pomieszczeń przesłuchań, jest niezwykle cenne i stanowi jeden z istotnych elementów działań realizowanych na rzecz zapobiegania wtórnej wiktyimizacji ofiar, szczególnie małoletnich.

Należy w tym miejscu dodać, że w dniu 27 kwietnia 2007 roku Ministerstwo Sprawiedliwości przystąpiło do Koalicji na Rzecz Przyjaznego Przesłuchiwania Dzieci powstałej z inicjatywy Fundacji Dzieci Niczyje.

Ideą Koalicji jest zapewnienie ochrony w postępowaniu karnym dzieciom – ofiarom i świadkom przestępstw, poprzez propagowanie i wprowadzanie w życie zasad przesłuchiwania w przyjaznych dla nich warunkach przez osoby z odpowiednimi kompetencjami.

W tym zakresie wypracowane zostały standardy, jakie winny spełniać pomieszczenia, w których może nastąpić przesłuchanie dziecka.

Standardy te, w formie rekomendacji Ministerstwa Sprawiedliwości, przesłane zostały do wszystkich sądów i prokuratur.

Na podstawie przeprowadzonych weryfikacji zgłoszeń podmiotów prowadzących pokoje przesłuchań oraz dodatkowych informacji uzyskanych od dwóch niezależnych certyfikatorów (psychologa/pedagoga pracującego z dziećmi – ofiarami i świadkami przestępstw oraz przedstawiciela wymiaru sprawiedliwości), stwierdzono, iż prowadzone przez sądy, komisariaty policji, organizacje samorządowe i organizacje pozarządowe pokoje

są miejscami przyjaznymi, dostosowanymi do potrzeb dziecka oraz wymogów wymiaru sprawiedliwości.

W 2008 r. z wnioskami o przyznanie certyfikatów wystąpiło około 40 placówek. Znaczna część z nich została w tym czasie zlustrowana.

W dniu 27 października 2008 r. w trakcie V Ogólnopolskiej Konferencji „Pomoc dzieciom – ofiarom przestępstw” Sekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości Pan Marian Cichosz wręczył certyfikaty przyjaznych pokoi przesłuchań pierwszym przedstawicielom podmiotów prowadzących pokoje służące przesłuchaniom małoletnich pokrzywdzonych i świadków w toku postępowania karnego.

Lista podmiotów jakie otrzymały certyfikaty w dniu 27 października 2008 roku.

1. Centrum Pomocy Osobom Uzależnionym od Alkoholu i ich Rodzinom w Bytomiu
2. Komitet Ochrony Praw Dziecka w Warszawie
3. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Ropczycach
4. Sąd Rejonowy w Chorzowie
5. Sąd Rejonowy Łódź Śródmieście
6. Sąd Rejonowy w Myśliborzu
7. Sąd Rejonowy w Sejnach
8. Komenda Powiatowa Policji w Łąncucie
9. Centrum Pomocy Dzieciom „Mazowiecka” w Warszawie

Kolejne pokoje będą miały możliwość otrzymania stosownych certyfikatów, po weryfikacji zgłoszeń nadsyłanych do Fundacji Dzieci Niczyje.

W 2008 r. **4949** razy przesłuchano osoby, które nie ukończyły 15 lat, w przyjaznych pokojach, w trybie art. 185a. W **148** przypadkach konieczne było powtórzenie przesłuchania z uwagi na fakt, że w toku postępowania wyszły na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymagało ponownego przesłuchania, a w **56** przypadkach zażądał tego oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego. W 2008 roku, w trybie art. 185b przesłuchano **851** osób. W **19** przypadkach konieczne było powtórzenie przesłuchania z uwagi na fakt, że w toku postępowania wyszły na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymagało ponownego przesłuchania, a w **3** przypadkach zażądał tego oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego.

Poniżej przedstawiono tabelę z w/w danymi statystycznymi za 2008 rok.

Przesłuchania świadka							
Sądy Okręgowe	w trybie art. 185 a kpk			w trybie art. 185 b kpk			w trybie art. 316 § 3 kpk
	jeden raz	więcej razy z uwagi na		jeden raz	więcej razy z uwagi na		
		nowe okoliczności	na żądanie oskarżonego		nowe okoliczności	na żądanie oskarżonego	
0	1	2	3	4	5	6	7
Katowice	326	2	6	46	-	1	3
Bielsko-Biała	71	-	1	23	-	-	-
Częstochowa	23	5	1	4	-	-	16

Gliwice	377	11	12	55	1	1	-
suma: SA Katowice	797	18	20	128	1	2	19
Lublin	154	6	-	14	-	-	5
Radom	113	2	-	12	-	-	-
Siedlce	37	2	-	2	-	-	1
Zamość	72	1	-	3	-	-	-
suma: SA Lublin	376	11	-	31	-	-	6
Szczecin	210	2	3	37	-	-	5
Gorzów Wlkp	82	3	-	34	-	-	2
Koszalin	123	2	-	37	1	-	1
suma: SA Szczecin	415	7	3	108	1	-	8
Konin	18	-	-	17	-	-	-
Poznań	293	40	4	39	-	-	2
Zielona Góra	156	1	3	16	2	-	3
suma: SA Poznań	467	41	7	72	2	-	5
Łódź	123	4	-	53	1	-	21
Kalisz	67	-	-	10	-	-	-
Piotrków	91	-	-	-	-	-	-
Sieradz	25	-	-	-	-	-	-
suma: SA Łódź	306	4	-	63	1	-	21
Wrocław	180	3	-	24	1	-	-
Jelenia G	69	2	-	3	-	-	-
Legnica	86	-	-	23	-	-	-
Opole	87	5	2	10	-	-	-
Świdnica	97	1	3	4	-	-	39
suma: SA Wrocław	519	11	5	64	1	-	39
Warszawa	163	6	1	49	-	-	3
W-wa Praga	152	11	-	12	2	-	9
Płock	71	-	-	17	-	-	1
Ostrołęka	48	1	-	4	-	-	1
suma: SA Warszawa	434	18	1	82	2	-	14
Kraków	166	4	6	33	-	-	4
Kielce	71	4	-	7	-	-	1
Nowy Sącz	11	1	3	5	-	-	-
Tarnów	83	-	1	10	-	-	1
suma: SA Kraków	331	9	10	55	-	-	6

Przemysł	22	-	1	25	-	-	-
Krosno	89	1	-	-	-	-	-
Tarnobrzeg	49	-	-	1	-	-	-
Rzeszów	47	2	-	36	-	-	-
suma: SA Rzeszów	207	3	1	62	-	-	-
Białystok	100	4	-	28	1	1	2
Łomża	40	1	-	4	-	-	-
Olsztyn	205	7	4	60	5	-	-
Suwałki	30	1	-	16	-	-	3
suma: SA Białystok	375	13	4	108	6	1	5
Gdańsk	316	4	5	28	-	-	37
Słupsk	72	2	-	15	-	-	4
Włocławek	16	-	-	3	2	-	1
Bydgoszcz	137	4	-	11	1	-	-
Toruń	72	2	-	11	2	-	-
Elbląg	109	1	-	10	-	-	2
suma: SA Gdańsk	722	13	5	78	5	-	44
Razem	4949	148	56	851	19	3	167

Rozdział V. Realizacja Działań korekcyjno – edukacyjnych skierowanych do sprawców przemocy w rodzinie – Strategii ukierunkowanych na zmianę zachowań i postaw osób stosujących przemoc w rodzinie

Działania korekcyjno – edukacyjne realizowane są w ramach Strategii ukierunkowanych na zmianę postaw i zachowań sprawców i mają na celu zakończenie przemocy w rodzinie.

Działania:

- 1) *opracowanie wytycznych do tworzenia modelowych programów korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie;*
- 2) *opracowanie i wdrożenie do realizacji programów korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie;*
- 3) *realizacja programów korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie;*
- 4) *wykonywanie przez sprawców przemocy w rodzinie prac społecznie użytecznych przy jednoczesnym uczestnictwie w programach korekcyjno – edukacyjnych.*

Wytyczne do tworzenia modelowych programów korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie, które są wykorzystane przez samorzady powiatowe odpowiedzialne za realizację Strategii ukierunkowanych na zmianę zachowań i postaw osób stosujących przemoc w rodzinie, zawarte są w załączniku nr 2 do Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Zawartość merytoryczna programów korekcyjno – edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oprócz oddziaływań edukacyjnych obejmuje również praktyczne ćwiczenia dostarczające korekcyjnych doświadczeń osobistych zmieniających zachowania i postawy związane z przemocą oraz rozwijające umiejętności samokontroli i konstruktywnego współżycia. Programy korekcyjno – edukacyjne powinny być nieodłącznym czynnikiem resocjalizacji sprawców przemocy w rodzinie, gdyż samo zaostrenie kar w stosunku do tych osób nie przyczyni się do zmian ich zachowań wobec członków rodziny. Celem przeciwdziałania przemocy jest zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie w tym przemocy wobec dzieci poprzez edukację sprawców umożliwiając im nabycie prawidłowych umiejętności wychowawczych, postaw małżeńskich oraz zachowań społecznych.

Realizacja programów korekcyjno – edukacyjnych jest zadaniem zleconym samorządom powiatowym.

Szczegółowe informacje dotyczące prowadzonych na terenie kraju w 2007 r. programów korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie zostały opracowane w raporcie stanowiącym Załącznik Nr 5 do Sprawozdania.

W raporcie zawarte są informacje dotyczące:

- liczby osób oraz płeć osób poddanych programom korekcyjno – edukacyjnym z uwzględnieniem osób uczestniczących w programach korekcyjno – edukacyjnych ze względu na fakt skazania za czyny związane ze stosowaniem przemocy, odbywających karę pozbawienia wolności albo wobec których sąd warunkowo zawiesił wykonywanie kary, osób stosujących przemoc w rodzinie które uczestniczą w terapii uzależnienia od alkoholu lub narkotyków i uczestniczą w programach które stanowią uzupełnienie terapii, osób które w wyniku innych okoliczności zgłosiły się do uczestnictwa w programach,
- form prowadzonych programów korekcyjno – edukacyjnych,
- sposobu realizacji programów korekcyjno – edukacyjnych,
- czasu trwania programów korekcyjno – edukacyjnych,
- efektu prowadzenia programów korekcyjno – edukacyjnych,

- sposobu i czasu monitorowania efektów programów korekcyjno – edukacyjnych wobec osób które zakończyły program.

Z opracowanego Raportu wysnuto następujące wnioski:

- w programach korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie uczestniczyło na terenie kraju łącznie **4 214 osób** w tym **3 715 mężczyzn** oraz **499 kobiet**. Należy uwzględnić fakt, iż nie wszystkie z osób zgłaszających się do programu ukończyły go.
W porównaniu z 2007 r., w 2008 r. zostało poddanych oddziaływaniom korekcyjno – edukacyjnym łącznie o 1292 osoby więcej niż w roku ubiegłym.
- liczba osób uczestniczących w programach korekcyjno – edukacyjnych ze względu na fakt skazania za czyny związane ze stosowaniem przemocy w rodzinie, odbywających karę pozbawienia wolności albo wobec których sąd warunkowo zawiesił wykonywanie kary wynosi łącznie **1 645 osób** w tym **1 577 mężczyzn** i **68 kobiet**.
- liczba osób stosujących przemoc w rodzinie, które uczestniczyły w terapii uzależnienia od alkoholu lub narkotyków i uczestniczyły w programach korekcyjno – edukacyjnych, które stanowiły uzupełnienie terapii wynosi łącznie **1 006 osób** w tym **908 mężczyzn** i **98 kobiet**.
- liczba osób, które w wyniku innych okoliczności zgłosiły się do uczestnictwa w programach korekcyjno – edukacyjnych wynosi łącznie **1 563 osoby** w tym **1 230 mężczyzn** oraz **333 kobiety**.
- programy korekcyjno – edukacyjne dla sprawców przemocy w rodzinie są prowadzone w formie spotkań, sesji, indywidualnych oraz na podstawie pracy w grupach.
Prowadzone zajęcia odbywają się na podstawie realizacji programu „The Duluth Model” lub według modelu „Partner” powstałego na bazie programu „The Duluth Model”. Ponadto realizowane są również oddziaływania korekcyjno – edukacyjne w ramach programów autorskich np. „Gniewni Ludzie”, „Pokonać strach – druga strona medalu”, „Kładka”, „Powstrzymaj swoją złość i agresję” „Bezpieczna Moc”, oraz dodatkowo poprzez „Trening Zastępowania Agresji”.
- programy korekcyjno – edukacyjne dla sprawców przemocy w rodzinie były realizowane między innymi poprzez zajęcia warsztatowe, ćwiczenia, wykłady, dyskusje, wizualizację, psychodramę, odgrywanie scenek, treningi asertywności, burze mózgów, zajęcia psychoedukacyjne, projekcje filmów edukacyjnych, spotkania z przedstawicielami prawa, autodiagnozę na bazie psychotestów, analizę indywidualnych przypadków, relaksację, diagnostykę osobowości, porady rodzinno wychowawcze, elementy psychoterapii indywidualnej, metody aktywizujące, realizowanie „zadań domowych” itp.
- czas trwania programów korekcyjno – edukacyjnych był zróżnicowany i wynosił od 1 miesiąca do 12 miesięcy. W większości powiaty realizowały programy korekcyjno – edukacyjne w przedziałach trzy lub sześciomiesięcznych.
- Wskazywane najczęściej efekty prowadzenia programów korekcyjno – edukacyjnych ze sprawcami przemocy w rodzinie dotyczyły: redukcji zachowań przemocowych, poprawy relacji rodzinnych, małżeńskich, rodzicielskich, zwiększenia świadomości sprawców w tematyce związanej z przemocą w rodzinie, nabycia umiejętności przez sprawców rozwiązywania konfliktów, powstrzymywania się od spożywania alkoholu

i uczestnictwo w terapii alkoholowej, poprawie funkcjonowania społecznego, zmniejszenie interwencji policji w środowisku, pozytywne opinie z dozoru kuratorskiego, zmotywowanie do uczestnictwa w grupach wsparcia, nabycia umiejętności przez sprawców rozpoznawania i rozładowywania agresji bez użycia przemocy, nabycia umiejętności rozpoznawania i wyrażania emocji, ustabilizowania sytuacji zawodowej sprawców, uświadomienia sprawcom pozytywnych postaw rodzicielskich oraz nabycia umiejętności utrzymania dyscypliny bez używania przemocy itp. Ponadto pozytywnym efektem prowadzenia programów korekcyjno – edukacyjnych było uświadomienie środowisk pomocowych o realizacji w/w programów.

- Monitorowanie efektów programów korekcyjno – edukacyjnych wobec osób, które zakończyły program odbywało się między innymi poprzez: wypełnienie przez sprawcę ankiety ewaluacyjnej oraz osobisty kontakt osób prowadzących program i rejestrację zmian zachodzących w zachowaniu sprawcy dokonywaną przez sprawcę, dzięki informacjom uzyskanym przez środowisko rodzinne, lokalne sprawców, poprzez kontakt z pracownikami instytucji współpracującymi ze sprawcą po zakończeniu programu np. kuratorami sądowymi, pracownikami socjalnymi, policją, pedagogami szkolnymi. Okres monitorowania sprawców po zakończeniu programu korekcyjno - edukacyjnego jest zróżnicowany i wynosi od dwóch miesięcy do trzech lat. W kilku powiatach nie dokonywano monitoringu sprawców po zakończeniu programu. Jako przyczynę wskazywano głównie na utrudniony kontakt ze sprawcą oraz zbyt krótki czas po zakończeniu programu.

Rozpowszechnienie wiedzy na temat prowadzonych programów korekcyjno – edukacyjnych w środowiskach lokalnych spowodowało zaangażowanie osób i instytucji związanych z tematyką przeciwdziałania przemocy w rodzinie do podejmowania współpracy również ze sprawcą przemocy w celu zmiany jego postaw, zachowań oraz zminimalizowaniu bądź wyeliminowaniu zachowań przemocowych w stosunku do członków rodziny.

Programy korekcyjno – edukacyjne dla sprawców przemocy w rodzinie prowadzone były poprzez sesje indywidualne bądź grupowe. Przeważała różnorodność sposobów realizacji działań. Niejednokrotnie dostosowane one były do indywidualnych potrzeb poszczególnych osób bądź prowadzonej grupy.

Wszystkie z podmiotów prowadzących programy korekcyjno – edukacyjne wskazywały na pozytywne efekty oddziaływań skierowanych do sprawców w odniesieniu do relacji rodzinnych oraz społecznych.

Zgodnie z § 4 rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 6 lipca 2006 roku w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, a także szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych (Dz.U. Nr 127, poz.890) oddziaływania korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc w rodzinie są kierowane m.in. do osób skazanych za czyny związane ze stosowaniem przemocy w rodzinie, odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych albo wobec których sąd warunkowo zawiesił wykonanie kary, zobowiązując je do uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym.

1) Osoby skazane, odbywające karę pozbawienia wolności w zakładach karnych.

Stosunkowo niewysoki wymiar kary pozbawienia wolności (od 6 miesięcy do 1 roku lub 1 roku i kilku miesięcy) i zwolnienia warunkowe wpływają na znaczną rotację wśród

skazanych z art. 207 kk – odbywających karę pozbawienia wolności w jednostkach penitencjarnych. Oznacza to, że wszelkie programy adresowane do sprawców przemocy w warunkach izolacji, aby objęły właściwych adresatów, muszą być realizowane intensywnie, w praktyce nie dłużej niż przez 3 miesiące, w czasie wolnym od pracy skazanych, czyli w godzinach 16-19 lub w trybie weekendowym.

Oferowane więziennictwu przez wyspecjalizowane podmioty zewnętrzne programy wg modelu Duluth zakładają 6-miesięczny cykl pracy z grupą, w wymiarze kilku godzin raz w tygodniu. Ponadto podmioty te, jeżeli działają na własny rachunek, ustalają wynagrodzenie dla swoich trenerów na poziomie od kilku do kilkunastu tysięcy (np. Kielce 7 tys., Radom 10 tys., Warszawa 11 tys.) za grupę 8 - 12 osobową. Zatem, gdyby przyjąć, średnie koszty np. 8 tys. i liczebność grupy np. 10 osób, to koszty wdrożenia programów dla np. 4500 skazanych w skali roku wyniosłyby 3 - 3,5 mln zł. Więziennictwo takimi środkami aktualnie nie dysponuje.

Dodać należy, że wiele jednostek penitencjarnych nawiązało kontakty z właściwymi terytorialnie ośrodkami w strukturze systemu pomocy społecznej, które mają opracowane programy i specjalistów w zakresie pracy ze sprawcami, a także ofiarami przemocy domowej. Na podstawie zawartych porozumień trenerzy z tych ośrodków realizują bezpłatnie programy edukacyjno-korekcyjne na terenie zakładów karnych, bądź skazani w ramach przepustek uczestniczą w takich programach w siedzibach tych ośrodków.

Część zakładów karnych i aresztów śledczych prowadzi tego typu oddziaływania siłami własnej kadry. Są to wychowawcy i psychologowie, którzy uzyskali kwalifikacje w ramach doskonalenia zawodowego lub posiadają umiejętności w tym zakresie w związku uzyskaniem certyfikatu specjalisty terapii uzależnień. Naturalna fluktuacja kadry powoduje konieczność wznawiania szkoleń dla określonych grup specjalistów. Jednak ograniczenia środków finansowych przeznaczonych na doskonalenie zawodowe funkcjonariuszy w roku 2009 uniemożliwiają organizację szkoleń certyfikujących w zakresie pracy ze sprawcami przemocy w rodzinie.

Mimo różnych form organizacji pracy, w 49 jednostkach w roku 2008 nie wdrożono jakiegokolwiek programu wyłącznie adresowanego do sprawców przemocy w rodzinie.

Nie oznacza to, że nie prowadzono takiej pracy w trybie indywidualnym, lub nie stosowano innych oddziaływań służących podniesieniu kompetencji społecznych.

Bardzo intensywnie wykorzystywanym środkiem oddziaływania wobec tej kategorii skazanych było szkolenie zawodowe realizowane w formie kursów. W roku 2008 Służba Więzienna zorganizowała 934 kursy zawodowe, w których uczestniczyło łącznie 11181 skazanych.

Istotne jest również, że skazani, którzy odbywają kilka wyroków, w tym z art. 207 kk, i są zakwalifikowani do systemu terapeutycznego dla uzależnionych od alkoholu lub narkotyków, w ramach programu leczenia przepracowują problem przemocy.

W oddziałach terapeutycznych dla skazanych od alkoholu pracuje łącznie 116, a w oddziałach dla uzależnionych od narkotyków 67 psychologów i terapeutów uzależnień, którzy posiadają umiejętności pracy ze sprawcami przemocy.

W roku 2008 oddziaływaniami terapeutycznymi objęto 4185 skazanych uzależnionych od alkoholu i 1534 skazanych uzależnionych od narkotyków. Mając na względzie wysoka korelację pomiędzy uzależnieniem, a stosowaniem przemocy można uznać, że skazani objęci terapią uzależnień w znacznej mierze konfrontowani są z problemem stosowania przemocy wobec członków rodziny.

Jednak kilkunastomiesięczny okres oczekiwania na przyjęcie do więziennego oddziału leczenia uzależnień, zazwyczaj przewyższa wymiar kary orzeczony z art. 207 kk, stąd niezbędne jest organizowanie doraźnych oddziaływań dla grup skazanych, w ramach systemu programowanego oddziaływania.

Skutki społeczne i ekonomiczne problemu przemocy w rodzinie powodują, że podejmuje się strategie motywujące i organizuje grupy korekcyjno-edukacyjne dla skazanych odbywających karę również w systemie zwykłym.

Poniżej przedstawiono dane liczbowe o podejmowanych w roku 2008 w zakładach karnych i aresztach śledczych oddziaływaniach wobec sprawców, którzy dokonali przestępstwa z użyciem przemocy i agresji, zwłaszcza sprawców przemocy domowej (art. 207 kk)

Tabela 1	Oddziaływania wobec sprawców, którzy dokonali przestępstwa z użyciem przemocy i agresji, w tym sprawców przemocy domowej (art. 207 kk)					
	Liczba zakładów karnych i aresztów śledczych		Łączna liczba zrealizowanych programów dla skazanych z art. 207 kk	Liczba skazanych objętych programami w zakresie przeciwdziałania agresji i przemocy		
	Liczba	W tym, liczba jednostek, w których nie realizowano programów dla skazanych z art. 207 kk		Liczba uczestników programów dla skazanych z art. 207 kk	Liczba uczestników ART (Treningu Zastępowania Agresji)	Razem liczba uczestników (art. 207 kk +ART.)
Białystok	8	3	7	112	324	436
Bydgoszcz	12	6	9	141	29	170
Gdańsk	9	4	6	92	16	108
Katowice	16	6	17	309	28	337
Koszalin	8	4	4	115	28	143
Kraków	11	0	20	335	28	363
Lublin	7	0	14	335	0	335
Łódź	8	4	6	92	0	92
Olsztyn	8	3	10	174	0	174
Opole	11	6	9	129	24	153
Poznań	15	2	18	246	31	277
Rzeszów	9	2	18	466	46	512
Szczecin	10	3	8	152	0	152
Warszawa	10	3	13	203	81	284
Wrocław	14	3	16	445	7	452
R A Z E M	156	49	175	3346	642*	3988

* - we wszystkich jednostkach powołano 76 grup pracujących wg programu ART

Jak wynika z danych, w jednostkach penitencjarnych zrealizowano ogółem 175 programów edukacyjno-korekcyjnych, w których uczestniczyło ogółem 3346 skazanych z art. 207 kk.

Jednocześnie od wielu lat w zakładach karnych i aresztach śledczych realizuje się program adresowany do skazanych, którzy dokonali przestępstwa z użyciem przemocy. Jest to Trening Zastępowania Agresji (ART), w którym uczestniczą także skazani z art. 207 kk, zwłaszcza młodzi wiekiem, skazani za przemoc wobec np. rodziców, niepełnosprawnego rodzeństwa oraz skazani bardzo oporni wobec identyfikacji z rolą znęcającego się nad własnymi dziećmi i innymi członkami rodziny.

Uwzględniając powyższe, można stwierdzić, że w roku 2008 poza systemem terapeutycznym, zrealizowano ogółem 251 programów, w tym 175 dla skazanych z art. 207 kk i 76 grup TZA, w których uczestniczyło łącznie 3988 skazanych.

W pionie służby penitencjarnej zatrudnionych jest 1928 wychowawców i 435 psychologów. Spośród kadry działów penitencjarnych 218 spośród wychowawców i psychologów na koniec roku 2008 posiadało przeszkolenie w zakresie pracy ze sprawcami przemocy domowej. W tej liczbie 110 osób uzyskało certyfikaty zewnętrzne a 108 uczestniczyło w szkoleniach organizowanych przez Służbę Więzienną w ramach doskonalenia zawodowego. Należy zaznaczyć, że 108 osób uczestniczyło w szkoleniach w roku 2008, a 110 osób uzyskały stosowne umiejętności w latach poprzednich.

Na podstawie danych z okręgowych inspektoratów Służby Więziennej wynika, że w roku 2008 ponadstandardową wiedzę o problemie przemocy w rodzinie posiadało ogółem 326 wychowawców i psychologów działów penitencjarnych oraz 183 osoby spośród personelu działów terapeutycznych.

W tej liczbie 81 osób miało ukończone szkolenie uprawniające do realizowania programów adresowanych bezpośrednio do sprawców przemocy w rodzinie, 80 było absolwentami warsztatów w zakresie ART (Treningu Zastępowania Agresji), a 57 uczestniczyło w innych szkoleniach dostarczających umiejętności pracy z tą kategorią skazanych.

W roku 2008 w środowiskach lokalnych 108 funkcjonariuszy uczestniczyło lub organizowało z udziałem przedstawicieli instytucji pozawięziennych szkolenia i konferencje poświęcone szeroko traktowanej przemocy w rodzinie i sposobom jej przeciwdziałania.

Poniżej przedstawiono szczegółowe dane z podziałem na rodzaje szkoleń, w których uczestniczyli funkcjonariusze Służby Więziennej z zakładów karnych i aresztów śledczych podległych okręgowym inspektoratom.

Tabela 2		Kwalifikacje kadry penitencjarnej do pracy ze sprawcami przemocy domowej					
OISW	Liczba osób, które ukończyły szkolenie certyfikujące:					Inne formy szkolenia	Łączna liczba osób spośród kadry SW zaangażowana w problem przemocy
	SPPwR	SFBT	Model Duluth	ART*	Inne	Szkolenia wewnętrzne i regionalne konferencje	
Białystok	1	2	0	35	0	4	42
Bydgoszcz	7	5	7	3	2	3	27
Gdańsk	0	0	0	0	0	4	4
Katowice	1	0	15	7	21	0	44
Koszalin	0	0	0	0	0	0	0
Kraków	0	4	9	0	4	20	37
Lublin	0	0	0	3	0	1	4
Łódź	0	0	0	0	0	0	0
Olsztyn	0	0	3	0	2	3	8
Opole	2	2	0	7	1	7	19
Poznań	3	3	6	0	15	29	56
Rzeszów	1	0	5	20	2	5	33
Szczecin	0	1	1	0	1	8	11

Warszawa	3	0	0	5	7	21	36
Wrocław	0	0	0	0	2	3	5
R A Z E M	18	17	46	80	57	108	326

Użyte skróty:

SPPwR - Studium Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,

SFBT - Terapia krótkoterminowa dla sprawców przemocy w rodzinie –oparta na zasobach, „Zastosowanie podejścia SFBT wobec sprawców przemocy w rodzinie (II St.), Model Duluth Program edukacyjno – korekcyjny dla sprawców przemocy w rodzinie oparty na Modelu Duluth pracy ze sprawcą, ART -Trening Zastępowania Agresji,

Inne - np. Przemoc – diagnoza i interwencja psychologiczna”, „Postępowanie Korekcyjno-Terapeutyczne Wobec Sprawców Przemocy”, „Jeden mały krok, wiele małych kroków – terapia sprawców i ofiar przemocy”, „By dzieciństwo nie bolało”, „Przemoc w rodzinie – jak rozpoznać i jak zapobiegać?”, „Przemoc seksualna wobec dzieci – wybrane aspekty”, „Praca z rodzinami z problemami przemocy”.

2) Osoby skazane, wobec których sąd warunkowo zawiesił wykonywania kary, zobowiązując je do uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym.

Sądy, orzekając wobec sprawców przestępstw z art. 207 kk kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, częstokroć nakładają na owych skazanych liczne obowiązki probacyjne określone w art. 72 § 1 i § 2 kk, w tym także obowiązki polegające na zobowiązaniu do uczestnictwa w programach korekcyjno-edukacyjnych.

W 2008 roku Sądy orzekły obowiązki probacyjne z art. 72 § 1 pkt 6 kk (poddanie się leczeniu, w szczególności odwykowemu lub rehabilitacyjnemu, albo oddziaływaniom terapeutycznym lub uczestnictwa w programach korekcyjno – edukacyjnych) w **1617** sprawach, w tym:

a) obowiązek poddania sprawcy leczeniu odwykowemu lub rehabilitacyjnemu – 1466 spraw;

b) poddano sprawcę oddziaływaniom terapeutycznym – 66 spraw;

c) zobowiązano sprawcę do uczestnictwa w programach korekcyjno – edukacyjnych – 85 sprawy.

Ministerstwo Sprawiedliwości nie dysponuje danymi, ani sposobami pozyskania danych, pozwalających określić liczbę skazanych poddanych obowiązkowi uczestnictwa w programach korekcyjno – edukacyjnych, przy jednoczesnym wykonywaniu przez nich prac społecznie użytecznych.

Rozdział VII. Finansowanie

W 2008 r. na realizację Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie wydatkowano kwotę w wysokości **20 539 247,86 zł** z tego:

- na utworzenie trzech i utrzymanie 36 specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie	12 743 000,00 zł
- na realizację programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc	4 244 000,00 zł
- na dofinansowanie szkoleń prowadzonych przez Marszałków Województw	231 000,00 zł
- na zorganizowanie konferencji „Przemoc w rodzinie – Zareaguj – Nie bądź obojętny”	11 587,81 zł
- na zorganizowanie ogólnopolskiej kampanii społecznej Kocham – Reaguję w tym:	
• Działania ogólnopolskie	605 957,11zł
• Działania wojewódzkie	2 554 862,94 zł
- na przeprowadzenie diagnozy zjawiska przemocy w rodzinie wobec dzieci	<u>148 840,00 zł</u>
Łącznie	20 539 247,86 zł

Środki te pochodziły z części 85 – budżety wojewodów, z części 83 - rezerwy celowe, w poz. 38 oraz budżetu państwa będącej w dyspozycji Ministra Pracy i Polityki Społecznej.

Ponadto Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji w zakresie działań związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie w ramach Programu „Przeciwdziałanie marginalizacji zachowań dzieci i młodzieży” wydatkowało kwotę w wysokości 98 490,00 zł oraz w ramach Programu „Razem Bezpieczniej” kwotę 878 626,00 zł.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji koordynuje również wdrażanie w Polsce Programu szczegółowego Unii Europejskiej na lata 2007 – 2013 „Zapobieganie i zwalczanie przemocy wobec dzieci, młodzieży i kobiet oraz ochrona ofiar i grup ryzyka – Daphne III”. W ramach Programu samorządy lokalne oraz organizacje pożytku publicznego pozyskują dodatkowe środki finansowe na realizację zadań związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Rozdział VIII. Sposób monitorowania Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie

Monitorowaniem realizacji Krajowego Programu oraz czuwaniem nad prawidłowym wykonywaniem zadań zajmuje się Międzyresortowy Zespół Monitorujący Realizację Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, który został powołany dnia 16 marca 2007 r. przez Prezesa Rady Ministrów zarządzeniem Nr 27.

W skład Zespołu wchodzi przedstawiciele resortów realizujących Krajowy Program w randze sekretarza bądź podsekretarza stanu, a także Komendant Główny Policji oraz Przewodniczący Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji.

Zespołem tym kieruje przewodniczący – Krajowy Koordynator Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w randze sekretarza stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej.

Na spotkaniach Zespołu, które odbywają się cyklicznie raz na pół roku.

W 2008 r. Zespół Monitorujący Realizację Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie kontynuował prace na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Najważniejsze działania Zespołu w 2008 r. dotyczą:

1. Prace Zespołu Monitorującego Realizację Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w 2008 r. które skupiły się głównie na analizie opinii oraz uwag zgłaszanych między innymi przez ministerstwa oraz partnerów społecznych w sprawach dotyczących stosowania ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493) oraz wypracowaniu zmian do ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw. W toku prac Zespołu Monitorującego oraz Grupy Roboczej zostały opracowane zmiany do ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw. Obecnie przygotowany projekt zmian do ustawy przeszedł uzgodnienia międzyresortowe oraz z partnerami społecznymi. Odbyła się konferencja uzgodnieniowa. W roku 2009 będą kontynuowane dalsze prace legislacyjnych nad projektem zmian do ustawy.
2. Opracowania projektu Sprawozdania z Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za okres od 1 stycznia 2007 r. do 31 grudnia 2007 r. W dniu 15 lipca 2008 r. projekt Sprawozdania został przyjęty na posiedzeniu Rad Ministrów i przekazany do Sejmu.
3. Współorganizowania ogólnopolskiej kampanii społecznej „Kocham Reaguję” na rzecz przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci.

Ponadto w dniu 11 lipca 2008 r. w siedzibie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej odbyło się posiedzenie Grupy Roboczej Zespołu Monitorującego Realizację Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, na którym prowadzono dalsze prace nad propozycjami zmian do ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

W dniu 1 sierpnia 2008 r. w siedzibie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej odbyło się kolejne posiedzenie Grupy Roboczej Zespołu Monitorującego Realizację Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie podczas którego zakończono prace w trybie roboczym nad zmianami do wyżej wymienionej ustawy i podjęto decyzję o przekazaniu dokumentu do rozpoczęcia prac legislacyjnych.

Monitorowanie sposobu realizacji zadań wynikających z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie odbywa się również za pośrednictwem wojewodów, którzy odpowiedzialni są za nadzór i kontrolę nad powierzonymi samorządom lokalnym zadaniami w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Pracownicy Wydziałów

Polityki Społecznej Urzędów Wojewódzkich przekazali szczegółowe informacje dotyczące funkcjonowania specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie oraz sposobu prowadzenia programów korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie, na podstawie których powstały Raporty stanowiące załączniki do niniejszego Sprawozdania.

Systematyczna ewaluacja Krajowego Programu stanowi podstawę do jego doskonalenia, a co za tym idzie wprowadzenia ewentualnych korekt, nowych rozwiązań wynikających z dynamiki zmieniających się uwarunkowań społecznych oraz doświadczeń podmiotów realizujących Program.

Rozdział IX. Podsumowanie, uwagi, postulaty

Rok 2008 można ocenić jako czas intensywnych działań związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie. Wnioski i postulaty, które zawarte były w sprawozdaniu za rok 2007 zostały w większości zrealizowane:

- Dzięki możliwości wygenerowania dodatkowych środków finansowych przeprowadzono zakrojoną na szeroką skalę ogólnopolską kampanię przeciw przemocy w rodzinie wobec dzieci: Kocham – Nie Biję, Kocham – Reaguję;
- W ramach tej kampanii, dzięki zaangażowaniu Marszałków Województw przeprowadzono szkolenia interdyscyplinarne dla pracowników pierwszego kontaktu;
- Efektem intensywnych prac Międzyresortowego Zespołu Monitorującego Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie było skierowanie ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw pod obrady Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej;
- Wychodząc na przeciw potrzebom i oczekiwaniom utworzono kolejne trzy specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie;
- W porównaniu z 2007 rokiem do programów korekcyjno – edukacyjnych przystąpiła dwa razy większa liczba osób stosujących przemoc w rodzinie.

oraz podjęto wiele różnych działań mających na celu zmniejszenie zjawiska przemocy w rodzinie.

Po kilku latach funkcjonowania Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie widać wyraźnie, że decyzja dotycząca opracowania tego dokumentu, a przede wszystkim ustawowych uregulowań prawnych w tym zakresie, była trafna i ze wszech miar konieczna. Usystematyzowanie działań, wskazanie odpowiedzialności dla poszczególnych szczebli administracji publicznej z jednej strony powoduje wzrost odpowiedzialności, a z drugiej możliwość dokonywania oceny i lepszej kontroli.

W dalszym ciągu należy więc kontynuować intensywne prace w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, wśród których do najważniejszych należy zaliczyć:

1. Dokończenie prac nad ustawą o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw

W ramach tego zadania należy czuwać nad prawidłowym wprowadzeniem w życie nowych przepisów, zwłaszcza dotyczących współpracy pomiędzy instytucjami zajmującymi się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie. Niezbędnym jest monitorowanie tworzenia zespołów interdyscyplinarnych, obserwacja i w miarę potrzeb wskazanie na sposób pracy zespołów.

Ważnym jest również doprowadzenie do pełnego wypełnienia przepisu, z którego wynika powołanie w każdym województwie Wojewódzkiego Koordynatora Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, który z jednej strony będzie osobą kreującą politykę w tym zakresie na terenie danego województwa, a drugiej osobą ściśle współpracującą z Krajowym Koordynatorem Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

2. Opracowanie aktów wykonawczych do ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw.

Zgodnie z upoważnieniami zawartymi w projekcie ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw, po jej uchwaleniu przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej mają zostać opracowane i wydane akty wykonawcze do ustawy. Dadzą one podstawę i określą szczegółowe warunki wypełniania przepisów ustawy.

3. Dokonanie zmian w Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

Wprowadzenie w życie zmian do ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie da podstawę do zmiany Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Po kilku latach obowiązywania tego aktu widać wyraźnie, że niektóre z jego postanowień należy zmienić, tak aby ułatwić przede wszystkim samorządom lokalnym skuteczną walkę ze zjawiskiem przemocy. W Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie główny nacisk należy położyć na rozwój działań profilaktycznych w samorządach gminnych i wzmocnić je w realizacji tego zadania w ramach opracowanego programu osłonowego.

Samorządy gminne są najważniejszym ogniwem w walce z przemocą w rodzinie. W najbliższym środowisku należy wzmocnić działania na rzecz poprawy sytuacji rodziny, a w przypadkach ujawnionej przemocy, udzielać profesjonalnego wsparcia. Samorządy gminne w obecnych regulacjach prawnych wykonują powyższe zadania przy użyciu własnych sił i środków, co nie zawsze jest wystarczające do skutecznej walki z przemocą.

4. Zwiększenie infrastruktury pomocowej dla ofiar przemocy w rodzinie zwłaszcza specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie

Na terenie kraju w 2008 r. funkcjonowało 36 specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie. Monitorowanie działalności tych jednostek oraz zgłoszone przez Wojewodów potrzeby wyraźnie wskazują na konieczność utworzenia kolejnych tego typu instytucji, zwłaszcza w województwach, gdzie otwarto tylko jeden specjalistyczny ośrodek wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

Funkcjonujące w ramach zadań własnych gminnych i powiatowych ośrodki wsparcia są dla ofiar przemocy w rodzinie często tylko i wyłącznie miejscem schronienia, natomiast nie udzielają takiej pomocy, aby ofiara przemocy w rodzinie mogła podjąć konkretne, odważne działania mające na celu poprawę jej sytuacji rodzinnej oraz aby mogła przeciwstawić się przemocy.

Dlatego też, obok rozwoju innych instytucji pomagającym ofiarom przemocy w rodzinie należy tworzyć sieć specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

5. Dalszy rozwój szkoleń interdyscyplinarnych dla pracowników instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie celem budowania lokalnych koalicji.

Samorządy gminne i powiatowe od wielu lat realizują zadania mające na celu zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie. Okazuje się jednak, że działania te są często mało skuteczne. Wynika to przede wszystkim z niedoskonałego szkolenia kadry, ale też z realizacji działań „w szywnych, resortowych ramach”. Często okazuje się, że jedną ofiarę przemocy odwiedzają przedstawiciele różnych instytucji, udzielają pomocy w ramach swoich kompetencji, a często takie działania przynoszą mierne efekty. Dlatego też na terenach gmin i powiatów należy tworzyć koalicje na rzecz zwalczania przemocy w rodzinie oraz zespoły interdyscyplinarne oddziałujące wieloaspektowo na ofiarę i na sprawcę przemocy w rodzinie.

Działania takie będą mogły być skuteczne tylko po odpowiednim przygotowaniu pracowników „pierwszego kontaktu” reprezentujących różne grupy zawodowe.

6. *Umożliwienie wszystkim sprawcom przemocy w rodzinie przystąpienie do uczestnictwa w programach korekcyjno – edukacyjnych.*

Na podstawie oceny dotychczas realizowanych programów korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie należy stwierdzić, że liczba sprawców poddawanych oddziaływaniom z roku na rok wzrasta. Oznacza to, że zmienia się świadomość i obok pomocy ofiarom przemocy w rodzinie, sprawcy również uzyskują profesjonalne wsparcie. Zakłada się, że liczba sprawców, którzy przystąpią do programów korekcyjno – edukacyjnych będzie w dalszym ciągu rosła, co będzie miało wpływ na wzrost kosztów związanych z realizacją tego zadania.

7. *Sfinalizowanie zatrudnienia w każdym województwie Wojewódzkiego Koordynatora realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.*

Konieczność zatrudnienia Wojewódzkich Koordynatorów realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie znajduje swoje odzwierciedlenie w zapisach Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Po kilku latach obowiązywania Programu jedynie w czterech urzędach wojewódzkich zostali zatrudnieni koordynatorzy. W pozostałych, zadania związane z monitorowaniem zjawiska przemocy w rodzinie zostały przypisane pracownikom merytorycznym wydziałów polityki społecznej urzędów wojewódzkich, obarczając ich dodatkowymi obowiązkami. Taka praktyka nie służy wysokiej jakości sprawowania nadzoru i prawidłowej realizacji pozostałych zadań wojewody wynikających z przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Dlatego też w projekcie ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw zawarto przepis zgodnie z którym do zadań wojewody będzie należało między innymi zatrudnienie Wojewódzkiego Koordynatora realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

Wzmoczenie działań na każdym szczeblu administracji publicznej oraz wypełnienie w kolejnych latach realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, zawartych powyżej postulatów, powinno doprowadzić do zmniejszenia zjawiska przemocy w rodzinie.